

Politiestraatgezag en (on)gehoorzaam burgergedrag

Politiestraatgezag en (on)gehoorzaam burgergedrag

A. Scholtens
M. Helsloot
I. Helsloot

m.m.v. S. Kraaijenbrink & M. Jurgens

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Omslagbeeld:
Jaco Klamer

Ontwerp:
Mediaeval Tekst en Vorm & Martien Frijns

ISBN: 9789012404907
NUR: 600

Realisatie:
Sdu, Den Haag

© 2019 Politie & Wetenschap, Den Haag; Crisislab, Renswoude

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoud

1	Inleiding	7
1.1	Aanleiding van het onderzoek	7
1.2	Doel van het onderzoek en de onderzoeksvragen	9
1.3	De aanpak en methodologie van het onderzoek	12
1.4	Leeswijzer	19
2	Hoe (on)gehoorzaam zijn burgers?	21
2.1	Aantal waargenomen (on)gehoorzaamheidsinteracties en gehoorzaamheidsoproepen en wat achtergrondinformatie	21
2.2	Voor de beeldvorming: andere vormen van interacties	27
2.3	Heeft de politie in Nederland straatgezag?	29
2.4	De eerste (mondelinge) oproep in relatie tot (on)gehoorzaamheid van de burger	38
2.5	Aanleiding interactie en omgeving in relatie tot gehoorzaamheid	50
3	Motivatie om te gehoorzamen	55
3.1	De respons	55
3.2	Motieven om te gehoorzamen	56
3.3	Motieven om niet te protesteren	59
3.4	Beleefdheid van de politiefunctionaris	64
4	Kenmerken en het gedrag van de politiefunctionarissen	67
4.1	Kenmerken van de politiefunctionaris	67
4.2	Gedrag politiefunctionaris	75

5	Kenmerken en het gedrag van de burger	87
5.1	Kenmerken burger	87
5.2	Een sidestep: relatie kenmerken burger en het gedrag	95
5.3	Verandering gedrag burger	103
5.4	Type oproep per type burger	104
6	Het geheel overziend	107
6.1	Het onderzoek	107
6.2	Hoe (on)gehoorzaam zijn burgers?	108
6.3	Wat is de motivatie van burgers om te gehoorzamen?	108
6.4	Welke factoren/kenmerken zijn van significante invloed op de mate van gehoorzaamheid en protesteren?	110
6.5	En dus?	114
	Geraadpleegde literatuur	115
	Bijlagen	119
1	Overzicht basisteams en type diensten	119
2	Het observatiekader	123
3	Hoe we tot ons observatiekader zijn gekomen	127
4	Tabellen significantieberekeningen < 20	139

Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

‘Het’ gezag van de politie is een onderwerp dat in Nederland al lang maatschappelijke aandacht heeft. In 2013 bijvoorbeeld bracht de Stichting Maatschappij en Veiligheid een onderzoek uit waarin zij burgers heeft bevraagd naar hun perceptie van de politie. Hoewel de politie goed scoorde op zaken als behulpzaamheid, gaf een meerderheid van de bevroegden aan dat de politie te weinig gezag uitstraalt.¹ Recenter, in 2015, is op de website van *De Telegraaf* te lezen dat volgens meer dan 80% van de Telegraaflezers de politie te weinig gezag uitstraalt, waardoor zij ook op weinig respect kan rekenen. *De Telegraaf* besteedde extra aandacht aan het gezag van de politie vanwege de lopende reorganisatie van de politie in het kader van de overgang naar één Nationale Politie. Het ‘gedoe’ hieromheen zou afbreuk (kunnen) doen aan haar gezag.²

Het zijn voorbeelden die passen in een denkbeeld dat zeker al sinds het begin van dit millennium voor commotie binnen de politie zorgt: het gezag van de politie zou (in toenemende mate) in het geding zijn.³ Verschillende (literatuur)studies over politiegezag waarin concepten als macht, gehoorzaamheid en vertrouwen centraal staan, laten dit beeld ook zien, of stellen meer impliciet dat de burger kritischer is geworden waardoor gezag op zijn minst ‘geen vanzelfsprekendheid’ meer is of ‘onder druk staat’.⁴ Zo stellen Ringeling & Van Sluis (2011) bijvoorbeeld dat ‘van blindelings gehoorzamen of van klakkeloos vertrouwen geen sprake [is], zo dat ooit het geval is geweest. Meer dan vroeger moeten burgers ook door politieagenten op een respectabele manier overtuigd worden van het nut of de betekenis van hun handelen.’ De Belgische politie-

1 Stichting Maatschappij en Veiligheid, 2013.

2 Telegraaf.nl (2015). *Uitslag stelling: ‘Openbare orde in het geding’*.

3 Volgens Terpstra (2010) is sinds de jaren zestig al sprake van tanend gezag en groeiende legitimiteitsproblemen van de politie.

4 Zie bijvoorbeeld: Gunther Moor & Van der Vijver, 2000; Meershoek, 2000; Terpstra, 2010; Ringeling & Van Sluis, 2011; Terpstra e.a., 2012; Kansil, 2014.

wetenschapper Van Damme stelt: 'Vroeger werd het gezag van politie gewoon aanvaard. [...] dit geldt vandaag de dag niet meer. Gezag moet worden verworven, verdiend.'⁵

Ook auteurs die geen 'gezagscrisis zien' zoals Brenninkmeijer (2014) denken wel dat de gezagsdrager anders om moet gaan met de burger:

'Wie serieus kijkt naar het dagelijks werk van de politie ziet dat de politie veel gezag geniet en dat dat gezag voor een belangrijk deel als vanzelf vanuit de samenleving aan de politie toegekend wordt. In deze moderne tijd gaan wij echter anders met gezag om [...], het verwerven van gezag [is] complexer geworden.'

Ook Van Stokkom (2013) denkt dat de politie nog gezag heeft, mits gezag wordt gezien 'als het vermogen om mensen op respectabele wijze voor zinvol handelen mee te krijgen. Het zou dan ook onjuist zijn te concluderen dat gezag geheel en al op de terugtocht is.' Echter, wanneer gezag in lijn met Ringeling & Van Sluis (2011) gezien wordt als 'blindelings gehoorzamen' of 'klakkeloos vertrouwen', dan is er volgens Van Stokkom wel degelijk sprake van een 'substantiële afname van gezagstoekenning door het publiek.'

De hierboven aangehaalde studies zijn vooral abstract en theoretisch van aard en daarmee niet direct behulpzaam bij de daadwerkelijke taakuitvoering van de politie. Dat wil zeggen dat deze studies geen empirisch onderbouwd antwoord geven op de vraag of de politie wel of niet last heeft van een gezagsprobleem.⁶ Op straat is het feitelijke gedrag van burgers immers veelal de kern: wordt er naar de individuele politieman of -vrouw op straat geluisterd, worden aanwijzingen opgevolgd, wordt de politie respectvol behandeld en wat zijn hun motivaties?

5 Van Damme, 2014.

6 We benadrukken daarbij dat wij in deze inleiding zeker niet volledig zijn met het verwijzen naar (alle) auteurs die over politiegezag hebben geschreven, ook omdat wij ons in dit onderzoek beperken tot de taakuitvoering van de politie op straat. Wel merken we nog op dat bijvoorbeeld Van Reenen al sinds 1974 erop wijst dat vertrouwen, legitimiteit en gezag geheel verschillende begrippen zijn die (ook) in de wetenschappelijke literatuur te veel door elkaar worden gehaald (Van Reenen, 1974; Van Reenen, 1979). Een recente studie door Schaap (2018) naar vertrouwen in de politie claimt dan ook geen effect van vertrouwen op gezag maar 'slechts' op zaken als aangiftebereidheid.

Een verfrissende uitzondering is daarom het empirische onderzoek van Rood (2013) naar het straatgezag van de Amsterdamse politie. Onder *straatgezag* verstaat Rood (en wij in navolging van hem) het gehoorzamen aan de politieman of -vrouw op straat. Hij liep met ongeveer 50 diensten mee bij het regiokorps Amsterdam-Amstelland en keek naar het daadwerkelijk gedrag van burgers. Voor 9,5 diensten heeft hij dit gedrag ook gekwantificeerd; hij liet zien dat aan slechts 6% van de 84 politieaanwijzingen die hij in totaal tijdens deze 9,5 diensten had waargenomen geen gehoor werd gegeven. De resultaten van Rood suggereren daarmee dat het met de afname van het straatgezag, tenminste in Amsterdam, feitelijk wel meevalt.

1.2 Doel van het onderzoek en de onderzoeksvragen

Rood voerde zijn onderzoek bij de Amsterdamse politie op afstand van de betrokken burgers uit, dat wil zeggen dat alleen hun gedrag werd geobserveerd. Hij kon daardoor geen inzicht geven in de motieven voor hun vertoonde gedrag. Ook beperkte zijn onderzoek zich alleen tot de Amsterdamse politie en burgers.

Doel van ons onderzoek was om een verbreding en verdieping van Roods onderzoek uit te voeren. Daarmee breiden we ook het al bestaande (maar beperkte) Nederlandse empirische onderzoek uit dat zich afspeelde in een ‘experimentele’ setting.⁷ Wij willen net als Rood het daadwerkelijke gedrag van burgers in beeld brengen na een gehoorzaamheidsoproep van de politieman of -vrouw op straat (straatgezag) maar nu in verschillende basisteams in Nederland en inclusief de motivatie van burgers om wel of niet aan de politie te gehoorzamen. Het straatgezag heeft betrekking op de brede wettelijke taak van de politie: handhaving van de rechtsorde (en daarmee dus niet op ‘het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven’⁸).

7 Zie bijvoorbeeld De Mare e.a. (2014). Hierin is gekeken welke aspecten van gezagsuitoefening al dan niet te relateren waren aan bepaalde visuele kenmerken van Nederlandse politiefunctionarissen. Dit gebeurde door het tonen van foto’s met visuele kenmerken (man/vrouw, jong/oud, pet of/pet af, etc.) waarna mensen moesten aangeven welke associatie ze daarbij hadden. Het ging om associaties als aanspreekbaar, alert, stevig, gezag, dienstbaar, etc.

8 Krachtens artikel 2 van de Politiewet heeft de politie de taak om ‘in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels te zorgen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven’.

Om de onderzoeksvragen scherp te kunnen formuleren, moeten we eerst (het onderscheid tussen) een gehoorzaamheidsoproep en een (on)gehoorzaamheidsinteractie definiëren.

Een *gehoorzaamheidsoproep* definiëren we als een oproep van een politiefunctionaris aan een burger om te gehoorzamen. Een oproep kan non-verbaal (een stopteken of handgebaar) of verbaal zijn. Een gehoorzaamheidsoproep hoeft niet per definitie betrekking te hebben op een overtreding. Ook een verzoek tot medewerking ('wil je even omlopen?') zien we als een gehoorzaamheidsoproep.

Aangezien we ook het gedrag van de politiefunctionaris en de reactie van de burger in kaart willen brengen, introduceren we ook het begrip (on)gehoorzaamheidsinteractie: dit is een interactie tussen een politiefunctionaris en een burger waarbij de burger *zichtbaar* reageert op één of meer gehoorzaamheidsoproepen van de politie. Binnen een (on)gehoorzaamheidsinteractie kunnen dus verschillende oproepen om te gehoorzamen plaatsvinden waar de burger al dan niet gehoor aan geeft, zie ook tabel 1.1.

Tabel 1.1: Twee voorbeelden van (on)gehoorzaamheidsinteracties, inclusief het aantal gehoorzaamheidsoproepen

Voorbeeld	(On)gehoorzaamheidsinteractie	Aantal oproepen
1	Politie: 'U mag hier niet fietsen, dus wilt u even afstappen?' Reactie: Man lacht en fietst snel door.	1
2	Politie: 'Wilt u even de motor uitzetten?' Reactie: Vrouw zet de motor van haar auto uit. Politie: 'Mag ik uw rijbewijs zien?' Reactie: Vrouw zoekt in haar tas naar haar rijbewijs en overhandigt dit zonder iets te zeggen, aan de politiefunctionaris. Politie: Controleert het rijbewijs en geeft dit weer aan de automobiliste terug. 'Prima, u kunt weer verder rijden.' Reactie: Vrouw zegt 'dank u wel' en rijdt weg.	2

We benadrukken dat een (on)gehoorzaamheidsinteractie bij één unieke burger (of een bij elkaar horend groepje burgers, zie hieronder) hoort. Dat betekent, en dit zullen we regelmatig in de rapportage gebruiken, dat het aantal (on)gehoorzaamheidsinteracties overeenkomt met het aantal unieke burgers dat bij die interactie betrokken was. In tabel 1.1 ging het om 2 (on)gehoorzaamheidsinteracties en daarmee 2 verschillende burgers.

Het later opvolgen van een oproep

Het woord 'zichtbaar' is in onze definitie cruciaal. Tijdens onze observaties bleek dat er ook oproepen plaatsvonden waar de burger pas 'een volgende keer' van de politiefunctionaris aan hoefde te gehoorzamen. Of de burger dat ook deed, was voor ons (en de politie) vanzelfsprekend niet waarneembaar. Deze interacties vallen daarom niet onder onze definitie van gehoorzaamheidsinteractie en hebben wij dus niet meegeteld. Ter illustratie drie voorbeelden.

- We rijden in een politieauto rond wanneer de twee politiemannen een man en een kind op een motor zien met beide een helm op, maar zonder beschermende kleding aan. We stoppen naast de motor wanneer deze even moet stoppen om een parkeerterrein af te rijden. Een van de politiemannen draait zijn raampje naar beneden en zegt tegen de bestuurder: 'We schrikken een beetje van het feit dat die kleine in een korte broek op de motor zit.' 'Ja, ja,' zegt de man een beetje lacherig. 'Ik kom net van een Grieks restaurant. Ik rijd rustig.' 'Ook als je rustig rijdt is het gevaarlijk. Ook met lage snelheid kan het letsel groot zijn. Doe de volgende keer in ieder geval die kleine goede kleding aan.' 'Ja, ja', antwoordt de man weer een beetje lacherig. 'Oké, prettige dag verder', zegt de politiefunctionaris waarna wij weer verder rijden.
- We stoppen op het kruispunt zodat een van de politiefunctionarissen een bestuurder van een auto aan kan spreken die de straat uitrijdt waar wij net willen inrijden. 'Willen jullie even de gordel omdoen, alle drie. En volgens mij stonden jullie net op een parkeerplaats voor invaliden.' 'Ja,' antwoordt de bestuurder, 'we moesten hem [wijst naar de man op de achterbank] even oppikken, hij woont om de hoek.' 'De volgende keer kun je beter even rondjes blijven rijden, want daarvoor moeten we jullie echt een hoge boete geven, echt heel hoog.' 'Is goed', antwoordt de bestuurder.
- We stoppen naast een kleine vrachtwagen die langs de kant van de weg staat en zijn alarmlichten aanheeft. Een van de politiefunctionarissen spreekt de bestuurder aan. 'Gaat u zo weer verder?' 'Ja', antwoordt de man, 'maar ik zoek Lorentzplein 32.' 'Het Lorentzplein is hiervoor, hè' reageert de politiefunctionaris. 'Ja, maar 32 kan ik niet vinden. Ik ga de bewoner wel even bellen.' 'Oké, als u zo maar weg bent.' De man knikt waarna we weer verder rijden.

De centrale onderzoeksvraag is: Heeft de politie (in Nederland) straatgezag en welke factoren zijn daarvoor bepalend? Onder straatgezag verstaan we het gehoorzamen van burgers aan oproepen van de politieman of -vrouw op straat.

Om de centrale onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, hebben we ook de volgende deelvragen geformuleerd:

- Welk gedrag vertonen politiefunctionarissen tijdens een (on)gehoorzaamheidsinteractie met burgers?
- Welk gedrag vertonen burgers tijdens een (on)gehoorzaamheidsinteractie met politiefunctionarissen?
- Wat zijn de motieven van burgers om (on)gehoorzaam te zijn aan de politie?

1.3 De aanpak en methodologie van het onderzoek

1.3.1 Acht participerende basisteams

De praktische uitvoering van het onderzoek, dat wil zeggen het observeren van (on)gehoorzaamheidsinteracties, vond plaats in acht verschillende basisteams. In tabel 1.2 is te lezen om welke participerende basisteams het ging.

De basisteams hebben we gekozen op basis van hun bereidheid om mee te doen. We hebben daartoe vooral gebruikgemaakt van ons eigen netwerk binnen de politie. De ervaring leert dat de bereidheid om mee te werken aan een onderzoek het grootst is als je (een contactpersoon van) de basisteams persoonlijk kent. We hebben dus vooral de basisteams benaderd waar we al een ingang hadden. De basisteams zijn met andere woorden niet 'at random' gekozen. Wel hebben we rekening gehouden met een verdeling in grootstedelijk (4 basisteams in de G10) en kleinstedelijk gebied (4 basisteams buiten de G10) en een redelijke verspreiding over het land.

1.3.2 Een palet aan handhavingsdiensten

Van medio 2017 tot en met begin 2018 hebben we meegelopen tijdens 38 ‘straatdiensten’ (verdeeld over de acht basisteams, zie ook tabel 1.2). Het ging om zowel ochtend-, avond- als nachtdiensten, waarbij de nachtdiensten allen horecadiensten waren.

Tabel 1.2: De verdeling van het aantal meegelopen diensten over de acht participerende basisteams

Basisteam	Aantal diensten meegelopen
Zaanstad	6
IJmond	4
Den Haag Laak	6
Den Haag Leidschenveen-Ypenburg	4
Amsterdam-West	8
Lelystad/Zeewolde	2
West-Twente	1
Eindhoven-Zuid	7
TOTAAL	38

We hebben meegelopen tijdens ‘straatdiensten’ waar de kans het grootste was dat de politie handhavend zou optreden en er dus (on)gehoorzaamheidsinteracties zouden kunnen plaatsvinden. Dit bleek lastiger te organiseren dan in eerste instantie gedacht. Dit lag niet aan het enthousiasme waarmee de participerende basisteams hun medewerking verleenden, maar aan de wijze waarop in de basisteams de politiecapaciteit werd ingezet. De beschikbare politiecapaciteit werd namelijk vooral ingezet om uitvoering te geven aan ‘de noodhulp’⁹ en daarmee minder voor planmatige handhaving van de rechtsorde.¹⁰ Door de politiefunctionarissen zelf werden wij tijdens het meelopen dan ook regelmatig geadviseerd om met de gemeentelijke handhavers (BOA’s) mee te lopen als we veel (on)gehoorzaamheidsinteracties wilden observeren.

⁹ Sinds een aantal jaren spreekt men in de basisteams liever van ‘incidentafhandeling’ of ‘beschikbaarheid’ in plaats van ‘noodhulp’ om aan te geven dat de noodhulpmedewerkers zich niet alleen richten op de hulpverleningstaak. Uit Scholtens & Helsloot (2018) blijkt dat het gebruik van de termen ‘incidentafhandeling’ en ‘beschikbaarheid’ vooral semantisch van aard is omdat er nog steeds vooral op incidenten wordt gereden. Daarom hanteren wij in deze rapportage nog steeds de term ‘noodhulp’.

¹⁰ Zie Scholtens & Helsloot, 2018. Daaruit blijkt dat de noodhulp ongeveer 30% van de tijd besteedt aan auto-surveillances.

Een aantal participerende basisteams heeft ons daarom geholpen door politiefunctionarissen een handhavingsdienst te laten draaien in plaats van een geplande reguliere wijkagentendienst¹¹ of een binnendienst.¹² Ook mochten wij meelopen met studenten die zelf een invulling konden geven aan hun dienst en op ons verzoek bijvoorbeeld een verkeerscontrole uitvoerden.¹³ Hierdoor hebben we in de doorlooptijd van ons onderzoek (toch) voldoende (on)gehoorzaamheidsinteracties kunnen observeren om betekenisvolle significantieberekeningen te kunnen maken (zie §1.3.8).

We hebben uiteindelijk met verschillende typen diensten meegedraaid: surveillancediensten (zowel te voet als per auto en fiets), gerichte handhavingsdiensten (verkeerscontroles, vuurwerkcontroles en horeca) en noodhulpdiensten. In bijlage 1 wordt per basisteam en meegelopen dienst een korte beschrijving gegeven van het type dienst.

1.3.3 Meelopen met politiefunctionarissen

We hebben voor onze observaties vooral meegelopen met verschillende koppels van politiefunctionarissen.¹⁴ De (on)gehoorzaamheidsinteracties vonden dus altijd plaats met één of maximaal twee politiefunctionarissen. We hebben alleen de politiefunctionaris die tijdens de (on)gehoorzaamheidsinteractie ‘de lead’ had, en in het bijzonder ook de oproep(en) om te gehoorzamen deed, waargenomen. In het geval een koppel zich opsplijste om vervolgens in hun eentje een interactie uit te voeren, liepen we willekeurig met een van beiden mee. Dat betekent dat we geen selectie van politiemensen, interacties en dus ook niet van burgers hebben gemaakt.

Wel bleek dat interacties die vanuit een politieauto plaatsvonden voor ons onderzoek wat minder geschikt waren. We konden in die gevallen namelijk niet alles van de politiefunctionaris waarnemen (zoals de uitdrukking van het gelaat en

11 Een wijkagent richt zich tijdens zijn dienst speciaal op een buurt of wijk. Hij onderhoudt daar nauwe contacten met bewoners en partners. Een wijkagent richt zich tijdens zijn dienst (dus) minder op het handhaven van de rechtsorde.

12 Dat wil zeggen: een dienst om in het bureau werkzaamheden te verrichten, bijvoorbeeld om processen-verbaal op te stellen of aangiften uit te werken.

13 Studenten zijn opgeleide en geüniformeerde politiefunctionarissen en hadden in ons geval ook al de nodige ervaring.

14 Van de 38 diensten hebben we tweemaal meegelopen met een politiemedewerker die een solodienst had.

de houding) omdat we altijd op de achterbank van de auto en dus achter de interacterende politiefunctionaris(sen) zaten. Voor die interacties missen we op onderdelen dan ook informatie. Het meerijden in een auto betekende overigens niet per definitie een beperktere observatie, omdat politiefunctionaris(sen) en onderzoeker ook regelmatig uitstapten. Het ging dan bijvoorbeeld om situaties waarin de politie middels een stopteken een automobilist aan de kant zette, waarna door de uitgestapte politiefunctionaris(sen) om een rijbewijs werd gevraagd.

Per koppel liep steeds één onderzoeker mee. De onderzoekers waren duidelijk herkenbaar in de zin dat duidelijk was dat zij niet tot de politie behoorden; zij namen in burgerkleding en met schrijfblok enigszins op afstand de interacties waar.

Bedacht moet worden dat onze aanwezigheid tijdens de interacties van invloed kan zijn geweest op het gedrag van de burgers en dus tot een *bias* in onze data kan hebben geleid. Wij denken echter dat die invloed minimaal is geweest. Enerzijds omdat we op afstand stonden, maar anderzijds omdat onze ervaring was dat de burger tijdens de interactie met de politiefunctionaris geen aandacht aan ons besteedde.

1.3.4 Het observatiekader

De (on)gehoorzaamheidsinteracties hebben we aan de hand van een observatiekader in kaart gebracht, dat wil zeggen dat we steeds:

- letterlijk de eerste oproep hebben opgeschreven die vanuit het perspectief van de politiefunctionaris moest leiden tot een actie van de aangesproken burger;
- de daaruitvolgende (on)gehoorzaamheidsinteractie tussen politiefunctionaris en burger hebben beschreven;
- daarbij de houding, het gedrag en fysieke kenmerken van de politiefunctionaris hebben gecategoriseerd aan de hand van een aantal op de literatuur gebaseerde kenmerken;
- de kenmerken en het gedrag van de burger hebben gecategoriseerd, ook weer aan de hand van een aantal op de literatuur gebaseerde kenmerken.

Per (on)gehoorzaamheidsinteracties hebben we steeds één observatieformulier ingevuld.

Het observatiekader is gebaseerd op de wetenschappelijke literatuur over 'gehoorzamen' en over 'gehoorzamen aan de politie' in het bijzonder. Uit die lite-

ratuur hebben we kenmerken gehaald die van invloed zijn (of, gezien de testomgeving waarin vaak wordt gewerkt, zouden kunnen zijn) op de mate van gehoorzaamheid. Zo is gebruikgemaakt van de kenmerken in het Nederlandse onderzoek van De Mare e.a. (2014). In dat onderzoek is gekeken naar welke aspecten van gezagsuitoefening al dan niet te relateren waren aan bepaalde visuele kenmerken van Nederlandse politiefunctionarissen. Het onderzoek werd echter uitgevoerd in een testomgeving, zodat we niet zeker weten of deze criteria ook in de praktijk op straat van invloed zijn op de mate van gehoorzaamheid.

Uiteindelijk hebben we daarom vooral gebruikgemaakt van twee Amerikaanse studies uit de vorige eeuw¹⁵ waarin, in tegenstelling tot veel andere studies, de interactie tussen politie en burgers ook echt in de praktijk is bestudeerd. De studies zijn beide op dezelfde manier uitgevoerd, maar in een ander deel van Amerika en met een tussenpose van een aantal jaren. De onderzoekers hebben voor een aantal kenmerken bekeken of deze statistisch significant waren met de mate waarin er door de burgers werd gehoorzaamd. De studies kwamen tot verschillende conclusies waardoor onze resultaten met betrekking tot de kenmerken uit de twee studies ten minste van aanvullende wetenschappelijke waarde kunnen zijn.

Het observatiekader hebben we eerst uitgetest. Twee onderzoekers hebben een dag met dezelfde politiefunctionarissen meegelopen en het observatiekader steeds voor dezelfde (on)gehoorzaamheidsinteracties ingevuld. Hierdoor konden we in de eerste plaats testen of het kader, gezien de snelheid waarmee sommige (on)gehoorzaamheidsinteracties plaatsvonden, ook praktisch in te vullen was. In de tweede plaats konden we zo testen of beide onderzoekers dezelfde (on)gehoorzaamheidsinteracties waarnamen en deze ook op eenzelfde, zo objectief mogelijke wijze beschreven. Als er een verschil in waarneming was, hebben we aanvullende criteria benoemd om de waarneming zo eenduidig en objectief mogelijk te laten plaatsvinden. Dat laat onverlet dat bij het invullen van het observatiekader er altijd sprake zal zijn van enige mate van subjectiviteit van de onderzoekers.

Het observatiekader is opgenomen in bijlage 2. Een uitleg over hoe de elementen uit het observatiekader zich verhouden tot de literatuur, is te vinden in bijlage 3.

¹⁵ Mastrofski e.a., 1996 en McCluskey e.a., 1999. Zie bijlage 3.

1.3.5 Flitsinterviews met (on)gehoorzame burgers

Om de motivatie van burgers om wel of niet aan de politie te gehoorzamen in kaart te brengen, hebben we na afloop van de (on)gehoorzaamheidsinteractie, waar mogelijk, een flitsinterview met de betreffende burger gehouden. Een flitsinterview is een kort face-to-facegesprek aan de hand van een korte vragenlijst. Het voordeel van een flitsinterview in vergelijking met een schriftelijke enquête is dat er kan worden doorgevraagd naar de achterliggende redenen en motivaties bij de keuze voor een bepaald antwoord. Ook is een voordeel van deze methodiek dat respondenten er niet te veel tijd mee kwijt zijn en dus meer genegen zijn om mee te werken. Of deze aanpak ook praktisch uitvoerbaar zou kunnen zijn, hebben we verkend in een vooronderzoek waarbij een masterstudent van de Radboud Universiteit tijdens enkele diensten met handhavers (politie en BOA's) heeft meegelopen.¹⁶ Uit het masteronderzoek bleek dat burgers bereid waren om met de onderzoeker te spreken: bij 20% van de interacties werd een flitsinterview afgenomen.

Bij vrijwel alle burgers hebben we (of soms de politiefunctionaris) na afloop van de interactie gevraagd of de betreffende persoon nog een aantal vragen wilde beantwoorden. Daar waren twee uitzonderingen op. In de eerste plaats was het soms praktisch niet mogelijk om een interview af te nemen, bijvoorbeeld omdat de burger in kwestie werd gearresteerd en weggevoerd of dat de interactie vanuit de politieauto plaatsvond die daarna meteen weer doorreed. In de tweede plaats hebben we bij 'verwarde personen' bewust geen flitsinterview afgenomen, omdat van deze personen geen 'normaal' burgergedrag verwacht mag worden. Verwarde personen worden in het visiedocument 'Politie-verwarde personen 2015-2019' gedefinieerd als 'eenieder die vanwege zijn al dan niet tijdelijke verstoorde oordeelsvermogen gedrag vertoont waarmee hij zichzelf of iemand anders in gevaar brengt en/of een bedreiging vormt voor de openbare orde en veiligheid' (Torn, 2015).¹⁷ De operationalisatie van deze definitie hebben we aan de politie overgelaten. Dat wil zeggen dat we de politie steeds hebben laten beoordelen of het om een verward persoon ging, alhoewel we dat in een aantal gevallen ook zelf konden beoordelen. Het ging namelijk niet alleen

¹⁶ Van Melick, 2013.

¹⁷ Volgens De Monitor (2016) is het aantal incidenten met verwarde personen de laatste jaren fors toegenomen. In 2015 kwamen er ongeveer 65.000 meldingen bij de politie binnen met betrekking tot verwarde personen, wat een stijging is van 65% ten opzichte van vijf jaar daarvoor.

om personen die (naar het oordeel van de politie) psychische beperkingen hadden, maar ook om burgers die (flink) onder invloed van alcohol of drugs waren.

Samenvattend betekent dit dat onze dataset van respondenten vooral tot stand is gekomen door de bereidheid van deze respondenten om mee te werken. We hebben daarmee dus geen burgers geselecteerd maar geprobeerd alle burgers die in interactie met de politie kwamen te interviewen. Ongeveer 57% van de burgers heeft willen/kunnen meewerken. De representativiteit van onze burgersteekproef wordt daarmee beperkt door a) de selectie van burgers die in aanraking kwamen met de politie en b) de bereidheid om mee te werken.

Tijdens het houden van de flitsinterviews gingen de politiefunctionarissen meestal op afstand staan om beïnvloeding van de antwoorden zo veel mogelijk te voorkomen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat de aanwezigheid van de politiefunctionarissen van invloed kan zijn geweest op de antwoorden.

1.3.6 Het observeren van groepjes burgers

In het geval er bij de (on)gehoorzaamheidsinteractie een groepje burgers was betrokken, hebben we de dominante reactie en het gedrag van het groepje waargenomen. Dit was mogelijk omdat, op één groepsinteractie na, de reactie om wel of niet te gehoorzamen van alle groepsleden dezelfde was. Het kwam slechts eenmaal voor dat een van de burgers uit het groepje niet gehoorzaamde aan de 'groepsoproep' terwijl de overige groepsleden dat wel deden.

Voor elke groepsinteractie geldt dat we slechts met één burger uit het groepje een flitsinterview hebben proberen af te nemen. Het interview geeft daarmee alleen de motivatie om wel of niet te gehoorzamen van die ene burger aan en is vanzelfsprekend niet representatief voor alle burgers in de groep.

1.3.7 Interviews met politiefunctionarissen

Tijdens en na afloop van de dienst hebben we steeds een vragenlijst afgenomen bij de politiefunctionarissen met wie we hebben meegelopen. Onder andere hebben we gevraagd waarom ze tijdens de dienst voor een bepaalde aanpak hadden gekozen en wat hun mening is over het straatgezag van de politie.

1.3.8 Statistische analyse van data

De data uit de observatiekaders hebben we vooral kwantitatief geanalyseerd.

We hebben in de eerste plaats simpelweg geteld hoe vaak er door burgers wel of niet aan een oproep werd gehoorzaamd. Ook hebben we geteld hoe vaak er met protest aan een oproep werd gehoorzaamd.

In de tweede plaats hebben we significantieberekeningen uitgevoerd zodat we kunnen laten zien wat de invloed van een bepaald kenmerk of bepaalde gedragscomponent van de politie of burger was op de mate van gehoorzaamheid. Omdat, zo zal blijken, verreweg de meeste burgers zonder protest gehoorzaamden, is het aantal mensen die niet gehoorzaamden of met protest gehoorzaamden klein. Maar al zijn de aantallen klein, ook daarmee kunnen significantieberekeningen uitgevoerd worden en de invloed van bepaalde kenmerken en gedragscomponenten op de mate van gehoorzaamheid bepaald worden. Significantieberekeningen uitvoeren met kleine aantallen betekent dat er een groter significantie-interval ontstaat, zodat een behoorlijk effect zichtbaar moet zijn om van een significant effect/invloed te kunnen spreken.

Voor de lezer die vooral in de resultaten is geïnteresseerd kunnen de steeds afzonderlijke gepresenteerde factoren/kenmerken en significantieberekeningen 'iets te veel van het goede' zijn. Een samenvattend overzicht vindt die lezer in hoofdstuk 6 'Het geheel overziend'.

1.4 Leeswijzer

De opbouw van deze rapportage is vrij rechttoe rechtaan, in de zin dat we de onderzoeksvragen volgen.

In hoofdstuk 2 beantwoorden we de vraag hoe (on)gehoorzaam de burgers waren nadat ze van de politie een oproep tot gehoorzamen kregen. Daaruit kunnen we al meteen concluderen of de politie wel of geen straatgezag heeft. We zoomen ook nog speciaal in op de wijze waarop mondelinge oproepen door de politie werden uitgesproken en of dit gepaard ging met een uitleg. In beide gevallen bekijken we aan de hand van significantieberekeningen in hoeverre dit van invloed was op de mate van (on)gehoorzaamheid.

In hoofdstuk 3 beschrijven we wat de motivaties van de burgers waren om wel of niet aan de oproep(en) van de politie te gehoorzamen.

In hoofdstuk 4 kijken we naar enkele (fysieke) kenmerken en gedragscomponenten van de politiefunctionaris en in hoeverre deze van invloed waren op de mate van gehoorzaamheid van de burger. We doen dit op basis van de in hoofdstuk 2 geïntroduceerde significantieberekeningen.

In hoofdstuk 5 herhalen we wat we in hoofdstuk 4 hebben gedaan maar dan voor kenmerken en gedragscomponenten van de burger.

We sluiten deze rapportage af met een samenvatting van de bevindingen in hun geheel en onze reflectie daarop.

Hoe (on)gehoorzaam zijn burgers?

In dit hoofdstuk laten we zien hoe (on)gehoorzaam de burgers waren nadat ze van de politie een oproep tot gehoorzamen kregen. We maken daarbij onderscheid naar gehoorzamen, gehoorzamen met protest en niet gehoorzamen. Verder gaan we nader in op de wijze waarop mondelinge oproepen werden uitgesproken en in hoeverre deze gepaard gingen met een uitleg. In beide gevallen bekijken we of dit van invloed was op a) de mate van (on)gehoorzaamheid en b) de mate van protest.

2.1 Aantal waargenomen (on)gehoorzaamheidsinteracties en gehoorzaamheidsoproepen en wat achtergrondinformatie

2.1.1 (On)gehoorzaamheidsinteracties

We herhalen dat een (on)gehoorzaamheidsinteractie een interactie tussen een politiefunctionaris en een burger is waarbij de burger *zichtbaar* reageert op één of meer gehoorzaamheidsoproepen van de politie.

Tijdens de 38 straatdiensten waarin we hebben meegelopen, hebben we 210 (on)gehoorzaamheidsinteracties geobserveerd. We beschikken dus over 210 interacties tussen de politie en een (unieke) burger waarin één of meer gehoorzaamheidsoproepen plaatsvonden. In paragraaf 2.1.2 gaan we nader in op de gehoorzaamheidsoproepen en geven we aan hoeveel oproepen er in totaal bij die 210 interacties plaatsvonden.

Aangezien het aantal (on)gehoorzaamheidsinteracties een-op-een overeenkomt met het aantal (unieke) burgers (zie §1.2) bestaat onze burger-dataset daarmee dus uit 210 verschillende burgers.

In 16 van de 210 (on)gehoorzaamheidsinteracties werd niet één burger maar een groepje burgers aangesproken.¹⁸ Deze groepjes varieerden van twee tot vijf personen.¹⁹ Zoals al eerder aangegeven, hebben we alleen de reactie en het gedrag van de burger waargenomen die als eerste op de oproep reageerde en het meest dominant was. Per groepje hebben we dus ‘maar’ één (on)gehoorzaamheidsinteractie waargenomen (en ook maar één flitsinterview afgenomen).

We hebben vooral meegelopen met koppels politiefunctionarissen. Als het koppel zich opsplijste en ze in hun eentje (on)gehoorzaamheidsinteracties hadden, hebben we één, willekeurig gekozen, functionaris gevolgd. Dit opsplitsen gebeurde alleen bij algemene verkeerscontroles en horecadiensten. In die gevallen vonden er dan ook meer (on)gehoorzaamheidsinteracties plaats dan wij aan de hand van ons observatiekader hebben kunnen vastleggen.

In tabel 2.1 is te lezen hoe de 210 (on)gehoorzaamheidsinteracties over de acht basisteams zijn verdeeld. In bijlage 1 is dit nog verder per dienst (en dus per politiefunctionaris) uitgewerkt.

2.1.2 Gehoorzaamheidsoproepen

Tijdens de 210 (on)gehoorzaamheidsinteracties werden er door de politie één of meer gehoorzaamheidsoproepen gedaan. In totaal hebben we 339 gehoorzaamheidsoproepen waargenomen, zie ook tabel 2.1.

18 Twaalf van deze groepen bestonden alleen uit mannen en/of jongens, terwijl vier groepen alleen uit vrouwen en/of meisjes bestonden. De meeste groepen (11) bestonden alleen uit jongeren (tot 21 jaar). Een van de groepen bestond uit zowel jongeren (tot 21 jaar) als middelbaren (21-64 jaar). De overige vier groepen bestonden alleen uit middelbaren (21-64 jaar).

19 In het geval er meerdere mensen in een staande gehouden auto aanwezig waren, zien we deze mensen niet als groepje. Door de politiefunctionaris werd alleen de bestuurder aangesproken zodat alleen de bestuurder onderdeel uitmaakte van de (on)gehoorzaamheidsinteractie.

Tabel 2.1: Overzicht aantal (on)gehoorzaamheidsinteracties en gehoorzaamheidsoproepen per basisteam

Basisteam	Aantal diensten meegelopen	Aantal (on)gehoorzaamheidsinteracties	Aantal gehoorzaamheidsoproepen
Zaanstad	6	27	33
IJmond	4	30	56
Den Haag Laak	6	29	44
Den Haag Leidschenveen-Ypenburg	4	11	21
Amsterdam-West	8	65	116
Lelystad/Zeewolde	2	7	12
West-Twente	1	9	14
Eindhoven-Zuid	7	32	43
TOTAAL	38	210	339

De gehoorzaamheidsoproepen konden grofweg in de volgende vier oproep-categorieën worden onderverdeeld:

- Een *mondlinge oproep*: de politiefunctionaris sprak de burger mondeling aan om te gehoorzamen.
- Een *fysieke oproep door een handgebaar*: de politiefunctionaris gaf door een handgebaar aan dat er gehoorzaamd moest worden.

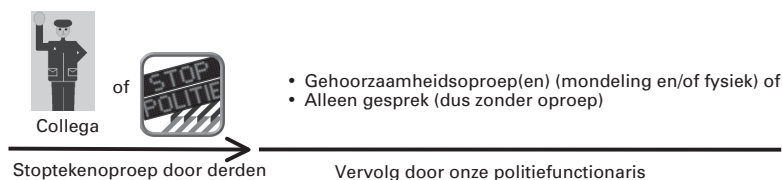
Ter illustratie drie voorbeelden:²⁰

- De politiefunctionaris toetert (vraagt dus alleen nog de aandacht), draait het raampje van de auto open en wijst naar de gordel van een automobilist die naast hem staat en die deze niet draagt. De automobilist glimlacht, doet snel zijn gordel om en mimet 'sorry'.
- De politiefunctionaris (lopend) steekt zijn hand op voor een fietser die op een plek fietst waar niet gefietst mag worden. De fietser stapt meteen af zonder verder iets te zeggen en loopt met de fiets aan de hand door.
- Een automobiliste wil op een plek gaan staan waar op dat moment een algemene verkeerscontrole plaatsvindt. De politiefunctionaris maakt met zijn vinger een 'nee-gebaar' om aan te geven dat dit niet mag, waarna de vrouw doorrijdt.

²⁰ Dit waren ook de enige drie voorbeelden die zich echt beperkten tot deze ene fysieke oproep en dus niet gepaard gingen met een mondelinge toelichting of oproep en ook geen ander vervolg kenden.

- Een *combinatie-oproep*: de politiefunctionaris gaf gelijktijdig een mondelinge oproep en een fysieke oproep (doorgaans een handgebaar).
- Een *stoptekenoproep door derden*: dit betrof alleen interacties met bestuurders van een motorvoertuig. De bestuurder werd bij deze oproepen via een fysiek stopteken verzocht om het voertuig aan de kant te zetten. Dit werd echter niet door onze politiefunctionaris zelf gedaan, maar door ‘een derde’, waarbij we onderscheid maken tussen:
 - een niet bij de interactie betrokken collega (bijvoorbeeld door een handgebaar of elektronisch stopteken);
 - een elektronische stopteken van het voertuig waarin onze politiefunctionaris reed.

De bestuurder reed vervolgens naar een vaste plek (al dan niet met extra aanwijzingen) waarna de interactie met ‘onze’ politiefunctionaris startte. Als observant zagen wij dus alleen het resultaat van de oproep om te stoppen. We duiden dergelijke oproepen aan als een ‘stoptekenoproep door derden’.²¹ Indien de stoptekenoproep gepaard ging met extra aanwijzingen, bijvoorbeeld waar de bestuurder moest stoppen, dan zien we de oproep tot stoppen en de extra aanwijzing(en) als één stoptekenoproep door derden.

Figuur 2.1: Schematische weergave van een (on)gehoorzaamheidsinteractie die werd gestart met een stoptekenoproep door derden

In tabel 2.2 is te lezen hoeveel gehoorzaamheidsoproepen er per oproepcategorie waren.

21 In het geval onze politiefunctionaris zelf een fysiek stopteken gaf (en dus niet ‘zijn voertuig’), valt deze oproep in de categorie fysieke oproep (door handgebaar).

Tabel 2.2: Gehoorzaamheidsoproepen onderverdeeld naar de vier oproep-categorieën

Oproepcategorie	Aantal gehoorzaamheidsoproepen
Stoptekenoproep door derden	84
Fysiek (handgebaar)	10
Mondeling	232
Combinatie (mondeling en fysiek)	13
TOTAAL	339

We gaan nog iets nader in op de stoptekenoproepen door derden, omdat de wijze waarop we de gehoorzaamheidsoproepen na een dergelijke oproep hebben beoordeeld nog enige uitleg behoeft.

Daarvoor lichten we eerst toe in welke situaties een stoptekenoproep door derden plaatsvond. Stoptekenoproepen door derden vonden tijdens onze diensten plaats voorafgaand aan:

- Een *algemene verkeerscontrole*. Dat wil zeggen dat bestuurders van motorvoertuigen steekproefsgewijs werden gevraagd om te stoppen. Er volgden één of meerdere gehoorzaamheidsoproepen zodat de politie het voertuig (lichten, rem) en/of de bestuurder (legitimatie, alcohol inname) kon controleren. Bij een algemene verkeerscontrole was de aanleiding om het voertuig te stoppen in principe geen overtreding.
- Een *gerichte verkeerscontrole*. Dat wil zeggen dat de politiefunctionaris(sen) een verdachte situatie constateerde en (dus) vermoedde dat er sprake was van een overtreding. Er werd gericht één motorvoertuig aan de kant gezet om dit vermoeden bevestigd te krijgen.
- Een *geconstateerde overtreding* tijdens verkeersdeelname. Voordat er een stopteken werd gegeven, was voor de politiefunctionaris(sen) al duidelijk dat in een specifieke situatie sprake was van een overtreding. Er werd bijvoorbeeld te hard gereden, iemand droeg geen gordel of het voertuig stond gesignaleerd.²²

²² Een voertuig staat gesignaleerd als dit in het opsporingsregister voorkomt en bij aantreffen aangehouden mag worden, bijvoorbeeld omdat de automobilist nog een openstaande verkeersboete heeft of betrokken is bij een delict.

De gehoorzaamheidsoproepen die vervolgens na een stoptekenoproep door derden plaatsvonden, hebben we als volgt beoordeeld:

- Bij *algemene verkeerscontroles* bestonden de gehoorzaamheidsoproepen uit combinaties van een aantal medewerkingsvragen zoals ‘wilt u de motor afzetten?’, ‘wilt u uw lichten aan doen?’, ‘wilt u de motorkap openen?’, ‘mag ik uw rijbewijs/legitimatie zien?’ en/of ‘wilt u een blaastest doen?’ We tellen deze steeds als één gehoorzaamheidsoproep, ook omdat het nooit is voorgekomen dat iemand verschillend reageerde op deze medewerkingsvragen.
- Alleen als bij *gerichte verkeerscontroles* en *geconstateerde overtredingen* de gehoorzaamheidsoproepen werden gescheiden door een (kort) gesprek, tellen we deze apart. Zo niet, dan tellen we ook deze oproepen als één oproep. Ter illustratie: Twee wijkagenten rijden door de wijk en zien een scooter rijden die ernstig beschadigd is. Ze geven de bestuurster een elektronisch stopteken (= stoptekenoproep door derden), omdat ze vermoeden dat het onverantwoord is om op de scooter te rijden. Nadat de wijkagenten zijn uitgestapt, vraagt een van hen: ‘Wil je even afstappen en de motor uitzetten? En mogen we je legitimatie even zien?’ Aangezien deze drie oproepen in ‘één adem’ werden gedaan, tellen we dit als één gehoorzaamheidsoproep. In het geval de wijkagent na de oproep om de motor uit te zetten eerst nog had uitgelegd waarom de scooter aan de kant moest worden gezet, hadden we de oproep om de legitimatie te laten zien als extra oproep geteld.

Tabel 2.3: Gehoorzaamheidsoproepen onderverdeeld naar drie categorieën van stoptekenoproepen door derden

Stoptekenoproepen door derden	Aantal gehoorzaamheidsoproepen
Algemene verkeerscontrole	26
Gerichte verkeerscontrole	10
Geconstateerde overtreding	48
TOTAAL	84

In tabel 2.4 is te lezen welke type (on)gehoorzaamheidsinteracties in termen van het aantal oproepen we hebben geobserveerd. We benoemen daarbij nog even apart dat ‘losse’ stoptekenoproepen door derden (gezien onze definitie) niet voorkomen.

Tabel 2.4: Type (on)gehoorzaamheidsinteracties in termen van het aantal oproepen, waarbij een 'oproep' staat voor mondelinge, fysieke, of combinatie-oproep

Type (on)gehoorzaamheidsinteractie	Aantal
Stoptekenoproep door derden	-
Stoptekenoproep door derden + 1 oproep	65
Stoptekenoproep door derden + 2 oproepen	11
Stoptekenoproep door derden + alleen een gesprek	4
Stoptekenoproep door derden + onbekend ²³	4
1 oproep	79
1 oproep + alleen een gesprek	4
1 oproep + onbekend ²⁴	2
2 oproepen	40
3 oproepen	1
TOTAAL	210

2.2 Voor de beeldvorming: andere vormen van interacties

Tijdens de observaties bleek dat politiefunctionarissen naast gehoorzaamheidsinteracties ook andere interacties met burgers hadden. We noemen die interacties 'anders'. Voor de beeldvorming hebben we bijgehouden hoeveel interacties 'anders' er waren om aan te geven hoeveel interacties een politiefunctionaris überhaupt tijdens zijn dienst met burgers heeft. We benadrukken dat we deze categorie interacties verder niet geobserveerd hebben aan de hand van ons observatiekader.

Tijdens de 38 diensten hebben we 235²⁵ interacties 'anders' geteld. Dat betekent dat we in totaal 445²⁶ interacties hebben waargenomen. In bijlage 1 is te lezen hoeveel interacties 'anders' er per dienst (en dus per politiefunctionaris) waren. Voor de beeldvorming laten we in deze paragraaf zien om wat voor een type

23 Het ging om situaties waarbij de politiefunctionaris een interactie aanging buiten het voertuig en de onderzoeker niet kon horen of er één of meerdere nieuwe oproepen plaatsvonden. We weten dus alleen dat de bestuurder (buiten ons zicht) gehoorzaamde aan een stopteken.

24 Het ging om situaties waarbij het directe vervolg van de eerste oproep voor de onderzoeker niet waargenomen kon worden. We weten dus niet of er één of meerdere nieuwe oproepen hebben plaatsgevonden.

25 Door omstandigheden heeft de observant tijdens één horecadienst niet kunnen bijhouden hoeveel interactie 'anders' er waren. Hij heeft aangegeven dat in zijn beleving het aantal vergelijkbaar was met een latere horecadienst waar er veertien werden geteld.

26 Dit is een ondergrens omdat tijdens één dienst niet is bij te houden hoeveel interacties 'anders' er waren.

interacties ‘anders’ het ging. We hebben deze interacties onderverdeeld in een aantal categorieën. Van elke categorie geven we steeds ter illustratie een aantal voorbeelden.

Initiatief ligt bij de burger: In deze categorie vallen de interacties die geïnitieerd werden door een burger, bijvoorbeeld omdat hij om een praatje verlegen zat, iets wilde weten of een hulpvraag had. Dergelijke interacties vonden vooral plaats als de politiefunctionarissen te voet waren:

- Terwijl we door de wijk lopen, stopt er een motorrijder langs de stoep. Hij legt uit dat hij zijn motor in zijn eigen woonplaats (Amsterdam) altijd zonder problemen op de stoep zet en hij wil graag weten of dat hier ook mag.²⁷
- Tijdens een surveillance te voet loopt een aantal jongetjes naar een van de politiemannen toe. Zij vragen of de politieman hen kan helpen met het openmaken van een blikje cola (zie ook de foto op de voorkant).
- Een vrouw met haar dochtertje maakt spontaan even een praatje met de politiemedewerkers als wij langslopen. Ze zegt dat haar dochtertje later ook graag bij de politie wil. De politiefunctionarissen zeggen tegen het meisje ‘dat ze een stoere meid is’.

Informatieve mededeling: In deze categorie vallen de interacties die door de politiemedewerkers geïnitieerd werden, maar primair om burgers te informeren of te waarschuwen. Burgers hoefden aan deze informatieve mededeling in principe geen gehoor te geven, zodat we deze ook niet zien als een (on)gehoorzaamheidsinteractie:

- Een politieman waarschuwt twee vrouwen voor zakkenrollers omdat ze hun tas open hebben staan. ‘Zijn hier zoveel zakkenrollers dan?’ vraagt de vrouw met de open tas. ‘Nee,’ zegt de politieman, ‘maar er hoeft er natuurlijk maar eentje rond te lopen die uw geopende tas ziet en toeslaat.’
- We rijden langs een geparkeerde auto waarvan de ramen openstaan. Een van de politievrouwen stapt uit, constateert dat de auto ook niet op slot is en spreekt een vrouw daarover aan die net in de auto wil stappen. Ze legt uit dat het niet verstandig is om de auto zo open te laten staan en adviseert haar dat ze de auto voortaan beter goed op slot kan doen.

27 Volgens de website van de gemeente Amsterdam mogen motoren inderdaad op de stoep worden geparkeerd, mits de doorgang voor voetgangers niet wordt geblokkeerd en/of er geen onveilige situatie wordt veroorzaakt.

Interactie op afstand: We hebben ook een speciale categorie onderscheiden waarin sprake was van gehoorzaamheid maar zonder dat daarvoor een oproep van de politie noodzakelijk was. Het ging om situaties waar burgers lieten zien dat ze wisten dat ze in overtreding waren door bij het zien van de politie (snel) hun gedrag aan te passen. Hier was dus sprake van een ‘interactie op afstand’: alleen het zien van de politie maakte dat burgers hun gedrag aanpasten.

- Een paar tieners (meiden) die aan de andere kant op de Dam aan het fietsen zijn (waar een fietsverbod geldt) stappen af zodra ze de politiefunctionarissen zien staan.
- Een bestuurder van een vrachtauto die naast de politieauto bij een verkeerslicht staat, kijkt naar de politieauto en doet snel zijn gordel om.

Feitelijk gaat het hier om een vorm van straatgezag. Aangezien we deze interacties niet aan de hand van ons observatiekader konden meten, omdat ze zich doorgaans niet in onze waarnemingsperiferie afspeelden, hebben we deze gecategoriseerd als interactie ‘anders’.

Overige: Dit zijn interacties die niet passen in een van bovengenoemde categorieën. Het zijn doorgaans interacties die geïnitieerd werden door de politie maar niet tot doel hadden om het gedrag van burgers te beïnvloeden. Denk bijvoorbeeld aan het opnemen van een getuigenverklaring of het ophalen van een verdachte die door iemand anders (beveiliger of collega) was aangehouden.

Tabel 2.5: Aantal interacties ‘anders’

Categorie interactie ‘anders’	Aantal
Initiatief ligt bij de burger	101
Informatieve mededeling	14
Interactie op afstand	29
Overige	91
TOTAAL	235

2.3 Heeft de politie in Nederland straatgezag?

In deze paragraaf beantwoorden we het eerste deel van onze centrale onderzoeksvraag, namelijk of de politie (in Nederland) straatgezag heeft. We doen dit op twee wijzen. In de eerste plaats kijken we naar het percentage oproepen waaraan door burgers is gehoorzaamd. In de tweede plaats kijken we naar het percentage burgers dat aan alle oproepen gehoorzaamd.

Ook kijken we in deze paragraaf nog iets verder, namelijk hoe vaak er met en zonder protest is gehoorzaamd, waarbij we weer onderscheid maken tussen het percentage oproepen en het percentage burgers.

2.3.1 Hoe vaak werd er wel en niet gehoorzaamd door de burgers?

Aan de in totaal 339 gehoorzaamheidsoproepen die we hebben waargenomen, werd 321 keer door de burger (of een groepje burgers) gehoorzaamd, zie ook tabel 2.6.²⁸ Dat komt neer op 95%. Dit percentage komt overeen met de bevindingen van Rood (2013) die constateerde dat 94% van de politieaanwijzingen werd opgevolgd.

Wanneer we de bijzondere ‘stoptekenoproepen door derden’ buiten beschouwing laten, houden we de oproepen over die door ‘onze’ politiefunctionaris zijn uitgevoerd. Dit zijn de 255 mondelinge, fysieke (handgebaar-) en combinatieoproepen, zie tabel 2.2, waar communicatie tussen onze politiefunctionarissen en de burger aan de orde was. Aan 238 van de 255 oproepen werd door de burger gehoorzaamd, dat wil zeggen aan 93%.

In tabel 2.6 is te zien dat 193 van de 210 burgers (of een groepje burgers) aan alle oproepen die tijdens een interactie plaatsvonden gehoorzaamden (alle combinaties van ‘wel’ optellen).²⁹ In percentages uitgedrukt is dit 92%.

28 Negen keer wilde de burger wel gehoorzamen aan de oproep maar bleek dit praktisch niet mogelijk. In alle gevallen ging het om het laten zien van een rijbewijs, en had de burger dit niet bij zich. Soms werd er in plaats van een rijbewijs een identiteits- of kentekenbewijs afgegeven en in andere gevallen was duidelijk zichtbaar dat de burger wel had willen gehoorzamen, ook omdat de persoon aan andere oproepen ook gehoorzaamde. We hebben deze negen oproepen dan ook beoordeeld als dat de burger gehoorzaamde.

29 Van de 193 interacties ging het 13 keer om een groepje burgers.

30 Van de zeventien interacties waaraan ten minste aan één oproep niet werd gehoorzaamd, ging het drie keer om een groepje burgers. In één geval moeten we hier een nuance maken: het ging om de interactie ‘wel + wel + niet’ in tabel 2.6. Aan de eerste twee oproepen werd door het hele groepje gehoorzaamd. De derde oproep was echter alleen voor één burger uit het groepje bedoeld (die daar dus niet aan gehoorzaamde). Deze ongehoorzaamheidsinteractie zien we als groepsinteractie, wat dus eigenlijk niet juist is. We kunnen deze derde oproep echter niet als separate oproep voor de betreffende burger zien omdat hij deel uitmaakt van een grotere interactie.

Tabel 2.6: Aantal interacties waarin wel of niet aan 1, 2 of 3 gehoorzaamheidsoproepen werd gehoorzaamd. De volgorde waarin aan de oproepen wordt gehoorzaamd, is daarbij van belang. Bijvoorbeeld 'niet + wel' betekent dat de burger niet aan de eerste oproep gehoorzaamde maar wel aan de tweede oproep

Aantal oproepen per interactie	Type interactie in termen van wel/niet gehoorzaamd	Aantal interacties (= aantal burgers)	Aantal oproepen 'wel' gehoorzaamd	Aantal oproepen 'niet' gehoorzaamd
1	Niet	5	-	5
	Wel	88	88	-
2	Niet + niet	1	-	2
	Wel + wel	94	188	-
	Niet + wel	8	8	8
	Wel + niet	2	2	2
3	Wel + wel + wel	11	33	-
	Wel + wel + niet	1	2	1
TOTAAL		210	321	18

Bij 18 van de 339 gehoorzaamheidsoproepen werd er door de burger (dus) niet gehoorzaamd.

In tabel 2.6 is te zien dat 17 van de 210 burgers (of een groepje burgers) tijdens een interactie ten minste één keer niet aan een oproep gehoorzaamden (alle combinaties met 'niet' optellen).³⁰ Van de 210 interacties is het zesmaal voorgekomen dat een burger tijdens een interactie aan geen enkele oproep ('niet' en 'niet + niet') gehoorzaamde.

We vatten deze bevindingen in de tabellen 2.7a, 2.7b en 2.8 samen:

Tabel 2.7a: Aantal oproepen (totaal) waaraan wel en niet werd gehoorzaamd

Gehoorzaamd?	Alle oproepen	
	Aantal	%
Wel	321	95%
Niet	18	5%
TOTAAL	339	100%

Tabel 2.7b: Aantal mondelinge, fysiek- en combinatie-oproepen van 'onze' politie-functionaris waaraan wel en niet werd gehoorzaamd

Gehoorzaamd?	Mondelinge, fysieke, en combinatie-oproepen	
	Aantal	%
Wel	238	93%
Niet	17	7%
TOTAAL	255	100%

Alvast een doorkijkje voor later: in deze rapportage (in §2.4 en hoofdstuk 4) hanteren we voor de significantieberekeningen een kans op niet gehoorzamen aan oproepen van ‘onze’ politiefunctionaris van $p(\text{ongehoorzaam, oproepen}) = 17/255$.

Tabel 2.8: Aantal interacties (overeenkomend met het aantal burgers), waarin wel of niet werd gehoorzaamd

Gehoorzaamd?	Burgers (of interacties)	
	Aantal	%
Wel (aan alle oproepen in de interactie)	193	92%
Niet (aan ten minste één oproep in de interactie)	17	8%
TOTAAL	210	100%

Alvast een doorkijkje voor later: in deze rapportage (in §2.5 en hoofdstuk 5) hanteren we voor de significantieberekeningen een kans op niet gehoorzamen aan ten minste één oproep in één interactie van $p(\text{ongehoorzaam, interactie}) = 17/210$.

In paragraaf 2.5 laten we zien in welke situaties (aanleiding oproep, omgeving en burgerpubliek) de mensen (on)gehoorzaam waren.

2.3.2 Gehoorzamen met en zonder protest

In deze paragraaf kijken we op twee wijzen naar hoe vaak er met en zonder protest is gehoorzaamd. In de eerste plaats kijken we naar het aantal oproepen waaraan met of zonder protest werd gehoorzaamd. In de tweede plaats kijken we naar het aantal burgers dat met en zonder protest gehoorzaamde.

Oproepen

Voor de analyse van het aantal oproepen waaraan met protest werd gehoorzaamd, laten we de stoptekenoproepen door derden buiten beschouwing. Onze ratio daarvoor is dat deze bijzondere oproepen – het gaat immers niet om (echte) communicatie tussen onze politiefunctionarissen en de burger –, bij Rood (2013) ook buiten beschouwing zijn gelaten en we zo de resultaten van de onderzoeken beter kunnen vergelijken.³¹

Wanneer we de stoptekenoproepen door derden van onze oorspronkelijke dataset van 339 oproepen afhalen, houden we zoals gezegd nog 255 fysieke, mondelinge of combinatieoproepen over, zie tabel 2.2. In deze nieuwe dataset kijken we of er met of zonder protest naar de politie is geluisterd.³²

Aan de 255 oproepen werd door de burger 238 keer gehoorzaamd. Van die 238 oproepen werd dit 215 keer zonder protest gedaan. Dit komt neer op 84% (van de 255) oproepen. Dit percentage ligt iets hoger dan wat Rood (2013) in zijn onderzoek vond; in Amsterdam werd 76% van de politieaanwijzingen zonder protest opgevolgd.

Aan 23 (van de 255) oproepen werd door de burger met protest gehoorzaamd. Dit komt overeen met 9% (van de 255) oproepen.

Tabel 2.9: Aantal oproepen (zonder stoptekenoproepen door derden) waaraan zonder en met protest werd gehoorzaamd. Voor de volledigheid is ook het aantal oproepen opgenomen waaraan überhaupt niet werd gehoorzaamd

Gehoorzaamd?	Oproepen (zonder stoptekenoproepen door derden)	
	Aantal	%
Ja, zonder protest	215	84%
Ja, maar met protest	23	9%
Nee	17 ³³	7%
TOTAAL	255	100%

Alvast een doorkijkje voor later: in deze rapportage (in §2.4 en hoofdstuk 4) hanteren we voor de significantieberekeningen een kans op met protest gehoorzamen aan oproepen binnen de populatie van gehoorzame burgers van $p(\text{protest, oproepen}) = 23/238$.

-
- 31 In ons observatieformulier hebben we om die reden daarvoor ook geen expliciete aandacht van de observatoren gevraagd. Overigens heeft slechts één persoon volgens de observatieformulieren bij de vervolginteractie al meteen protesterend opgemerkt dat zij haast had, waarmee zij protest aantekende bij de stoptekenoproep.
- 32 In de drie interacties waar uitsluitend sprake was van een fysieke oproep (door een handgebaar), zie ook paragraaf 2.1.2, was het voor burgers in principe mogelijk om te protesteren, bijvoorbeeld middels een fysiek (hand)gebaar of mondeling door naar de politiefunctaris toe te gaan. Deze interacties nemen we daarom ook mee in onze dataset.
- 33 Wanneer we dit aantal (17) vergelijken met het aantal oproepen (18) in tabel 2.7, kan het verschil als volgt verklaard worden: één burger gehoorzaamde niet aan twee oproepen (dus situatie: 'niet' + 'niet'). De eerste 'niet' was een stoptekenoproep door derden en die is gezien onze aangepaste dataset in tabel 2.9 buiten beschouwing gelaten. De 17 oproepen waaraan niet werd gehoorzaamd, komen daardoor ook precies overeen met het aantal ongehoorzame burgers.

Burgers

Voor de analyse van het aantal burgers dat met en zonder protest gehoorzaamde, baseren we ons op alle 210 interacties minus de 4 interacties waarin een stoptekenoproep door derden werd opgevolgd door een onbekende vervolginteractie (zie ook tabel 2.4). Deze interacties bevatten immers geen waargenomen vervolg waardoor we niet weten of er met of zonder protest is gehoorzaamd.

Van de overgebleven 206 (on)gehoorzaamheidsinteracties is door 168 burgers, en dus in 168 interacties, aan alle oproepen zonder protest gehoorzaamd. Dit komt overeen met 81,6% van het totaal. In 21 interacties is door de burger aan ten minste één oproep met protest gehoor gegeven aan wat de politiefunctio- naris aan hen opdroeg, oftewel 11,3% van het aantal gehoorzame mensen.

Tabel 2.10: Aantal burgers (overeenkomend met het aantal interacties) dat wel en niet met protest gehoorzaamde (en voor de volledigheid de interacties waarin überhaupt niet werd gehoorzaamd)

Gehoorzaamd?	Burgers (of interacties)	
	Aantal	%
Ja, aan alle oproepen in de interactie <i>zonder protest</i>	168	81,6%
Ja, maar aan ten minste één oproep <i>met protest</i> (in de interactie)	21	10,2%
Nee, aan ten minste één oproep in de interactie	17	8,2%
TOTAAL	206	100%

Alvast een doorkijkje voor later: in deze rapportage (zie §2.5 en hoofdstuk 5) hanteren we voor de significantieberekeningen een kans op met protest gehoorzamen aan ten minste een oproep in een interactie binnen de populatie van gehoorzame burgers van $p(\text{protest, interactie}) = 21/189$.

In paragraaf 2.5 laten we ook zien in welke situaties (aanleiding interactie, omgeving en burgerpubliek) de mensen (on)gehoorzaam waren.

2.3.3 Tussentijdse conclusie

Onze bevindingen zijn, in lijn met wat Rood (2013) voor de Amsterdamse politie liet zien, dat het wel meevalt met het tanende gezag van de politie. Veruit de meeste mensen (92% van de 210) doen wat de politie van hen vraagt en veruit de meeste mensen (81,6% van de 206) doen dit ook nog eens zonder protest.

Een eerste conclusie is dan ook dat onze bevindingen niet stroken met het overheersende beeld dat er iets mis is met het gezag van de Nederlandse politie.

In paragraaf 2.4 analyseren we de eerste mondelinge oproepen en bekijken we of dit een mogelijke verklaring geeft voor het hoge percentage gehoorzame burgers.

2.3.4 Een aantal voorbeelden van interacties

Voor de beeldvorming geven we in deze paragraaf vijf voorbeelden van (on)gehoorzaamheidsinteracties.

Interactie 1: Meteen gehoorzamen

Een groepje politiestudenten staat op de stoep wanneer op enig moment een scooter de stoep op rijdt. Een van de politievrouwen zegt: 'Hé jongeman, wil jij eens even stoppen en van die scooter afkomen. Je mag daar niet rijden!' De jongen stopt, kijkt achterom en vraagt: 'Ook niet om hem daar [om de hoek] neer te zetten?' De politievrouw antwoordt dat ook dat niet mag, dat hij dat kleine stukje over de stoep gewoon moet lopen, waarna de jongen afstapt en met zijn scooter aan de hand zijn weg vervolgt.

Interactie 2: Gehoorzamen met een beetje protest

Tijdens een surveillance te voet in het centrum zien de politiefunctionarissen op een laad- en losplaats bouwmaterialen van een schilder staan. Ze bellen aan bij het huis waar de klusser aan het werk is en zeggen tegen hem: 'Hoi, goedemiddag. Bent u zich ervan bewust dat u op een laad- en losplek staat met uw

spullen?’ De man reageert, door de onderzoeker geïnterpreteerd als nors, met: ‘Ik haal de tafel even weg als ik zo klaar ben. Ik heb nog tien minuten nodig om mijn werk af te maken.’ De politiefunctionarissen gaan daarmee akkoord en lopen weer verder.

De man geeft aan dat hij geen tijd heeft voor een flitsinterview maar geeft nog wel even snel aan dat hij vindt dat de politie wel vaker zeurt. Een van de politiemannen legt later uit dat de man de week ervoor ook al een waarschuwing had gekregen.

Interactie 3: Gehoorzamen aan eerste oproep en onder luid protest aan de tweede oproep

Tijdens een solosurveillance loopt de politieman naar drie jongemannen die op een bankje bij de markt bier aan het drinken zijn. De politieman zegt: ‘Hé mannen, ik zie blikjes bier’. Een van de mannen vraagt of ze het blikje bier moeten weggooien en als dit volgens de politieman het geval is, geven ze daar meteen gehoor aan. De mannen gaan vervolgens op een muurtje achter het bankje zitten. De politieman loopt achter ze aan en zegt dat ze zich moeten verwijderen uit het gebied, omdat ze alle drie bekende veelplegers zijn en voor dat gebied een gebiedsverbod hebben. Nu worden de mannen boos. Een van de mannen begint met allerlei handgebaren richting de politieman te roepen: ‘Dit is mijn straat, die ken ik beter dan jij vriend. Je komt net kijken!’ De politieman vraagt via de porto om versterking en zegt tegen de man: ‘Ik ga je aanhouden en als het moet met geweld.’ Daarop reageert de man boos: ‘Met geweld? O, je bedreigt me nu dus ook al?’ Ook de andere twee mannen laten van zich horen en roepen dat ze aangifte gaan doen op het politiebureau vanwege bedreiging door de politie: ‘De politie bedreigt ons gewoon, hij gaat buiten zijn boekje.’ De interactie trekt inmiddels veel bekijks; winkelend publiek blijft staan en kijkt wat er gaande is. De drie mannen lopen vervolgens weg richting het politiebureau. De politiefunctionaris fietst er achteraan en op dat moment arriveert de versterking met een arrestantenbus, waarna een van de mannen wordt aangehouden. Op het moment dat hij handboeien om krijgt, zegt hij tegen de politieman: ‘Doe normaal man. Dit is niet leuk hè. Ik liep toch weg? Dit slaat echt nergens op. Waarom? Even serieus ... en nu?’ De politieman antwoordt daarop dat niet hij maar het Openbaar Ministerie dat zal bepalen.

Na afloop van de interactie zet de politieman een berichtje op de Facebookpagina van de politie waarin staat dat de verdachte is aangehouden. De politiefunctionaris verklaart aan de onderzoeker: 'Om het gezag te herstellen, zodat de mensen die stonden te kijken, weten dat we niet over ons heen laten lopen. De reden dat ik de man toch echt heb aangehouden is dat hij het té bont maakte, dus ik dacht: nu ben je van mij. En wie A zegt, moet ook B zeggen.' Er verschijnen als snel reacties van burgers waarin ze aangegeven dat de politie (in hun ogen) goed heeft gehandeld.

Interactie 4: Eerste keer niet gehoorzamen, maar de tweede keer wel

Tijdens een noodhulpdienst zien twee politiemannen een auto op een laad- en losplek staan. Ze stappen uit de auto en kijken of er iemand in de auto zit, wat niet het geval is. Terwijl ze een bekeuring aan het uitschrijven zijn, komt de bestuurder met een aantal tassen vol boodschappen uit de naastgelegen supermarkt aanlopen. Een van de politiemannen zegt: 'Goedemiddag meneer, u staat op een laad- en losplek en dat is niet toegestaan.' De man tilt zijn tassen op en antwoordt lachend dat hij even aan het laden en lossen was. Nadat hij zijn tassen in de achterbak van de auto heeft gezet, draait hij zich om en loopt weer terug naar de supermarkt. 'Als ik toch een bekeuring krijg, haal ik mijn auto ook niet weg.' Een van de politiemannen zegt: 'Dat zou ik toch maar doen, want als een van onze collega's hier straks langsloopt en u hier ziet staan, dan kunt u nog een bekeuring krijgen.' De man kiest er nu toch voor om zijn auto weg te zetten.

Interactie 5: Twee keer niet gehoorzamen aan een oproep

Op de snelweg ziet de politiefunctionaris (die een solodienst rijdt) een auto rijden met een te ver uitstekende buis. De politieman beoordeelt dit als een gevaarlijke situatie en wil de automobilist hierop aanspreken. Hij zet daarom het stopteken van zijn voertuig aan. De automobilist blijft echter doorrijden en negeert volgens de politieman bewust het stopteken. Hij gaat daarom naast het voertuig rijden en geeft met een handgebaar aan dat de automobilist moet stoppen. Ze passeren op dat moment net een afrit, waarna de automobilist snel afslaat. De bijrijder kijkt achterom en lacht. Het is voor de politieman niet mogelijk om ook af te slaan zodat hij zegt: 'Hij heeft geluk gehad vandaag.'

2.4 De eerste (mondelinge) oproep in relatie tot (on)gehoorzaamheid van de burger

Een terugkerend onderwerp in de (literatuur)studies is dat de samenleving kritischer is geworden en dat politiemensen daarom andere vormen van communicatie moeten gebruiken om hun gezag te laten gelden: er moet om medewerking worden gevraagd en burgers moeten met argumenten worden overtuigd. Dit werd door Rood (2008) en Ringeling & Van Sluis (2011) communicatief gezag genoemd (zie bijlage 3.2).

We zoomen daarom nader in op de start van de interactie en kijken:

- a wat voor een type oproep de eerste mondelinge oproep was (waarbij we onderscheid zullen maken tussen bevel, verzoek of opmerking, zie ook bijlage 3.2);
- b of deze eerste mondelinge oproep gepaard ging met een uitleg;
- c of 'type oproep' en 'oproep met uitleg' van invloed waren op a) de mate van (on)gehoorzaamheid en b) de mate van protest. We doen dit aan de hand van significantieberekeningen en kunnen daardoor een mogelijke verklaring geven voor het hoge percentage gehoorzame burgers.

We baseren ons daarvoor in eerste instantie op de dataset van 202 (on)gehoorzaamheidsinteracties die zijn gestart met een door ons waargenomen oproep.³⁴

In 7 van de 202 interacties bevatte de (vervolg)interactie alleen een fysieke oproep (dus een handgebaar), in een enkel geval in navolging van een stop-tekenoproep door derden.³⁵ Er was dus geen sprake van een mondelinge oproep en dus ook niet van het om medewerking vragen of het met argumenten overtuigen. Zes burgers gehoorzaamden overigens desalniettemin aan de oproep.

We kijken daarom in deze paragraaf uiteindelijk alleen naar de eerste mondelinge oproepen. Het aantal interacties dat een eerste mondelinge oproep bevatte was 195 ($202 - 7$).

³⁴ Van de 210 interacties hebben we de 4 'stop-tekenoproepen door derden + onbekend' en 4 'stop-tekenoproepen door derden + gesprek' uit onze dataset gelaten (zie ook tabel 2.4).

³⁵ In één geval ging het feitelijk om een 'stop-tekenoproep van derden + fysieke oproep' (en dus niet alleen om fysieke (handgebaar)oproepen).

In tabel 2.11 is te zien in welke situaties de eerste mondelinge oproep zich voordeed. Tijdens de observaties hebben we de eerste mondelinge oproep zo letterlijk mogelijk opgeschreven. In drie gevallen was dit niet mogelijk (dit zijn de ‘missings’ in de tabellen 2.13 en 2.14).

Tabel 2.11: Situaties waarin sprake was van een eerste mondelinge oproep

Situaties	Aantal
Start van de interactie is meteen een mondelinge oproep	105
Stoptekenoproep door derden + mondelinge vervolgooproep	75
Fysieke oproep + mondelinge vervolgooproep	2
Combi-oproep (zowel fysieke als mondelinge oproep)	13
TOTAAL	195

Op basis van de door ons bestudeerde literatuur en de resultaten van onze testdag hebben we de eerste mondelinge oproepen naar drie categorieën onderverdeeld (zie ook bijlage 3.2):

- een bevel: (impliciete) opdracht die meteen, zonder tegenspraak, uitgevoerd moest worden;
- een verzoek: een vraag tot medewerking;
- een opmerking: informatie die uiting gaf aan een gedachte of waarneming.

2.4.1 Bevel, verzoek of opmerking?

Voor de beeldvorming geven we in tabel 2.12 een aantal voorbeelden van de drie typen mondelinge oproepen, inclusief de reactie van de burger.

Tabel 2.12: Voorbeelden van eerste mondelinge oproepen onderverdeeld naar het type oproep

Type mondelinge oproep	Mondeling oproep	Aanleiding oproep	Reactie burger
Bevel (de toon was in deze voorbeelden hard en/of commandearend)	‘Politie! Staan blijven!’	Afsteken van vuurwerk (op 28 december) door een jongetje	Het jongetje rent weg
	‘Gozer, wil je dat in de prullenbak pleuren!’	Afval op de grond gooien in een flat door een jongen	Jongen pakt het afval op en gooit het in de prullenbak
	‘Mevrouw!’ (vervolg: ‘Mag ik vragen waarom u hier aan het fietsen bent?’)	Fietsen waar het niet mag	De mevrouw stapt meteen na het horen van ‘Mevrouw!’ af

	'Hallo! Het is hier geen tour de France!' (Jongen wordt met rechterarm van fiets getrokken)	Fietsen waar het niet mag	De jongen loopt verder zonder iets te zeggen
	'Hé, houd die hond bij je!'	Twee zwervers met een hond bevinden zich op een plek waar ze na 21.00 uur niet mogen zijn. De hond begint hard te blaffen als de politiemannen in de buurt komen	Hond wordt aangelijnd
Verzoek (de toon was in deze voorbeelden vriendelijk/neutraal)	'Hoi, goedemiddag meneer, zou u uw motor uit willen zetten? We zijn bezig met een snelheidscontrole en uw snelheid was te hoog, heeft u een rij- en kentekenbewijs bij u?'	Te hard rijden	Zet de motor uit
	'Goedendag mevrouw, het is hier een voetgangersgebied. U mag even afstappen'	Fietsen waar het niet mag	Mevrouw stapt af en loopt verder
	'Goedenavond, hoi, we zijn bezig met verkeerscontroles. Mag ik even kijken wat u vervoert?'	Algemene verkeerscontrole	Automobilist zegt: 'Komt u maar even mee', en opent de achterklep van de auto
	'Goedendag heren (geeft hand). Hebben jullie vuurwerk bij je? Jullie vinden het vast niet erg dat we jullie fouilleren? We kregen net een melding van vuurwerkoverlast'	Melding van vuurwerkoverlast	De jongens laten zich fouilleren
Opmerking (toon was in deze voorbeelden vriendelijk/neutraal)	'Goedendag heren, ik zie blikjes bier'	In het openbaar alcohol drinken	Een van de mannen vraagt of hij het blikje moet weggooien, waarna ze hun blikjes weggooien (zie ook interactie 3 in paragraaf 2.3)
	'Goedendag heer, ik ruik dat u een joint rookt'	Joint roken waar dat niet mag ³⁶	De man maakt meteen de joint uit (en verlaat de plek)
	'Goedendag meneer, het is hier een voetgangersgebied'	Fietsen waar dat niet mag	De man stapt af
	'Goedendag, ik zal me even voorstellen (geeft een hand). In principe mag je niet verder rijden. Ik rijd die kant op (wijst) dus je weet wat je moet doen!'	Man rijdt met aanhanger waarop hekken staan die niet goed zijn vastgemaakt	De man rijdt mee en haalt de hekken van de aanhanger. Hij belt iemand op voor vervangend vervoer
	'Hé, why don't you have your helmet on?'	Vrouw die achterop een (nog stilstaande) scooter zit, heeft een helm in de hand	Vrouw zet helm op
	'Goedemorgen meneer, er is daar en daar (wijst) een parkeervak'	Automobilist staat op een plek waar hij zijn auto niet mag zetten	Automobilist rijdt meteen naar de aangegeven plek toe
	'Goedendag, volgens mij heeft u groot licht aan'	Automobilist heeft groot licht aan in woonwijk	Automobilist zet meteen zijn groot licht uit

Op basis van de formulering, de toon en de situatie is tijdens de observaties door de onderzoekers steeds beoordeeld om welk type oproep het ging. Hoewel tabel 2.12 suggereert dat een bevel altijd gepaard ging met een commanderende toon en een verzoek en opmerking juist met een vriendelijk of neutrale toon, was dat niet altijd het geval. Juist door de situatie kon een op vriendelijke toon uitgesproken oproep toch een bevel zijn ('je moet nu even omfietsen') en ging een verzoek of opmerking toch gepaard met een commanderende toon ('we willen dat je nu hier weggaat'). In de voetnoten bij tabel 2.13 geven we aan om hoeveel uitzonderingen het ging. Een oproep die syntactisch als verzoek werd geformuleerd ('wil je even ...') kon door de toon dus toch als bevel worden beoordeeld (zie ook het tweede voorbeeld in tabel 2.12).

De voorbeelden laten een belangrijk algemeen beeld zien, namelijk dat mondelinge oproepen lang niet altijd een expliciete opdracht bevatten, maar dat de burger, gezien de context, toch precies wist wat hij moest doen en dit bijna altijd ook gewoon deed. Hoewel dit bij alle drie typen mondelinge oproepen zichtbaar was, gold dit vooral voor de opmerkingen.

In tabel 2.13 is te zien dat het merendeel van de (eerste) mondelinge oproepen (131 van de 195) werd uitgesproken als een verzoek. In tabel 2.13a is te zien dat verhoudingsgewijs het vaakst niet aan een bevel werd gehoorzaamd (7 van de 36) in vergelijking met een opmerking (2 van de 25) of verzoek (3 van de 131).

Tabel 2.13: Onderverdeling van de typen eerste mondelinge oproepen

Type eerste mondelinge oproep	Totaal
Bevel	36 ³⁷
Opmerking	25 ³⁸
Verzoek	131 ³⁹
Missing	3
Totaal	195

36 De politieman (solo) legde later uit dat het roken van een joint niet strafbaar is, maar dat hij merkte dat omstanders hem met vragende blikken aankeken en hij dat interpreteerde als dat hij er iets van moest zeggen.

37 Van 33 bevelen was de toon commanderend, van 3 was deze vriendelijk/neutraal.

38 Van 23 opmerkingen was de toon vriendelijk/neutraal, van 2 was deze commanderend.

39 Van 123 verzoeken was de toon vriendelijk/neutraal, van 8 was deze commanderend.

In paragraaf 2.4.3 laten we zien of de drie typen ‘eerste mondelinge oproep’ ook van significante invloed zijn op de mate van gehoorzaamheid.

2.4.2 Was de eerste mondelinge oproep beargumenteerd?

We hebben ook gekeken of de eerste mondelinge oproep gepaard ging met een uitleg (of toelichting) waarom de burger aan de oproep zou moeten gehoorzamen. De uitleg moest vanzelfsprekend door de politiefunctionaris worden gegeven voordat de burger reageerde, anders was deze per definitie niet meer van invloed op de reactie.

In tabel 2.14 is te zien dat het merendeel van de eerste mondelinge oproepen (113 van de 195) geen uitleg bevatte. In paragraaf 2.4.4 laten we zien of een wel of niet beargumenteerde oproep een significante invloed heeft op de mate van gehoorzaamheid.

Tabel 2.14: Aantal eerste mondelinge oproepen dat wel of niet beargumenteerd was

Eerste mondelinge oproep bevatte een uitleg	Totaal
Ja	80
Nee	113
Missing	2
Totaal	195

In tabel 2.15 wordt een aantal voorbeelden gegeven van een beargumenteerde oproep.

Tabel 2.15: Voor de beeldvorming een aantal beargumenteerde oproepen

Uitleg	(vervolg)oproep
'Goedemorgen meneer, de reden dat ik u aan de kant zet is uw rijgedrag, u bent aan het slingeren'	Verzoek: 'Mag ik uw rijbewijs zien?'
'Goedemorgen meneer, de reden dat we u aan de kant zetten is omdat u op uw mobiel aan het kijken was. Daar gaat u wel een bekeuring voor krijgen'	Verzoek: 'Mag ik uw rijbewijs zien?'
'We willen er zeker van zijn dat de auto van u is'	Verzoek: 'Heeft u rijbewijs en kentekenbewijs?'
'Goedendag meneer, alles goed? We zijn bezig met vuurwerkcontroles'	Verzoek: 'Mag ik kijken wat u vervoert?'
'Hé jongens, staan jullie hier vaker? Er zijn klachten van geluidsoverlast dus we willen even in kaart brengen wie hier rondhangen. Dus gaan we even jullie gegevens opschrijven'	Verzoek: 'Hebben jullie een identiteitsbewijs voor ons?'
'Goedendag meneer, het is hier een voetgangersgebied'	Impliciete oproep (opmerking): u moet van uw fiets afstappen
'Goedendag, volgens mij heeft u groot licht aan'	Impliciete oproep (opmerking): u moet uw groot licht uitzetten
'Hallo, goedendag, het is niet de bedoeling dat jij op de IC komt'	Bevel: 'Ik wil wel even je rij- en kentekenbewijs'

Een uitleg kwam voor in alle typen oproepen (bevel, opmerking of verzoek), maar verhoudingsgewijs het meest in een opmerking (15 van de 25). Een uitleg kwam, voorspelbaar, het minst voor tijdens een bevel (4 van de 36). Een verzoek werd voor ongeveer de helft beargumenteerd (60 van de 131).

Een uitleg kwam het vaakst voor tijdens een algemene verkeerscontrole (in 60% van de gevallen).

2.4.3 Is het type eerste mondelinge oproep van significante invloed op de mate van gehoorzaamheid?

Voor de verschillende typen (of subcategorieën) 'eerste mondelinge oproep' hebben we bekeken of deze van significante invloed zijn op:

- de mate van gehoorzaamheid, waarbij we alleen kijken naar het wel of niet gehoorzamen;
- (binnen de populatie van gehoorzame burgers) de mate van met protest gehoorzamen, waarbij we alleen kijken naar met en zonder protest gehoorzamen.

We baseren ons daarbij op de data in tabel 2.13a.

Tabel 2.13a: Type eerste mondelinge oproep in relatie tot (on)gehoorzaamheid (inclusief met en zonder protest)

Type eerste mondelinge oproep	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Totaal
	zonder protest	met protest		
Bevel	24	5	7*	36
Opmerking	22	1	2	25
Verzoek	115	13	3**	131

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd , p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

Alleen voor de mate van gehoorzaamheid (onderdeel a) leggen we hieronder nader uit hoe we besluiten of een bepaald type eerste mondelinge oproep wel of niet van significante invloed is op het gehoorzamen van burgers. Deze uitleg geldt mutatis mutandis ook voor de mate van met protest gehoorzamen (onderdeel b), alleen gaan we in dat geval uit van een andere populatie, namelijk van alleen de burgers die gehoorzaamden, en daarmee van een andere kans: p (protest, oproep) en p (protest, interactie).

De eerste mondelinge oproepen maken deel uit van de populatie van alle 255 oproepen die door onze politiefunctionarissen zijn waargenomen. Voor de mate van gehoorzaamheid hebben we vervolgens bekeken of de uitkomsten van de typen mondelinge oproepen in tabel 2.13a duiden op een statistisch significante afwijking ten opzichte van het algemene gemiddelde van 18 oproepen waaraan niet werd gehoorzaamd op de totale populatie van 255 oproepen waaraan al dan niet werd gehoorzaamd die we hebben waargenomen. Dus p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255.

Indien er sprake is van een statistisch significante afwijking dan is het hoogstwaarschijnlijk dat deze afwijking niet op toeval berust en dus betekenisvol is. Met andere woorden, er is dan zeer waarschijnlijk meer dan een toevallige invloed van het type ‘eerste mondelinge oproep’ op de mate van gehoorzaamheid. In dit hele rapport gebruiken we het 95%-betrouwbaarheidsinterval als grens om te beoordelen of een afwijking significant is.

Nadere statistische uitleg op basis van populatie 'waargenomen oproepen waaraan is gehoorzaamd'

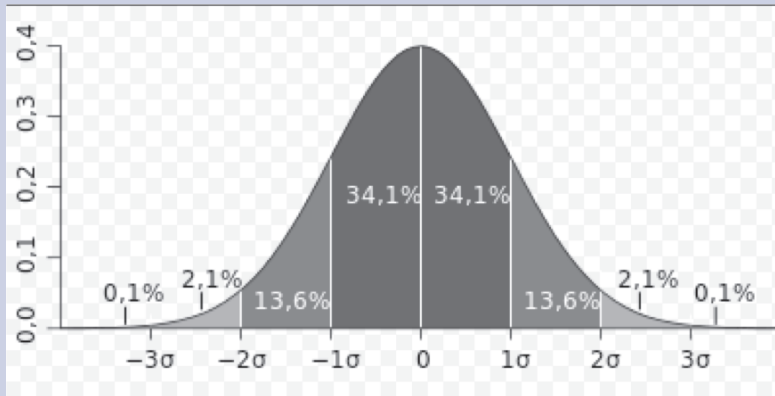
We nemen aan dat alle oproepen in de totale populatie van 255 oproepen een gelijke kans p hebben dat er wel of niet aan wordt gehoorzaamd. De kansverdeling van het aantal oproepen waaraan wel of niet wordt gehoorzaamd is dan een zogeheten binomiale verdeling. De kans p op niet gehoorzamen aan een oproep⁴⁰ wordt dan bij een gehele populatie van meer dan 100 oproepen het beste benaderd door het waargenomen gemiddelde niet gehoorzamen aan alle oproepen. Dus p (ongehoorzaam, oproep) = aantal 'niet gehoorzamen aan een oproep' onder de totale populatie 'waargenomen oproepen waaraan wel/niet is gehoorzaamd' = $17/255$.

Het berekenen van de significantie van de invloed van een kenmerk K van de oproep op het gehoorzamen, betekent dan het berekenen van de kans dat het aantal waargenomen keren van niet gehoorzamen A in de subgroep van Y oproepen met dat kenmerk K optreedt. Als dat aantal keren A buiten het 95%-betrouwbaarheidsinterval rondom $p \cdot Y$ ligt, dan stellen we dat het kenmerk van significante invloed is op de mate van gehoorzaamheid.

Voor X kleiner dan 20 gebruiken we de beschikbare tabellen voor het berekenen van de binomiale verdeling (zie bijlage 4). Bij dergelijke kleine subgroepen zal het (terecht) steeds ingewikkelder worden om tot een significante afwijking te besluiten. Zo is bij $Y=8$ (en p nog steeds $17/255$) de kans op nul keer niet gehoorzamen aan een oproep ruim 40%, m.a.w., uit het niet optreden van ongehoorzaamheid kan niets worden geconcludeerd. Als er wel bij een kleine subgroep tot significantie wordt besloten, rijst de vraag nog naar de validiteit: op basis van slechts enkele metingen is het niet eenvoudig te besluiten dat de kleine subgroep (bijvoorbeeld drie kleine politiefunctionarissen) representatief is (dus dat de drie kleine politiefunctionarissen representatief zijn voor alle kleine politiefunctionarissen binnen de Nederlandse politie).

40 We berekenen in deze rapportage steeds alleen de significanties voor 'niet-gehoorzamen' omdat de uitslag voor 'gehoorzamen' gespiegeld is aan de uitslag voor 'niet-gehoorzamen'. Met andere woorden, als een subcategorie significant is voor 'niet-gehoorzamen' in de zin dat aan *meer* oproepen in de subgroep niet is gehoorzaamd, dan is deze subcategorie ook significant voor 'gehoorzamen', alleen zijn er dan *minder* oproepen waaraan in die subgroep niet is gehoorzaamd.

Voor Y groter dan 20 gebruiken we de statistische ‘wet van de grote aantallen’. Deze wet stelt dat vanaf een groepsgrootte n van 20 trekkingen (de subgroep) de zogeheten normale verdeling met verwachting $\mu = p * n$ en variantie $\sigma^2 = p * n * (1-p)$ een goede benadering is voor een binomiale verdeling met kans p . We kunnen dan met bijvoorbeeld een betrouwbaarheid van 95,4% zeggen dat het gevonden aantal oproepen waaraan niet is gehoorzaamd in de groep van een specifieke oproep (bijvoorbeeld ‘bevel’) wel of niet significant afwijkt van wat verwacht had kunnen worden volgens deze normale verdeling als het gevonden aantal buiten het interval $[\mu - 2\sigma, \mu + 2\sigma]$ ligt.

Figuur 2.2: De betrouwbaarheidsintervallen van een normale verdeling rondom het verwachte gemiddelde $p = 0$

De berekening gaat dus als volgt: stel we hebben X oproepen waaraan niet is gehoorzaamd in de subcategorie van Y burgers die op een bepaalde wijze worden aangesproken. We verwachten dan dat er $m = p * Y$ oproepen waaraan niet is gehoorzaamd in de subgroep zitten. Om te zien of X significant van $m = p * Y$ afwijkt, berekenen we de grenzen van het 95% betrouwbaarheidsinterval rondom $p * Y$ dat wil zeggen dat we kijken of X binnen het interval $[p * Y - 2 * \sqrt{p * Y * (1-p)}]$, $[p * Y + 2 * \sqrt{p * Y * (1-p)}]$ ligt. Dus $\sigma = \sqrt{p * Y * (1-p)}$.

Voor bijvoorbeeld de subcategorie ‘bevel’ (dus $Y = 36$) laat de berekening dan het volgende zien, waarbij de grijs gearceerde cijfers in tabel 2.13b relevant zijn voor de significantieberekening.

Tabel 2.13b: Aanpassing van tabel 2.13a waarbij alleen onderscheid in ‘gehoorzamen’ en ‘niet-gehoorzamen’ wordt gemaakt (omdat het onderscheid tussen met en zonder protest voor de mate van gehoorzaamheid verder niet relevant is)

Type eerste mondelinge oproep	De burger gehoorzaamde	De burger gehoorzaamde niet	Totaal
Bevel	29	$X_{\text{bevel}} = 7$	$Y_{\text{bevel}} = 36$
Opmerking	23	2	25
Verzoek	128	3	131

Het aantal burgers dat niet aan een bevel gehoorzaamde ($X_{\text{bevel}} = 7$) is een significante afwijking ten opzichte van de verwachting op basis van het algemene gemiddelde. Immers:

- $\mu = p * Y_{\text{bevel}} = 17/255 * 36 = 2,4$
- $2\sigma = 2 * \sqrt{(p * Y_{\text{bevel}} * (1 - p))} = 2 * \sqrt{(2,40 * (1 - 17/255))} = 2,99$
- zodat het 95%-betrouwbaarheidsinterval wordt $[\mu - 2\sigma, \mu + 2\sigma] = [-0,59, 5,39]$.

We concluderen dat $X_{\text{bevel}} = 7$ niet in het interval ligt. Het geven van een bevel heeft derhalve een significante invloed op het niet-gehoorzamen van mensen aan een oproep. Aangezien $X = 7$ aan de rechterkant van het verwachte gemiddelde $\mu = 2,4$ ligt, betekent dit dat er significant meer keren aan een oproep die is geformuleerd als een bevel niet is gehoorzaamd.

Wanneer we de significantieberekeningen toepassen op de uitkomsten van de drie subcategorieën ‘bevel’, ‘opmerking’ en ‘verzoek’, zien we dat:

- het aantal keren dat niet aan een ‘bevel’ werd gehoorzaamd significant afwijkt van wat op basis van het algemeen gemiddelde voorspeld zou worden, in de zin dat het geven van een bevel leidt tot **significant meer ongehoorzaamheid**;
- het aantal keren dat niet aan een ‘opmerking’ werd gehoorzaamd niet significant afwijkt van wat op basis van het algemeen gemiddelde voorspeld zou worden. Met andere woorden, we hebben **geen bewijs** dat het formuleren van een oproep als een opmerking een significante invloed heeft op de gehoorzaamheid;
- het aantal keren dat niet aan een ‘verzoek’ werd gehoorzaamd significant afwijkt van wat op basis van het algemeen gemiddelde voorspeld zou worden, in de zin dat het formuleren van een oproep als een verzoek leidt tot **significant minder ongehoorzaamheid** oftewel **meer gehoorzaamheid**.

De berekeningen laten voor de drie subcategorieën verder geen significante effecten zien voor de mate van met protest gehoorzamen (binnen de populatie van gehoorzame burgers). Met andere woorden, het krijgen van een bevel, opmerking of verzoek heeft geen significante invloed op het wel/niet protesteren van gehoorzame burgers.

2.4.4 Is een beargumenteerde oproep van significante invloed op de mate van gehoorzaamheid?

We hebben de significantieberekeningen toegepast op de uitkomsten van tabel 2.14a om te kunnen bepalen of een beargumenteerde oproep van significante invloed was op:

- a de mate van gehoorzaamheid, waarbij we weer alleen kijken naar wel en niet gehoorzamen;
- b (binnen de populatie van gehoorzame burgers) de mate van met protest gehoorzamen, waarbij we alleen kijken naar met en zonder protest.

Tabel 2.14a: Wel of niet beargumenteerd zijn van de eerste mondelinge oproep in relatie tot (on)gehoorzaamheid (met en zonder protest)

Eerste mondelinge oproep bevatte een uitleg	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Totaal
	zonder protest	met protest		
Ja	73	5	2	80
Nee	89	14	10	113

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

De berekeningen laten zien dat:

- het aantal keren dat niet aan een *beargumenteerde* oproep werd gehoorzaamd niet significant afwijkt van wat op basis van het algemeen gemiddelde voorspeld zou worden. Dat betekent dat het geven van een uitleg niet van significante invloed is op de mate van gehoorzaamheid.
- het aantal keren dat niet aan een *niet beargumenteerde* oproep werd gehoorzaamd ook niet significant afwijkt van het gemiddelde. Met andere woorden, we hebben ook *geen bewijs* dat een niet-beargumenteerde oproep tot meer of minder gehoorzaamheid leidt.

De berekeningen laten voor de twee subcategorieën verder geen significante effecten zien voor de mate van met protest gehoorzamen (binnen de populatie van gehoorzame burgers). Met andere woorden, het wel/niet krijgen van een uitleg heeft geen significante invloed op het wel/niet protesteren van gehoorzame burgers.

2.4.5 Analyse

Het merendeel van de (eerste) mondelinge oproepen (131 van de 195) werd uitgesproken als een verzoek. Dat wil zeggen dat de 'oproep' van sommige auteurs zoals Ringeling & Van Sluis (2011) en Van Stokkom (2013) om als politie in het kader van de gezagsuitoefening de burger om medewerking te vragen, in de praktijk al veel plaatsvindt. De significantieberekeningen laten zien dat burgers vaker gehoorzamen aan een verzoek dan aan een bevel.

We benadrukken dat een kenmerk altijd ‘gekoppeld’ of ‘niet gekoppeld’ kan zijn aan een ander kenmerk:

- Zo kan ‘een bevel’ gekoppeld zijn aan een streng/boos gezicht. Het kan dat zo’n ander gekoppeld kenmerk de ‘werkelijke’ of een ‘grotere’ invloed heeft op de gehoorzaamheid van mensen. Het klopt dat dan ‘bevel’ een significante invloed heeft, maar er kan dus nog een diepere reden achter liggen.
- Een niet gekoppeld kenmerk (‘onafhankelijk verdeeld’ in statistische terminologie) kan evident een eigen significante invloed hebben op de gehoorzaamheid van mensen.

Verder laten de significantieberekeningen zien dat het geven van een uitleg bij een oproep geen significante invloed heeft op het wel/niet gehoorzamen van burgers. Een uitleg leidt dus in het bijzonder niet tot meer gehoorzaamheid.

De uitspraak van sommige auteurs (Ringeling & Van Sluis, 2011; Van Stokkom, 2013) dat de burger meer met argumenten zou moeten worden overtuigd, wordt door onze data dus niet onderbouwd.

We merken nog wel op dat politiefunctionarissen door hun ervaring een oproep al passend hebben kunnen maken aan de situatie, dus, met andere woorden, zelf hebben ingeschat of een bevel, verzoek of opmerking inclusief een uitleg in de betreffende situatie ook nodig was.

2.5 Aanleiding interactie en omgeving in relatie tot gehoorzaamheid

In deze paragraaf kijken we naar de relatie tussen ‘de aanleiding van de (on)-gehoorzaamheidsinteractie’ respectievelijk een tweetal ‘omgevingskenmerken’ en de mate van gehoorzaamheid.

2.5.1 Aanleiding interactie in relatie tot gehoorzaamheid

Om de relatie tussen de aanleiding van de interactie en de mate van gehoorzaamheid inzichtelijk te maken, baseren we ons op de totale dataset van 210 (on)gehoorzaamheidsinteracties. We kijken vervolgens alleen naar de start van de interactie, waarbij we onderscheid maken tussen:

- 84 interacties die startten met een stoptekenoproep door derden (zie ook tabel 2.4). We kijken dan wat de aanleiding voor deze stoptekenoproepen was;
- de overige 126 interacties die startten met een mondelinge, fysieke of combinatieoproep. We kijken dan wat de aanleiding van deze startoproepen was.

We merken op dat er tijdens een interactie meerdere oproepen konden plaatsvinden die een andere aanleiding kenden dan die van de start van de interactie. Ter illustratie: Een auto wordt aan de kant gezet voor een algemene verkeerscontrole. Tijdens het controleren van het kenteken wordt geconstateerd dat de bestuurder nog een openstaande boete heeft. De burger wordt vervolgens gevraagd om mee te komen naar het bureau. De aanleiding van de interactie is een algemene verkeerscontrole, terwijl de aanleiding voor de tweede oproep een geconstateerde overtreding is. Dergelijke wisselingen laten we hier buiten beschouwing, we kijken dus alleen naar de start(oproep).

Voor de mate van gehoorzaamheid kijken we alleen naar het wel of niet gehoorzamen (en dus niet of dit met of zonder protest gebeurde).

In tabel 2.16 is te zien dat de aanleiding voor een (on)gehoorzaamheidsinteractie vooral een geconstateerde overtreding was: voor 132 van de 210 interacties was de aanleiding een geconstateerde overtreding.

Tabel 2.16: Aanleiding van de (on)gehoorzaamheidsinteractie (gebaseerd op de eerste oproep) in relatie tot (on)gehoorzaamheid

Aanleiding interactie ⁴¹	De burger gehoorzaamde wel	De burger gehoorzaamde niet	Totaal
Verdachte situatie	24	1	25
Geconstateerde overtreding	123	9	132
Algemene verkeerscontrole	26	0	26
Gerichte controle	11	0	11
Algemeen verzoek tot medewerking	12	4*	16

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, met $p(\text{ongehoorzaam, interactie}) = 17/210$

41 Een uitleg van de eerste vier categorieën is te vinden in paragraaf 2.1. Bij een algemeen verzoek tot medewerking ging het bijvoorbeeld om een man die een joint aan het roken is, wat door omstanders als onplezierig wordt ervaren en de politiefunctionaris de man daarom verzoekt om dat niet op die plek te doen. Of om een automobilist die zijn auto op een plek wil gaan zetten waar het niet mag en de politiefunctionaris de man daarop wijst.

Wanneer we de significantieberekeningen toepassen op de uitkomsten van de vijf categorieën in tabel 2.16, zien we dat alleen de subcategorie ‘algemeen verzoek tot medewerking’ van invloed is op de mate van gehoorzamen: meer mensen zijn ongehoorzaam bij een algemeen verzoek tot medewerking (zie ook bijlage 4). Nadere bestudering van de algemene verzoeken tot medewerking laat zien dat maar liefst zeven van de elf als bevel werden uitgesproken en aanzien een bevel al negatief significant was met de mate van gehoorzaamheid kan deze uitkomst dan ook niet verbazen.

2.5.2 Omgeving in relatie tot gehoorzaamheid

Volgens de literatuur in bijlage 3 zou de omgeving waarin de oproepen plaatsvinden (privé of niet-privé) van invloed kunnen zijn op de mate van gehoorzaamheid. We hebben daarom bijgehouden in welke omgeving de interacties plaatsvonden.

In 202 (on)gehoorzaamheidsinteracties hebben we de omgeving kunnen waarnemen.⁴² In het geval de interactie meerdere oproepen bevatte, bleef de omgeving altijd ongewijzigd. We mogen ons dus baseren op de totale interactie en hoeven ons niet te beperken tot bijvoorbeeld alleen de startoproep.

We maken onderscheid naar de volgende drie categorieën:

- (gepercipieerde) openbare ruimte zoals parkeerplaatsen, winkelcentra, kroegen, grondgebied voor gebouwen zoals de carwash of een tankstation en de openbare weg;
- privéterrein van de betrokken burger (woning, tuin, portiek);
- politiebureau.

Uit tabel 2.17 blijkt dat de (on)gehoorzaamheidsinteracties vrijwel niet plaatsvonden op het privéterrein van de betreffende burger (4 van de 202).

⁴² Van de 210 interacties hebben we de 4 ‘stoptekenoproepen door derden + onbekend’ en 4 ‘stoptekenoproepen door derden + gesprek’ uit onze dataset gelaten (zie ook tabel 2.4).

Tabel 2.17: Omgeving waarin de interacties plaatsvonden in relatie tot (on)gehoorzaamheid (met en zonder protest)

Omgeving	De burger gehoorzaamde aan alle oproepen		De burger gehoorzaamde aan ten minste één oproep niet	Totaal
	zonder protest	maar aan ten minste één oproep met protest		
Openbare ruimte	161	20	16	197
Privéterrein	2	1	1	4
Politiebureau	1	0	0	1

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam met p (ongehoorzaam, interactie) = 17/210 en p (protest, interactie) = 21/189

Wanneer we de significantieberekeningen toepassen op de uitkomsten van de drie categorieën in tabel 2.17, zien we dat geen van de categorieën van significante invloed was op de mate van gehoorzamen of op de mate van protest (zie ook bijlage 4).

2.5.3 Omvang burgerpubliek in relatie tot gehoorzaamheid

We hebben tijdens onze observaties bijgehouden wat de omvang van het burgerpubliek in de directe omgeving tijdens de interactie was. Volgens de literatuur in bijlage 3 zou deze omvang van invloed kunnen zijn op de mate van gehoorzaamheid. Het gaat nadrukkelijk alleen om de aanwezigheid van andere mensen die verder geen enkele betrokkenheid bij de interactie hebben.

Net als in paragraaf 2.5.2 hebben we van 202 (on)gehoorzaamheidsinteracties de omvang van het burgerpubliek kunnen waarnemen.⁴³

We maken onderscheid tussen de volgende drie categorieën, waarbij het exacte aantal door de onderzoekers niet precies is (of kon worden) bijgehouden:

- geen, dat wil zeggen dat er niemand anders in de directe omgeving van de interactie aanwezig was;
- klein aantal, door de onderzoekers omschreven als bijvoorbeeld bijna geen, een (klein) aantal, relatief rustig, minder dan tien, etc.;

⁴³ De stoptekenoproepen door derden laten we dus weer buiten beschouwing, omdat wij geen zicht hadden op het aantal omstanders tijdens de interactie.

- veel, door de onderzoekers omschreven als bijvoorbeeld redelijk druk, relatief veel, etc.

In het geval er een groepje burgers bij de interactie was betrokken, zijn de deelnemers aan het groepje niet bij de omvang van het burgerpubliek meegeteld.

In tabel 2.18 is te lezen dat het merendeel van de interacties plaatsvond in een omgeving waar een klein aantal andere mensen aanwezig was (127 van de 202).

Tabel 2.18: Omvang van het burgerpubliek tijdens de interacties in relatie tot (on)gehoorzaamheid (met en zonder protest).

Omvang burgerpubliek	De burger gehoorzaamde aan alle oproepen		De burger gehoorzaamde aan ten minste één oproep niet	Totaal
	zonder protest	maar aan ten minste één oproep met protest		
Geen	25	2	2	29
Klein aantal	104	13	10	127
Veel	35	6	5	46

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam met p (ongehoorzaam, interactie) = 17/210 en p (protest, interactie) = 21/189

Wanneer we de significantieberekeningen toepassen op de uitkomsten van de drie categorieën in tabel 2.18, zien we dat geen van de subcategorieën van significante invloed was op de mate van gehoorzamen of op de mate van protest.

2.5.4 Analyse

De bovenstaande resultaten laten zien dat uit ons onderzoek blijkt dat in de Nederlandse context:

- alleen een ‘algemeen verzoek tot medewerking’ van significante invloed is op de mate van gehoorzamen: meer mensen zijn dan ongehoorzaam;
- de overige aanleidingen voor een (on)gehoorzaamheidsinteractie en de beide omgevingsfactoren niet van significante invloed zijn op het gehoorzamen van de burger.

Motivatatie om te gehoorzamen

In dit hoofdstuk beschrijven we de motivatie van de burgers om wel of niet te gehoorzamen.

3.1 De respons

Door het afnemen van een flitsinterview, een kort face-to-facegesprek aan de hand van een korte vragenlijst, hebben we meteen na de interactie aan de betreffende burger gevraagd wat zijn motivatie was om wel of niet te gehoorzamen. Van de 210 mensen hebben 120 daaraan hun medewerking verleend.

De politiefunctionarissen gingen tijdens het flitsinterview meestal bewust even op afstand staan om te voorkomen dat hun aanwezigheid van invloed was op de antwoorden van de burgers. Dat neemt niet weg dat hun aanwezigheid wel van invloed kan zijn geweest op de antwoorden, ook omdat de burger de onderzoeker mogelijk toch als een verlengstuk van de politie zag.

De belangrijkste reden dat geen flitsinterview kon worden afgenomen, was dat de situatie zich er niet voor leende (60 van de 90 interacties). Bijvoorbeeld omdat de betreffende burger meteen wegreed of verder liep of slecht Nederlands of Engels sprak, het om een verward persoon ging, de burger werd aangehouden, de interactie vanuit de auto plaatsvond en de politiefunctionaris weer verder reed of de situatie te gespannen was om vragen te kunnen stellen. In de overige gevallen gaf de burger aan niet te willen meewerken, bijvoorbeeld vanwege tijdgebrek. Slechts in een enkel geval werd dit op een onvriendelijke manier aan de onderzoeker meegedeeld (terwijl er wel aan de oproep(en) werd gehoorzaamd): ‘Flikker op man, dat ga ik echt niet doen.’

Wanneer we nog even specifiek inzoomen op de zeventien mensen die één of meer keer niet tijdens de interactie gehoorzaamden, dan blijkt dat bij ‘maar’ twee mensen een flitsinterview kon worden afgenomen (deze horen dus bij de

dataset van 120 flitsinterviews). Beide respondenten hebben de vragen echter alleen beantwoord voor de oproep waaraan zij tijdens de interactie wel gehoorzaamden. Dat betekent dat onze dataset van 120 flitsinterviews alleen betrekking heeft op de gehoorzaamheidsinteracties (en dus niet op de ongehoorzaamheidsinteracties). We kennen dus helaas alleen de motieven van de respondenten om wel te gehoorzamen en niet om niet te gehoorzamen.

Van de overige vijftien mensen die één of meer keer niet gehoorzaamden, wilden drie mensen desgevraagd geen medewerking verlenen. Bij de andere twaalf interacties leende de situatie zich er niet voor om een flitsinterview af te nemen en kon de betrokkenen niet om medewerking gevraagd worden.

3.2 Motieven om te gehoorzamen

Als eerste is aan de 120 burgers met wie gesproken is, gevraagd wat hun motivatie was om te gehoorzamen. Meer precies hebben we gevraagd: ‘Waarom voldeed u (niet) aan de oproep van de politiefunctionaris(sen)?’ In totaal hebben 119 burgers deze vraag beantwoord. De burgers werd gevraagd hun antwoord eventueel nader toe te lichten. Mede door de toelichting gaven sommige respondenten meerdere redenen/motivaties, zodat we uiteindelijk 155 redenen/motivaties hebben gecategoriseerd.

Een eerste constatering is dat burgers het lastig vonden om precies onder woorden te brengen waarom ze nu precies hadden gehoorzaamd. De antwoorden waren mede daarom kort en krachtig en werden zelden toegelicht.

De antwoorden hebben we onderverdeeld naar zeven categorieën die we hieronder benoemen.⁴⁴ Per categorie geven we een aantal voorbeelden van antwoorden zoals deze letterlijk door de burger zijn uitgesproken. Sommige antwoorden vallen in meerdere categorieën.

44 Dit is door vijf verschillende onderzoekers separaat gedaan. In het geval een antwoord door meerdere onderzoekers in een verschillende categorie werd geplaatst, is bekeken of het antwoord toch in één unieke categorie kon worden ondergebracht. In het geval dit niet mogelijk was, is het antwoord in ‘overig’ geplaatst.

1 Het is de politie, dus dat is logisch

- ‘Het is de politie, hè.’
- ‘Er stond een agent met zijn hand omhoog.’
- ‘De politie is gewoon een begrip.’
- ‘Tja, het is de politie, dat is de aangewezen instantie om dat te doen.’
- ‘Ze doen hun werk.’
- ‘Ik heb ontzag voor de politie.’
- ‘De politie heeft die bevoegdheid om zoiets te vragen, dus dan doe je dat natuurlijk.’
- ‘Het is het gezag, dus daar luister je naar.’

2 Dat zijn de normen en waarden (met andere woorden, men heeft een innerlijke overtuiging dat het hoort om aan de politie te gehoorzamen)

- ‘Omdat het beleefd is, stukje normen en waarden.’
- ‘Omdat ik zo opgevoed ben.’
- ‘Ik ben een plichtsgetrouwe burger.’
- ‘Omdat het anders een chaos in de wereld wordt.’
- ‘Dat is toch gewoon gebruikelijk.’
- ‘Dat is hoe ik het geleerd heb.’
- ‘Er stond een agente met de hand omhoog. Ik ben braaf (haha), als de politie dat van mij wil, dan doe ik dat.’

3 Ik heb geen keus, anders heeft dat consequenties

- ‘Omdat het een bekeuring scheelt.’
- ‘Heb ik een keuze?’
- ‘Anders krijg ik een boete.’
- ‘Ik kan wel doorrijden, maar dan heb ik een groter probleem.’
- ‘Wat heeft het voor nut om weg te rijden? Je kunt boos worden, maar dat heeft toch geen zin?’
- ‘Meewerken maakt het makkelijker.’
- ‘Zo ben ik zo snel mogelijk van ze af.’
- ‘Om een arrestatie te voorkomen.’

4 De agent was vriendelijk

- ‘Fijn als agenten relaxed zijn en niet gaan schreeuwen.’
- ‘Uiteraard verleen ik volledige medewerking. Er stonden vriendelijke mensen met hun hand omhoog naar mij te wijzen.’
- ‘Omdat [naam politiefunctionaris] ons netjes behandelde.’

5 Ik deed iets wat niet mocht

- ‘Ik voelde het al aankomen.’
- ‘Ik weet dat je hier niet mag fietsen.’
- ‘Because I knew I made a mistake.’
- ‘Ik weet dat mijn remlicht het niet deed.’
- ‘Mijn domme fout, man.’
- ‘Het is mijn fout.’

6 Ik heb niks verkeers gedaan

- ‘Ik deed niets verkeerd.’
- ‘Ik heb niks gedaan.’
- ‘Ik heb niets misdaan.’
- ‘Ik ben benieuwd wat de agent geconstateerd heeft.’

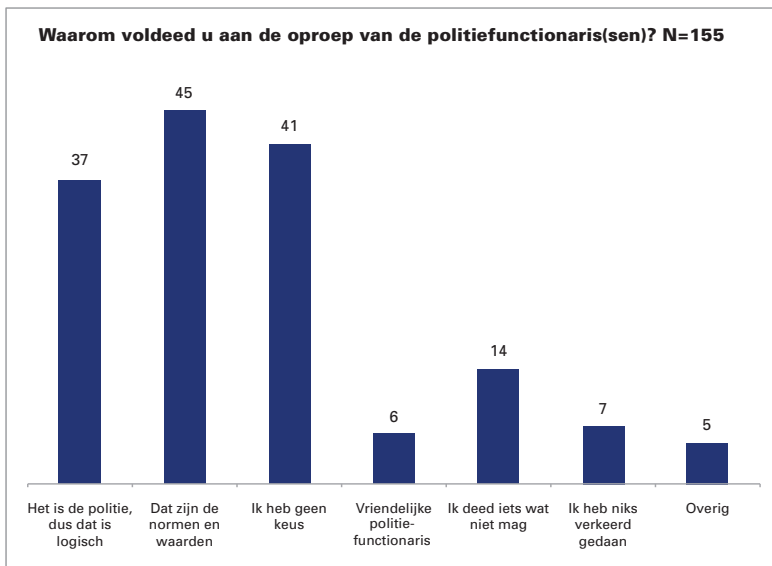
7 Overig

- ‘Ik wilde wel al afstappen.’
- ‘Yes, I listen.’
- ‘Luister, ik ben een bekende, ze moeten een goede reden hebben om te controleren.’

In figuur 3.1 is te zien dat de respondenten het vaakst opgaven dat hun motief om te gehoorzamen voortkwam uit een innerlijke ‘normen en waarden’-overtuiging. Door het merendeel van de respondenten werd dit motief gegeven voor een geconstateerde overtreding (26 van de 45 burgers). Door negen burgers werd dit motief gegeven voor ‘slechts’ een algemene verkeerscontrole.

Een tweede antwoord dat ook redelijk vaak als motief werd gegeven door de respondenten was dat men vond dat men geen keuze had, ook om daarmee iets ergers te voorkomen (zoals een boete). Ook deze reden werd door het merendeel van de burgers voor een geconstateerde overtreding gegeven (27 van de 41 burgers). Tien burgers vonden dat ze geen andere keuze hadden dan te gehoorzamen bij een algemene verkeerscontrole.

Een derde antwoord dat regelmatig voorkwam was 'het is de politie, dus het is logisch dat je luistert' waarbij de politie als de 'logische' instantie wordt gezien die voor handhaving van de wet staat (legitimiteit).

Figuur 3.1: Verdeling van het aantal respondenten over de verschillende motivatiecategorieën om te gehoorzamen

3.3 Motieven om niet te protesteren

Een tweede vraag die we aan de respondenten hebben gesteld, ging over het wel of niet protesteren. Meer precies hebben we de vraag gesteld waarom de respondent wel of niet tegen de oproep(en) van de politie protesteerde. Aangezien er relatief weinig mensen met protest hebben gehoorzaamd, hebben we vooral antwoorden gekregen op de vraag waarom de respondent niet protesteerde. 111 respondenten hebben deze vraag beantwoord.

Ook de antwoorden op deze vraag hebben we onderverdeeld in een aantal categorieën. De antwoorden die de respondenten gaven (totaal 118), kwamen overeen met de antwoorden die op de eerste vraag werden gegeven waardoor ook de antwoordcategorieën vrijwel overeenkomen. Voor sommige antwoorden moesten we ook de antwoorden en eventuele toelichting op de eerste vraag gebruiken om het antwoord in een categorie te kunnen plaatsen.⁴⁵

1 Innerlijke overtuiging: Het is hun werk, dat doe je niet (combinatie van categorie 1 en 2 uit vraag 1)

- ‘Ze doen goed werk.’
- ‘Ze doen hun werk (het is normaal dat je luistert).’
- ‘Omdat ik blij ben dat ze me erop attenderen.’
- ‘Ik heb respect (het is algemeen bekend om naar de politie te luisteren, dus dat hoort).’
- ‘Heb ik van huis uit meegekregen (de agent had gelijk).’
- ‘Ik heb gewoon respect (politie is een begrip, dus natuurlijk luister je).’
- ‘Agenten doen het niet om je te pesten.’

2 Consequenties: Om erger te voorkomen (lijkt op categorie 3 uit vraag 1)

- ‘Daar heb je alleen jezelf mee.’
- ‘Omdat je anders meegenomen wordt.’
- ‘Je wilt niet dat dingen escaleren.’
- ‘Als je boos gaat doen, duurt het langer.’
- ‘Anders komen ze me achterna.’

3 Vriendelijke/respectvolle bejegening door agent (komt overeen met categorie 4 uit vraag 1)

- ‘Omdat de agent beleefd is.’
- ‘De agent is netjes en ik krijg enkel een waarschuwing.’
- ‘Ze doen goed werk, ook wederzijds respect.’ (ook in categorie 6)

⁴⁵ Ter illustratie: iemand die antwoordde ‘Ik heb respect’ hebben we in de categorie ‘het is hun werk, dat doe je niet’ geplaatst, omdat de respondent in de toelichting op de eerste vraag aangaf dat het algemeen bekend is om naar de politie te luisteren en dat dus hoort. We hebben dit in de voorbeelden cursief aangegeven.

4 Zelf schuldig: Ik zat fout, dus mijn eigen schuld (komt overeen met categorie 5 uit vraag 1)

- 'Ik wist dat ik fout zat.'
- 'Ik doe het zelf, toch.'
- 'Het is mijn eigen schuld, ik deed zelf bewust geen gordel om.'
- 'Hij heeft gelijk, dit gebied is niet voor fietsers.'
- 'Ik rijd vaker te hard, een bekeuring hoort er dan bij.'
- 'Waarom zou ik, mijn fout toch?'
- 'Ik begrijp dat ik fout zat.'

5 Ik heb niets verkeerd gedaan of te verbergen (komt overeen met categorie 6 uit vraag 1)

- 'Ik doe niets verkeerd.'
- 'Ik heb niets te verbergen.'
- 'Because I don't do anything wrong.'
- 'Rare vraag, waarom zou ik, ik zag geen reden om te protesteren.'

6 Protesteren heeft geen zin (nieuwe categorie)

- 'Heeft het zin om te protesteren?'
- 'Als de politie het vraagt, dan is het zo. Protesteren heeft dan niet zoveel zin.'
- 'Daar schiet ik niets mee op.'
- 'Dat heeft geen nut toch?'
- 'Het kan gebeuren, kan er moeilijk over doen, maar dat heeft geen zin.'

7 Karaktereigenschap: Zit niet in mijn aard om te protesteren (nieuwe categorie)

- 'Because I am more an afraid person than an angry person.'
- 'Ik blijf gewoon rustig.'
- 'Ik ben een rustige jongen. Waarom moet ik boos zijn?'
- 'Doe ik niet aan.'
- 'Ik schreeuw niet.'
- 'Zit niet in mijn aard.'

8 Overig⁴⁶

- ‘Als ze zouden zeggen dat ik een bon kreeg, dan vind ik het niet terecht.’
- ‘Hoezo?’
- ‘Zorgzaamheid voor elkaar.’
- ‘Waarom zou ik protesteren?’
- ‘Je rijdt niet weg voor de politie.’ (antwoord past niet goed bij vraag)

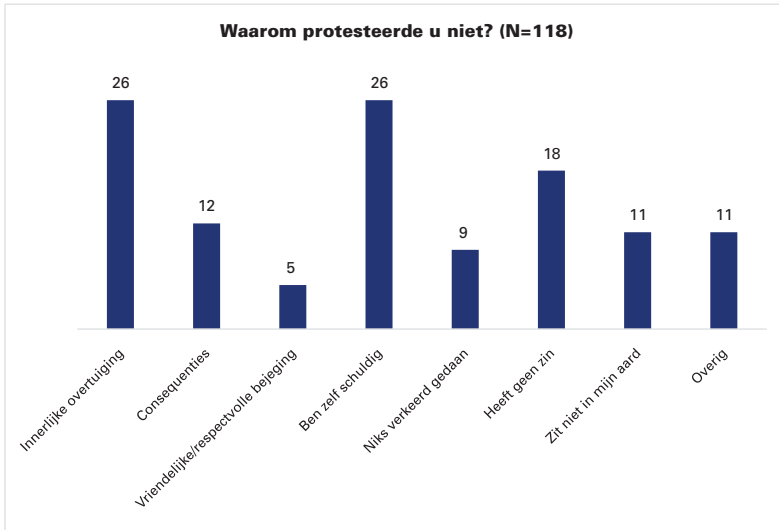
In figuur 3.2 is te zien dat het vaakst door de respondenten als antwoord werd gegeven dat je vanuit innerlijke overtuiging niet protesteert tegen de politie die ‘ook maar’ haar werk doet (26 van de 118 antwoorden). Wanneer we de antwoorden van vragen 1 en 2 gezamenlijk bekijken, zien we dat innerlijke overtuiging het vaakst als motief werd gegeven: men voelt een geïnternaliseerde verplichting om te gehoorzamen (vraag 1) en vindt het vervolgens niet passen om in dit geval tegen de politie te protesteren die gewoon haar werk doet (vraag 2).

Even vaak (ook 26 keer) werd door de respondenten geantwoord dat niet de politiefunctionaris verantwoordelijk was voor hun staande houding, maar dat zij daaraan zelf ‘schuldig’ zijn. De respondenten vinden dat zij geen goede redenen hebben om te protesteren en hebben dus onmiddellijk gehoorzaamd aan de oproep-(en) van de politie.

In mindere mate gaven respondenten ook instrumentele motieven om niet te protesteren. Zo werd twaalf keer door de respondenten geantwoord dat ze bang zijn voor mogelijke consequenties en werd achttien keer geantwoord dat respondenten vinden dat protesteren toch geen zin heeft, ‘omdat je daar alleen jezelf mee hebt’.

Elf respondenten vonden dat ze niets verkeerd hadden gedaan, terwijl dit in ten minste vier van de gevallen duidelijk wel het geval was. Net zoveel respondenten (elf) vonden het niet in hun aard liggen om niet te protesteren: ‘zo ben ik niet’ of ‘daar doe ik niet aan’.

46 Net als bij vraag 1 staan in deze categorie de antwoorden opgenomen die niet in een van de andere categorieën te plaatsen waren. Niet alleen omdat ze feitelijk geen antwoord op de vraag gaven, maar ook omdat ze door meerdere onderzoekers anders werden geïnterpreteerd en dus multi-interpreteel waren.

Figuur 3.2: Verdeling van het aantal respondenten over de verschillende motivatiecategorieën om niet te protesteren

Van de 21 burgers die met protest gehoorzaamden, waren er 5 die tijdens een flitsinterview hebben uitgelegd waarom ze dat deden.

Drie respondenten waren het simpelweg niet eens met de oproep van de politiefunctionaris:

- ‘Ik heb haast, want ik moet mijn kind van school halen en heb nog nauwelijks op de openbare weg gereden. Ik kom net uit werk.’ (Oproep: stoppen voor algemene voertuigencontrole en medewerking).
- ‘Ik heb weleens meer zaken meegemaakt waarbij de politie zeurt.’ (Oproep: auto en spullen verplaatsen omdat die op een laad- en losplaats stonden).
- ‘Ik pluk het geld niet van een boom.’ (Oproep: legitimatie laten zien na gerichte taxiconrole, omdat de man een boete kreeg).

De andere twee respondenten gaven aan dat zij protesteerden omdat 1) hij in eerste instantie helemaal niet wist dat hij in overtreding was (en dit dus eigenlijk een foutje was), en 2) hij de bejegening van de politiefunctionaris niet correct vond en vond dat hij daar iets van moest zeggen.

Van de 120 bevroegde burgers werd door maar één burger onbeleefd en agressief gereageerd. Deze burger die aan de kant werd gezet omdat haar voertuig

gesignaleerd stond in verband met een openstaande boete, vond dat ze niet netjes door een van de politiefunctionarissen werd behandeld. Op de vraag waarom ze zo agressief reageerde was het antwoord: 'Ze denken dat als ze een uniform aanhebben, ze alles kunnen zeggen' en 'ze moeten niet denken: ik ben van de politie dus ik kan alles maken'.

3.4 Beleefdheid van de politiefunctionaris

Een derde vraag ging over de bejegening van de betreffende politiefunctionaris. We hebben meer precies gevraagd of de respondenten vonden dat de politiefunctionaris tijdens de interactie beleefd was. 120 respondenten hebben op deze vraag een antwoord gegeven, zie ook tabel 3.1. Een grote meerderheid van 109 respondenten (91%) antwoordde hier instemmend op, een enkeling lichtte dat nog wat toe:

- 'Ja (beleefd), op een vriendelijke manier, niet autoritair.'
- 'Ja (beleefd), toffe kerel.'
- 'Ja ik kan wel zeggen onbeschoft, want ik vond het wel lullig, maar nee, hij was gewoon beleefd.'
- 'Ja, beleefd, maar wat mij betreft mag de politie wel wat flinker en minder beleefd zijn. Ze zijn nu wat te lief. Het gezag mag wel uitgestraald worden, mag iets minder beleefd. Vroeger had de politie een ander imago: "pas op, ik pak je".'
- 'Ja (beleefd), je moet de mensen ook behandelen zoals jezelf behandeld wilt worden.'
- 'Ja beleefd, en keurig netjes.'

Tijdens vijf interviews gaf de respondent aan dat hij de politiefunctionaris wel beleefd vond, maar werd er nog wel een nuance aangebracht:

- 'Ja (beleefd), maar wel heel erg streng. In België geven ze eerder een waarschuwing. Je moet direct op het matje komen in Nederland.'
- 'Ja (beleefd), alleen zocht hij nog wel wat extra dingen op om te schrijven.'
- 'Ja hoor (beleefd), alleen vroeg hij wel erg veel.'
- 'Ja (beleefd), maar de vraag werd onbenullig en onnodig chagrijnig gesteld.'
- 'Ja (beleefd), alleen ik deed mijn verhaal, en toen zei zij alsnog: "Ga maar daar heen."'

Een aantal respondenten gaf aan het belangrijk te vinden dat de politiefunctio-
naris op een respectabele wijze de burger benadert: ‘Ja, ze deden ook vriende-
lijk. Handje geven is goed. Respect geven is respect krijgen’ en ‘Zeker, met grap-
pen erbij, als agent schreeuwend aankomt, dan hadden we anders gereageerd.
Je wilt een vriendelijke reactie krijgen.’ Ook gaven twee respondenten aan dat
ze de politiefunctionarissen beleefd vonden, in tegenstelling tot sommige
anderen politiefunctionarissen met wie ze eerder te maken hebben gehad.

Slechts in twee van de 120 flitsinterviews (2%) gaf de burger aan de politie-
functionaris niet beleefd te vinden. In vier flitsinterviews was het oordeel neu-
traal (dus niet positief of negatief).

Van de 114 respondenten die de politie beleefd vonden, heeft slechts één per-
soon tijdens de interactie niet gehoorzaamd, en hebben zeven respondenten
aan ten minste één oproep tijdens de interactie met protest gehoorzaamd.

Tabel 3.1: Overzicht van het aantal respondenten dat de politiefunctionarissen wel of niet beleefd vond
tijdens de interacties in relatie tot (on)gehoorzaamheid (met en zonder protest)

Was de politiefunc- tionaris beleefd?	De burger gehoorzaamde aan alle oproepen:		De burger ge- hoorzaamde aan ten minste één oproep niet	Totaal
	zonder protest	maar aan ten minste één oproep met protest		
Ja	102	6	1	109
Ja, maar ...	4	1	0	5
Nee	1	1	0	2
Neutraal	3	1	0	4
TOTAAL	110	9	1	120

Kenmerken en het gedrag van de politiefunctionarissen

In dit hoofdstuk kijken we naar enkele (fysieke) kenmerken en gedragscomponenten van de politiefunctionaris en in hoeverre deze van invloed waren op a) de mate van gehoorzaamheid en b) de mate van protest van de burger. We doen dit weer aan de hand van de significantieberekeningen die we in hoofdstuk 2 hebben geïntroduceerd en aan de hand van de tabel in bijlage 4.

4.1 Kenmerken van de politiefunctionaris

De kenmerken van de (meestal twee) politiefunctionarissen met wie we tijdens een dienst meeliepen, hebben wij voorafgaand of na afloop van de dienst genoteerd in een apart kader. Dit hoefde immers maar eenmaal te gebeuren, omdat wij de hele dienst met dezelfde medewerkers meeliepen en wij tijdens de interacties daar geen tijd voor hadden.

We kijken in dit hoofdstuk naar de invloed van de kenmerken van de politiefunctionarissen op de gehoorzaamheid aan een oproep. Onze dataset (of populatie) bestaat in deze paragraaf daarmee uit 255 oproepen (zie tabel 2.7b). Voor de significantieberekeningen gebruiken we dus de bekende p (ongehoorzaam, oproep) = $17/255$ en p (protest, oproep) = $23/238$.

De 255 oproepen zijn uitgevoerd door 64 verschillende politiefunctionarissen. Indien er meerdere politiefunctionarissen betrokken waren bij de oproep, nemen we in de analyses alleen de kenmerken van de politiefunctionaris mee die de oproep startte. Bij elf (van de 255) oproepen, hebben wij de kenmerken van de politiefunctionaris echter niet bijgehouden; soms omdat de interactie in de testfase plaatsvond, en wij vooral alleen het interactie-observatiekader hebben ingevuld, en soms omdat een collega zich tijdens de dienst tijdelijk even aansloot bij ons koppel en de interactie spontaan werd overgelaten aan deze collega. Met andere woorden, voor deze oproepen hebben we wel het observatiekader ingevuld, maar hebben we niet (meer) de kenmerken van de politiefunctionaris kunnen noteren.

We beperken ons niet alleen tot de fysieke kenmerken van de politiefunctionaris (zoals geslacht, huidskleur), maar ook tot een aantal professionele kenmerken (zoals wapen dragend, pet op). De Mare e.a. (2014) stellen immers dat ‘de mate van gezag maar in beperkte mate door kenmerken als leeftijd, geslacht of huidskleur wordt bepaald. In elk geval leggen andere visuele kenmerken meer gewicht in de schaal.’

Over één kenmerk kunnen we kort zijn, omdat alle 64 politiefunctionarissen aan dit kenmerk voldeden en dit dus niet onderscheidend was: alle 64 politiemensen droegen tijdens de oproepen een uniform. Wel kon afhankelijk van het weer de mouwlengte van de polo en/of het dragen van een jas verschillen. Hieronder kijken we voor deze twee aspecten nog of dit van invloed was op de gehoorzaamheid.

4.1.1 Ervaring van de politiefunctionaris

We hebben gekeken naar de mate van ervaring van de politiefunctionarissen. Net als Mastrofski e.a. (1996) maken we onderscheid in politie-ervaring. We hebben onderscheid gemaakt tussen ‘minder dan vijf jaar ervaring’ en ‘vijf of meer jaar ervaring’. Verder hebben we ook nog een extra categorie toegevoegd, namelijk die van ‘student’, die natuurlijk ook weer in de categorie ‘minder dan vijf jaar ervaring’ valt.⁴⁷

In tabel 4.1 is te zien dat er iets meer politiefunctionarissen met minder ervaring waren (34) dan met meer ervaring (30).

47 Volgens de *Jaarverantwoording politie 2017* is van de totale operationele politiesterkte in Nederland 5,7% aspirant (in opleiding). In onze populatie was 4,7% student.

Tabel 4.1: Ervaring van de politiefunctionaris versus gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Ervaring	Aantal politie- mensen	De burger gehoorzaamde		De burger ge- hoorzaamde niet	Oproepen per categorie
		met protest	zonder protest		
Student	3	0	8	0	8
5 of meer jaar in functie	30	14	120	11	145
Minder dan 5 jaar in functie	31	9	77	5	91
Totaal	64				

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

Volgens de geraadpleegde literatuur beïnvloedt de ervaring van een politiefunctionaris de kans op gehoorzamen van burgers (Mastrofski e.a., 1996): een meer ervaren politiefunctionaris heeft meer kans op gehoorzaamheid van een burger dan een minder ervaren politiefunctionaris.

Onze data lijken dit op het eerste gezicht te ontkrachten, immers procentueel gezien werd vaker niet aan een meer ervaren politiefunctionaris gehoorzaamd dan aan een minder ervaren functionaris (11 van de 145 versus 5 van de 99). Echter, wanneer we op onze data de significantieberekeningen loslaten zoals die in hoofdstuk 2 staan, blijkt niet dat er een significant verband is tussen de mate van ervaring van de politiefunctionaris en de mate van gehoorzaamheid. Dat betekent dat het verschil tussen gehoorzaamheid aan een ervaren politiefunctionaris (7,6%) versus een onervaren politiefunctionaris (5,1%) louter op toevalligheid kan berusten en dus verder geen betekenis heeft.

Aan alle oproepen van de politiestudenten werd door de burger zonder protest voldaan. De data tonen verder ook geen significant verband aan tussen studenten en mate van gehoorzaamheid.

4.1.2 Postuur: omvang en lengte

We hebben ook gekeken naar het postuur van de politiefunctionaris, waarbij we zowel naar de omvang (gezet, volslank, slank) als naar de lengte (lang, gemiddeld, klein) hebben gekeken.

Uit tabel 4.2 en 4.3 volgt dat het merendeel van de politiefunctionarissen met wie wij zijn meegelopen volslank (36) en van gemiddelde lengte (40) was. Slechts één politiefunctionaris was ‘gezet’.

Het enige postuurkenmerken met een significant effect is de lengte: tegen kleine politiefunctionarissen wordt significant meer geprotesteerd. Beide postuurkenmerken hebben (daarentegen) geen significante invloed op de mate van gehoorzaamheid.

De omvang van de subgroep van kleine politiefunctionarissen is slechts zeven zodat er vragen naar de validiteit kunnen worden gesteld, maar merk op (zoals we hieronder zullen zien) dat ook tegen vrouwelijke politiefunctionarissen significant meer geprotesteerd wordt, zodat een correlatie tussen lengte en vrouwelijkheid een rol zou kunnen spelen.

Tabel 4.2: Omvang van de politiefunctionaris versus gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Omvang	Aantal politie- mensen	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Oproepen totaal per categorie
		met protest	zonder protest		
Gezet	1	1	1	1	3
Volslank	36	9	146	11	166
Slank	27	13	58	4	75
Totaal	64				

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

Tabel 4.3: Lengte van de politiefunctionaris versus gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Lengte	Aantal politie- mensen	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Oproepen totaal per categorie
		met protest	zonder protest		
Lang	17	5	65	4	74
Gemiddeld	40	14	128	11	153
Klein	7	4°	12	1	17
Totaal	64				

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

4.1.3 Huidskleur en geslacht

We hebben gekeken naar huidskleur en het geslacht van de politiefunctionaris. Deze kenmerken hebben volgens De Mare e.a. (2014) beperkt invloed op het uitdragen van gezag, terwijl volgens andere studies zoals Mastrofski e.a. (1996) er juist wel degelijk invloed op de mate van gehoorzaamheid zou zijn.

In tabel 4.4 is te zien dat we met veel meer mannen (47) hebben meegelopen, dan met vrouwen (17).⁴⁸ Verder is in tabel 4.5 te zien dat onze politiefunctionarissen vooral een blanke huidskleur hebben (54 versus 10).

De kale data uit tabel 4.4 geven aan dat aan mannelijke politiefunctionarissen procentueel vaker niet gehoorzaamd werd dan aan hun vrouwelijke collega's (15 van de 206 versus 1 van de 38). De significantieberekeningen laten echter zien dat er geen significante invloed is van het geslacht van de functionaris ten opzichte van het algemene gemiddelde van de mate van gehoorzaamheid. Dit is in lijn met wat De Mare e.a. (2014) beweren.⁴⁹

48 Volgens de *Jaarverantwoording politie 2017* is van de totale Nederlandse politiesterkte, dat is dus inclusief niet-operationele medewerkers, 32,8% vrouw en 67,2% man. In onze populatie, die alleen uit operationele medewerkers bestond, was 26,6% vrouw en 73,4% man.

49 De Mare e.a. (2014, p. 73) onderscheiden twintig harde en zachte aspecten van gezag en concluderen 'dat het duidelijk zichtbaar geslachtsverschil niet doorslaggevend is voor het toewijzen van [harde of zachte] gezagskenmerken. In elk geval geldt bij het aannemen van [deze specifieke houding] dat het geslachtsverschil geen merkbare invloed heeft op de mate waarin de harde gezagskenmerken herkend worden.'

Wat echter ook uit de tabel 4.4 blijkt, is dat tegen oproepen door vrouwelijke politiefunctionarissen significant meer geprotesteerd werd. We merkten al eerder op dat er een correlatie kan zijn met de lengte (vrouwen zijn over het algemeen kleiner). We vonden dat tegen kleine politiefunctionarissen meer werd geprotesteerd. De groep van zeventien vrouwen is echter wel beperkt van omvang en dus is het onduidelijk of die wel representatief is.

Tabel 4.4: Geslacht van de politiefunctionaris versus gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Geslacht	Aantal politie- mensen	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Oproepen totaal per categorie
		met protest	zonder protest		
Man	47	16	175	15	206
Vrouw	17	7°	30	1	38
Totaal	64				

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

Volgens de literatuur zoals opgenomen in bijlage 3.3 zou aan minority/black officers minder snel gehoorzaamd worden dan aan blanke politiemensen. Op grond van onze data kunnen we dit voor de Nederlandse situatie niet bevestigen omdat berekeningen laten zien dat er voor de twee categorieën huidskleur (getint en blank) geen significante invloed is op de mate van gehoorzaamheid.

Tabel 4.5: Huidskleur van de politiefunctionaris versus gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Huidskleur	Aantal politie- mensen	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Oproepen totaal per categorie
		met protest	zonder protest		
Getint	10	3	62	3	68
Blank	54	20	143	13	176
Totaal	64				

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

4.1.4 Professionele uitstraling

Zoals gezegd, zou vooral de professionele uitstraling van de politiefunctionaris van belang zijn voor het gezag. Uit het onderzoek van De Mare e.a. (2014) blijkt, meer specifiek, dat het dragen van een pet en/of wapen voor meer gepercipieerde professionaliteit (en legitimiteit) zorgt in een experimentele setting. We hebben daarom ook bijgehouden of de politiefunctionaris een pet en/of wapen droeg. Aanvullend hebben we ook bijgehouden of de functionaris een jas droeg, en of de polo, als hij geen jas aan had, korte of lange mouwen had en of hij een zonnebril droeg.

In tabel 4.6 is te zien dat vrijwel al onze politiefunctionarissen een wapen bij zich hadden; slechts twee politiemensen zijn zonder wapen de straat op gegaan. Het mag niet verbazen dat de berekeningen ook nu weer geen significante invloed laten zien van de categorie ‘wapen dragend’ op de mate van gehoorzaamheid.

Tabel 4.6: Het wel/niet dragen door de politiefunctionaris van een wapen versus gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Wapen dragend	Aantal politie- mensen	De burger gehoorzaamde		De burger ge- hoorzaamde niet	Oproepen totaal per categorie
		met protest	zonder protest		
Geen wapen	2	0	3	0	3
Wel een wapen	62	23	202	16	241
Totaal	64				

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

Uit tabel 4.7 blijkt dat waar het om het dragen van een pet ging er wat meer variatie was. Van de 64 politiemensen droegen er tijdens de interactie 20 een pet. Maar ook nu laten de berekeningen zien dat het dragen van een pet geen significante invloed heeft op de mate van gehoorzaamheid.

Tabel 4.7: Dragen van wel/geen pet versus gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Pet dragend	Aantal politie- mensen	De burger gehoorzaamde		De burger ge- hoorzaamde niet	Oproepen totaal per categorie
		met protest	zonder protest		
Pet op	20	9	67	7	83
Pet af	44	14	138	9	161
Totaal	64				

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

Uit tabel 4.8 blijkt dat het merendeel van de politiemensen (46) tijdens de interacties geen jas aanhad. Veel van de interacties vonden plaats tijdens, soms uitzonderlijk, mooi en warm weer. De berekeningen laten zien dat het wel of niet dragen van een jas geen significante invloed heeft op de mate van gehoorzaamheid.

Tabel 4.8: Dragen van wel/geen jas versus gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Jas dragend	Aantal politie- mensen	De burger gehoorzaamde		De burger ge- hoorzaamde niet	Oproepen totaal
		met protest	zonder protest		
Jas aan	18	5	75	8	88
Jas uit	46	18	130	8	156
Totaal	64				

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

Uit tabel 4.9 blijkt dat van de politiemensen die geen jas aanhadden (46) het merendeel (41) een polo met korte mouwen droeg. Zoals gezegd, vonden veel van de interacties tijdens mooi en warm weer plaats. De berekeningen laten zien dat het dragen van een polo met ‘lange mouwen’ of ‘korte mouwen’ geen significante invloed heeft op de mate van gehoorzaamheid.

Tabel 4.9: Dragen van een polo met lange/korte mouwen versus gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Lengte mouwen polo	Aantal politiemensen	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Oproepen totaal
		met protest	zonder protest		
Korte mouwen	41	17	99	8	124
Lange mouwen	5	1	31	0	32
Totaal	46				

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

We hebben ook bijgehouden of de politiefunctionarissen een zonnebril droegen. Op één politievrouw na, droeg geen van de politiemensen tijdens de interactie een zonnebril. Bij mooi weer werd er regelmatig een zonnebril gedragen, maar deze werd tijdens een interactie altijd afgezet, op deze ene uitzondering na. De politievrouw moest opeens snel reageren, zodat zij vergat of geen tijd meer had om haar zonnebril af te doen.

4.2 Gedrag politiefunctionaris

Wanneer een politiefunctionaris zich op een correcte manier gedraagt, zou de burger volgens verschillende studies eerder geneigd zijn te gehoorzamen. In deze paragraaf gaan we daarom nader in op het gedrag van de politiefunctionaris.

In paragraaf 2.4 hebben we dat al op een onderdeel gedaan, namelijk door te kijken hoe de eerste mondelinge oproep werd uitgesproken (bevel, verzoek of opmerking) en te kijken of deze gepaard ging met een argument. We hebben laten zien dat burgers die vriendelijker werden bejegend (met een verzoek) vaker gehoorzaamden dan burgers die dwingender werden bejegend (met een bevel).

Aan de hand van ons observatiekader hebben we voor het gedrag nog gekeken naar het tonen van respect, de toon, de houding en de gelaatsuitdrukking van de politiefunctionaris gedurende de interacties. We hebben dit steeds gedaan voor de eerste startoproepen. Voor de significantieberekeningen gebruiken we dus weer p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238.

4.2.1 Respect tonen

Zowel het door de politiefunctionaris tonen van respect als het tonen van disrespect beïnvloedt volgens verschillende studies het gehoorzaamheidsgedrag van burgers (Mastrofski e.a., 1996; McCluskey e.a., 1999). Daarnaast tonen Dai e.a. (2011) aan dat disrespect van de politie zorgt voor een verhoogde kans op disrespect bij de burger.

We hebben de mate van het tonen van respect op de volgende manier bepaald. We hebben voor de eerste mondelinge oproep bijgehouden of door de politiefunctionaris aan de volgende vijf aspecten werd voldaan (zie ook bijlage 3):

- aanspreken met mevrouw/meneer;
- voursvoyeren;
- aankijken;
- zichtbare aandacht geven;
- oprecht zijn.

Het dragen van een zonnebril was volgens de literatuur ook indicator voor het tonen van respect, maar gezien onze bevinding dat, op één politiefunctionaris na, geen van de politiefunctionarissen tijdens de interactie een zonnebril droeg, was dit niet onderscheidend en hebben we dit aspect voor de analyse verder buiten beschouwing gelaten. Dit geldt ook voor het aspect 'laten uitspreken', omdat naar de eerste mondelinge oproepen van de politiefunctionaris is gekeken. De politiefunctionaris kon de burger dus per definitie niet laten uitspreken.

We kijken alleen naar de eerste mondelinge oproepen die werden gericht tot een volwassene (21 jaar of ouder). Het gaat dan om 146 eerste mondelinge oproepen.⁵⁰ In de Nederlandse context betekent het niet aanspreken van een jongere met 'meneer/mevrouw' of met 'u' immers niet dat de jongere respectloos wordt bejegend. Integendeel, als een jongere met meneer(tje) en u wordt aangesproken, zou dat juist kunnen duiden op een respectloze bejegening.

⁵⁰ Dit betrof ook vier interacties met groepjes. Voor twee oproepen hebben we de mate van respect niet kunnen bepalen, omdat de oproep niet in zijn geheel was uitgeschreven.

Tijdens de analyse kon de politiefunctionaris voor elk aspect één punt ‘scoren’, zodat per politiefunctionaris er maximaal vijf punten gescoord konden worden. Wanneer de politiefunctionaris:

- vier of vijf punten scoorde, zagen we dat als *respectvol*;
- twee of drie punten scoorde, zagen we dat als *matig respectvol*;
- nul of één punt scoorde, zagen we dat als *respectloos*.

Indien de onderzoeker voor een aspect ‘n.v.t.’ had ingevuld, hebben we hier toch een punt aan toegekend, aangezien de politiefunctionaris voor dat betreffende aspect niet aantoonbaar respectloos was. Dit was bijvoorbeeld het geval wanneer de politiefunctionaris de burger alleen in het Engels aansprak en er dus geen duidelijk onderscheid werd gemaakt tussen u en jij.

De score werd feitelijk vooral bepaald door het wel of niet voutsvoeren en het wel of niet aanspreken met meneer/mevrouw: bijna alle politiefunctionarissen waren oprecht, hadden aandacht voor de burger en keken deze tijdens de eerste mondelinge oproep aan. Dat wil zeggen dat een oproep als ‘Goedendag, hallo, kun je de motor even uitzetten? We hebben hier veel last van criminaliteit en drugsoverlast’ als matig respectvol is beoordeeld (‘je’ en geen ‘meneer/mevrouw’) en een oproep als ‘Hallo, goedendag meneer, zou u de motor even willen uitzetten?’ als een respectvolle oproep (‘u’ en ‘meneer’).

Uit de data, zie tabel 4.10, blijkt dat geen enkele politiefunctionaris tijdens die interacties bij de eerste mondelinge oproep respectloos was. Het overgrote deel van de politiemensen (123 van de 146) was respectvol tijdens de eerste mondelinge oproep.

Tabel 4.10: Mate van respect tonen door de politiefunctionaris tijdens de eerste mondelinge oproep in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de volwassen burger

Mate van respect tonen	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Eerste mondelinge oproepen aan volwassenen totaal per categorie
	met protest	zonder protest		
Respectloos	0	0	0	0
Matig respectvol	2	16	3	21
Respectvol	14	103	6	123

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

Uit tabel 4.10 blijkt dat 14% van de burgers die een matig respectvolle oproep ontvingen niet gehoorzaamde, terwijl slechts 4,9% van de burgers die een respectvolle oproep ontvingen niet gehoorzaamde. Het verschil is echter niet significant in de zin dat zowel een matig respectvolle benadering als een respectvolle benadering van de politiefunctionaris niet significant zorgt voor wel of geen gehoorzaamheid bij de burger.

4.2.2 Toon van de oproep

Voor de toon kijken we naar de eerste mondelinge oproepen (dit zijn er 195).⁵¹ Binnen de toon hebben we onderscheid gemaakt tussen vriendelijk/neutraal en commanderend. Een oproep/toon is als commanderend beoordeeld als er sprake was van een dwingende, strenge en/of harde toon. Dit ging ook vaak samen met een bevel (zie §2.4). Een vriendelijk/neutrale oproep/toon heeft deze dwingende of harde toon niet. Hoewel het ook mogelijk is dat een politiefunctionaris enkel een bevragende toon hanteert, is dit tijdens onze observaties niet tot nauwelijks voorgekomen. Daarom hebben we deze categorie achterwege gelaten.

Tabel 4.11: Toon van de politiefunctionaris tijdens de eerste mondelinge oproep in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Toon van de politiefunctionaris	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Eerste mondelinge oproepen totaal per categorie
	met protest	zonder protest		
Commanderend	6	32	6	44
Vriendelijk/neutraal	13	130	6	149

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

51 Vijftien interacties bevatten geen (eerste) mondelinge oproepen omdat het ging om: ‘stoptekenoproep door derden + onbekend’, ‘stoptekenoproep door derden + gesprek’, ‘stoptekenoproep door derden + fysiek’, ‘oproep fysiek’, ‘fysiek + onbekend’, ‘fysiek + gesprek’. Van twee oproepen hebben wij de toon niet waargenomen.

Uit tabel 4.11 blijkt dat de toon van de politiefunctionaris bij de eerste mondelinge oproep verreweg het vaakst vriendelijk en/of neutraal was. Een klein deel van de eerste mondelinge oproepen werd op een commanderende toon uitgesproken. Hoewel ook weer niet significant, lijken commanderende oproepen toch minder snel direct opgevolgd te worden. Relatief vaak (13,6% ten opzichte van 4,0%) werden deze oproepen niet opgevolgd, en procentueel werd er eerder geprotesteerd tegen een commanderende oproep (13,6 ten opzichte van 8,7%).

4.2.3 Houding

Naast de eerdergenoemde conclusies over de fysieke kenmerken van politiefunctionarissen uit het onderzoek van De Mare e.a. (2014), blijkt volgens ditzelfde onderzoek ook dat vooral een professionele uitstraling en houding van belang zijn voor de gezagsuitstraling: 'Dat mag als goed nieuws worden beschouwd: zolang de politiefunctionaris een stevige houding aanneemt, maakt het de Nederlandse burgers niet zoveel uit of ze een man dan wel een vrouw, een blanke dan wel een gekleurde functionaris voor zich hebben.' (De Mare e.a., 2014, pp. 91-92)

De houding lijkt dus ook van belang te zijn. De Mare e.a. (2014) maken in hun onderzoek onderscheid (gebaseerd op een eerder onderzoek van Nickels (2008) over uitstraling van politie-uniformen) tussen drie verschillende houdingen: relaxed, waakzaam en assertief. Wij hebben hetzelfde onderscheid gehanteerd, dat als volgt kan worden omschreven:

- relaxed: rechtopstaand, armen in rust, open, toegankelijk;
- waakzaam: rechtopstaand, benen lichtjes gespreid, stevig staand, handen over elkaar, observerende blik;
- assertief: spanning in het hele lichaam, klaar voor actie.

Voor de houding van de politiefunctionaris kijken we naar de eerste startoproep (dus niet per se een mondelinge oproep) waarvan we de houding van de politiefunctionaris hebben kunnen waarnemen. Het gaat om 186 startoproepen.⁵²

52 Bij 24 interacties konden wij de houding van de politiefunctionaris (bij een eerste oproep) niet waarnemen. Het ging om eerste oproepen die vanuit de auto plaatsvonden en de interacties 'stoptekenoproep door derden + onbekend' en 'stoptekenoproep door derden + gesprek'. Bij één oproep hebben wij het gelaat niet waargenomen.

Tabel 4.12: Houding van de politiefunctionaris tijdens de eerste oproep in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Houding van de politiefunctionaris	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Eerste oproepen totaal per categorie
	met protest	zonder protest		
Assertief	0	1	2*	3
Waakzaam	17	153	11	181
Relaxed	0	2	0	2

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

Praktisch elke politiefunctionaris startte de interactie met een waakzame houding: in maar liefst 181 van de 186 interacties was dat het geval. In slechts vijf gevallen was de houding van de politiefunctionaris relaxed of assertief.

Berekeningen laten zien dat een waakzame en relaxte houding van de politiefunctionaris gekoppeld aan de eerste oproep niet van significante invloed is op de mate van gehoorzaamheid of op de mate van protest. Een assertieve houding is wel van significante invloed op de mate van gehoorzaamheid. Echter, door het ontbreken van grotere aantallen oproepen met een assertieve (3) of relaxte houding (2) is het lastig om harde conclusies te verbinden aan de houding van de politiefunctionaris. Wanneer een eerste blik op de resultaten in tabel 4.10 wordt geworpen, lijkt een assertieve houding voor ongehoorzaamheid te zorgen: aan liefst 66,6% van de assertieve startoproepen werd niet gehoorzaamd, terwijl dit bij waakzaam en relaxed slechts 6,1% en 0% was. Het verbaast dan ook niet dat volgens de berekeningen een assertieve houding van een politiefunctionaris zorgt voor significant meer ongehoorzaamheid bij burgers. Echter, er zijn maar drie oproepen waar de politiefunctionaris de interactie startte met een assertieve houding, waardoor de validiteit discutabel is.

4.2.4 Gelaat

Iets soortgelijks zien we wanneer er naar het gelaat wordt gekeken; we konden nagenoeg maar één type gelaatsuitdrukking ontdekken. We kijken daarvoor weer naar de 186 eerste oproepen waarvan we het gelaat van de politiefunctio-

naris hebben kunnen waarnemen.⁵³ Binnen het gelaat van de politiefunctionaris hebben we onderscheid gemaakt tussen een vriendelijk, neutraal en hard gelaat. Ook deze categorisering is op het eerdergenoemde onderzoek van Nickels (2008) gebaseerd:

- Als neutraal is beoordeeld het gezicht dat de politiefunctionaris doorgaans heeft, zonder (zichtbare) emotie. Een interactie waarin de politiefunctionaris zijn gelaat dus niet heeft veranderd ten opzichte van de normale situatie is beoordeeld als neutraal.
- Wanneer een politiefunctionaris (glim)lacht, is dit vaak beoordeeld als een vriendelijk gelaat.
- Indien de politiefunctionaris boos kijkt, is dit beoordeeld als een hard gelaat.

Een zeer grote meerderheid van de politiefunctionarissen, ruim 90%, startte de interactie met een neutraal gelaat, en maar weinig met een hard of vriendelijk gelaat. Er kan dus gesteld worden dat de politiefunctionarissen een interactie bijna altijd neutraal startten.

De verschillen in resulterende gehoorzaamheid ten opzichte van het algemeen gemiddelde zijn niet significant.

Tabel 4.13: Gelaat van de politiefunctionaris tijdens de eerste oproep in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Gelaat van de politiefunctionaris	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Eerste oproepen totaal per categorie
	met protest	zonder protest		
Hard	1	5	1	7
Neutraal	16	144	11	171
Vriendelijk	0	7	0	7

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

53 Bij 24 interacties konden wij het gelaat van de politiefunctionaris niet waarnemen. Het ging om eerste oproepen die vanuit de auto plaatsvonden en de interacties: ‘stoptekenoproep door derden + onbekend’ en ‘stoptekenoproep door derden + gesprek’. Bij één oproep hebben wij het gelaat niet kunnen waarnemen.

4.2.5 Fysiek contact

Ook hebben we gekeken of er fysiek contact was tussen de politiefunctionaris en de burger tijdens de eerste oproep die geïnitieerd werd door de politiefunctionaris. We kijken hiervoor naar de startoproepen waarbij de politiefunctionaris in de directe omgeving van de burger was. Dit aantal komt overeen met dat van houding en gelaat: dus bij 186 startoproepen was de politiefunctionaris in staat om bij een eerste oproep de burger fysiek aan te raken.⁵⁴

In negen (van de 186) startoproepen was de oproep ook gekoppeld aan het fysieke contact:

- Driemaal werd de interactie door de politiefunctionaris fysiek gestart waarna de mondelinge oproep (vriendelijk) volgde. Het ging daarbij om het schudden van handen of het geven van een boks. In alle drie de gevallen werd er zonder protest gehoorzaamd.
- Zesmaal maakte het fysieke contact van de politiefunctionaris deel uit van de oproep: het ging om een duwtje in de goede richting (letterlijk), een licht tikje voor de aandacht of het aanraken van de zakken wanneer er gevraagd werd naar de inhoud hiervan. Eenmaal ging het om een wat harder fysiek contact, omdat de burger (een jongen) aan zijn arm van de fiets wordt getrokken omdat hij fietste op een plek waar dit niet was toegestaan. In deze zes situaties werd er eenmaal niet gehoorzaamd door de burger, in de andere vijf gevallen werd er zonder protest gehoorzaamd.

De berekeningen laten zien dat fysiek contact gekoppeld aan de eerste oproep niet van significante invloed is op de mate van gehoorzaamheid of op de mate van protest.⁵⁵

54 Bij 24 interacties was de politiefunctionaris niet in de directe omgeving van de burger tijdens de interactie. Het ging om interacties die vanuit de auto plaatsvonden en de interacties die geen eerste oproep bevatten: 'stoptekenoproep door derden + onbekend' en 'stoptekenoproep door derden + gesprek'.

55 In de situatie dat de jongen wat harder aan zijn arm werd getrokken en haast als vanzelf moest gehoorzamen door van zijn fiets af te stappen, deed hij dit verder zonder protest en is hij uiteindelijk ook gehoorzaam doorgelopen. Om die reden tellen we deze interactie 'gewoon' in de datasets mee.

Tabel 4.14: Fysiek contact tijdens de eerste oproep, geïnitieerd door de politiefunctionaris in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) van de burger

Fysiek contact	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde niet	Eerste oproepen totaal
	met protest	zonder protest		
Ja	0	8	1	9
Nee	17	148	12	177

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, oproep) = 17/255 en p (protest, oproep) = 23/238

In het vervolg van de (on)gehoorzaamheidsinteractie was er wat vaker sprake van fysiek contact (19 interacties), bijvoorbeeld omdat een burger werd aangehouden of gefouilleerd na een verdachte situatie. In drie (van de 19) gevallen is het fysiek contact een gevolg van het niet meteen gehoorzamen. De politiefunctionaris beïnvloedde met zijn contact het gedrag van de burger door de burger een duwtje in de goede richting te geven of het pakken van een bagagedrager waardoor de burger gedwongen was af te stappen.

Er werd dus bij geen van de interacties geweld gebruikt.

4.2.6 Empathie tonen

Johnson (2004) stelt dat het tonen van empathie (inlevingsvermogen in de situatie) door de politiefunctionaris belangrijk is voor burgers. Veel mensen voelen zich volgens dit onderzoek beledigd als een politiefunctionaris geen empathie toont. Politiefunctionarissen dienen empathie te tonen, ook (of vooral) als ze een bekeuring uitschrijven.

In dit onderzoek hebben we daarom gekeken of de politiefunctionarissen tijdens een interactie empathie toonden. We hebben dit alleen gedaan door te kijken of de politiefunctionaris hier ook mondeling invulling aan gaf. Mocht een politiefunctionaris besloten hebben om in plaats van een bekeuring alleen een waarschuwing te geven zonder dit ook mondeling naar de burger uit te spreken, dan hebben we dit niet als empathisch beoordeeld. De politiefunctionaris kon immers andere motieven hebben om geen bekeuring uit te schrijven (geen

zin in administratieve handelingen of vindt waarschuwen effectiever). Alleen door ook mondeling uit te spreken ‘je hebt mazzel, ik houd het bij een waarschuwing’ kon dit ten minste door de burger (en door de onderzoekers) als empathisch worden ervaren.

We hebben in de eerste plaats gekeken of er tijdens de eerste mondelinge oproepen sprake was van het tonen van empathie. We gingen ervan uit dat ook bij de startoproepen door de politiefunctionaris empathie zou kunnen worden getoond, door al meteen bijvoorbeeld aan te geven dat hij begreep dat het verzoek vervelend voor de burger zou kunnen zijn. Een verkeerscontrole zou dan bijvoorbeeld gestart kunnen worden met ‘Goedendag mevrouw, we begrijpen dat u haast heeft, maar willen toch graag even uw legitimatie zien.’ In geen van de 195 (van de 210) interacties waar sprake was van een eerste mondelinge oproep werd op een dergelijke wijze empathie getoond. In een aantal gevallen is door de onderzoekers beoordeeld dat de situatie daar geen aanleiding toe gaf bijvoorbeeld omdat het om een bevel ging.

In de tweede plaats hebben we gekeken naar de gehele interactie (en dus niet alleen naar de eerste mondelinge startoproep). In 206 (van de 210) interacties die door ons volledig zijn waargenomen⁵⁶ kon de politiefunctionaris in principe empathisch reageren⁵⁷. In 33 (van de 206) interacties gebeurde dit ook. Er werd bijvoorbeeld aangegeven:

- ‘Ik snap dat het vervelend voor u is mevrouw, maar u mag hier nu eenmaal niet fietsen.’
- ‘Ik snap dat u boos bent, dat zou ik ook zijn.’ (bij uitschrijven boete)
- ‘Ik snap dat u uw bouwspullen kwijt moet, maar u heeft al eens een waarschuwing gehad.’
- ‘Dat gaat je helaas geld kosten.’

56 Van de 210 interacties hebben we de 4 ‘stoptekenoproep van derden + onbekend’ er afgehaald omdat het vervolg onbekend was.

57 In een aantal gevallen was dit praktisch gezien wat omslachtig, maar in principe had het wel gekund: bijvoorbeeld in de ‘stoptekenoproep door derden + fysieke oproep (handgebaar)’ waarin de automobilist beide stoptekens negeert en hard wegrijdt. Of in de twee interacties die uitsluitend bestaan uit een fysieke oproep waarin de politiefunctionaris vanuit de auto middels een handgebaar de burger een opdracht geeft (zie ook §2.1.2). In al deze gevallen kon de politiefunctionaris richting de burger empathisch reageren (maar deed dat niet).

- ‘Ik begrijp dat dit kan gebeuren, maar u krijgt toch een bekeuring van me.’
- ‘Ik schrijf alleen een boete uit voor de gordel, voor het te hard rijden en geen richting aangeven zal ik je matsen.’
- ‘Ik vind het heel vervelend voor u, maar u moet wel mee naar het bureau.’
- ‘Let de volgende keer op, hè, het zijn dure bekeuringen.’
- ‘Ik maak me een beetje zorgen om uw rijgedrag. Kunt u alles nog wel goed zien en gaat het niet te snel voor u?’

In zeventien (van de 206) interacties werd er duidelijk *geen* empathie getoond, bijvoorbeeld omdat de politiefunctionaris niet (mondeling) reageerde op wat de burger zei of juist herhaalde of benadrukte dat de burger in overtreding was:

- ‘U had kunnen weten dat u hier niet mocht fietsen.’
- Burger: ‘Maar het is nog maar een klein stukje’, waarop de politiefunctionaris zegt: ‘Dat maakt niet uit, het blijft gevaarlijk.’
- ‘U bent niet de bestuurder maar wel verantwoordelijk als u in de auto rijdt.’
- ‘Aan keihard liegen heb ik een hekel.’

We voeren met deze data geen significantieberekeningen uit omdat de uitkomsten niet gekoppeld zijn aan de mate van gehoorzaamheid; empathie werd immers getoond tijdens de vervolgin interacties en niet voorafgaand aan een (eerste) gehoorzaamheidsoproep. Dat laatste is noodzakelijk om aan te tonen dat empathie van invloed is op de mate van gehoorzaamheid.

Uit de flitsinterviewtjes (zie hoofdstuk 3) bleek overigens dat de burgers meestal tevreden waren over de politiefunctionaris.

Kenmerken en het gedrag van de burger

In dit hoofdstuk kijken we naar de kenmerken en het gedrag van de burger die tijdens de (on)gehoorzaamheidsinteractie mogelijk van significante invloed waren op a) de mate van gehoorzaamheid en b) de mate van protesteren. Het hoofdstuk wordt afgesloten door te kijken of politiefunctionarissen bij bepaalde kenmerken van burgers met wie ze in interactie waren andere benaderingen toepassen.

5.1 Kenmerken burger

Net als bij de politiefunctionarissen is er ook bij de burger gekeken welke kenmerken een (significante) rol kunnen spelen tijdens een interactie in relatie tot a) de mate van gehoorzaamheid en b) de mate van protesteren. Aangezien het om interacties gaat, bedoelen we in dit hoofdstuk steeds met:

- ‘gehoorzamen’ dat de burger aan alle oproepen in de interactie gehoorzaamde;
- ‘niet gehoorzamen’ dat de burger aan ten minste één oproep in de interactie niet gehoorzaamde;
- ‘zonder protest gehoorzamen’ dat aan alle oproepen in de interactie zonder protest werd gehoorzaamd;
- ‘met protest gehoorzamen’ dat aan alle oproepen in de interactie is gehoorzaamd maar aan ten minste één geval met protest.

Onze dataset bestaat uit 189 unieke burgers (en daarmee uit 189 unieke interacties) waarvan we de burgerkenmerken hebben kunnen waarnemen.⁵⁸ Voor de

58 We zijn daarvoor uitgegaan van de 206 interacties waarvan we een vervolginteractie hebben kunnen waarnemen (zie ook §2.3.2). Hiervan hebben we de zestien interacties met groepjes afgehaald omdat ‘het unieke kenmerk’ van een groepje niet bestaat. Ook hebben we de interactie weggelaten waarin de politiefunctionaris vanuit de auto een automobilist tweemaal fysiek oproept tot stoppen en de burger aan beide niet gehoorzaamde (het ging om de interactie ‘stoptekenoproep door derden + fysiek (handgebaar)’ wat overeenkomt met de ‘niet + niet’-interactie in tabel 2.6). Van deze burger hebben we alleen met zekerheid kunnen noteren dat het om een man ging.

significantieberekeningen gebruiken we dus de bekende p (ongehoorzaam, interactie) = $17/210$ en p (protest, interactie) = $21/189$.

Volgens het observatiekader zouden we ook kijken naar de lengte en het postuur van de burger. Deze laten we in dit hoofdstuk toch buiten beschouwing omdat we, ook gezien de snelheid waarmee sommige interacties verliepen, niet in staat bleken deze voor alle interacties betrouwbaar in te vullen. Het ging bijvoorbeeld om interacties waarbij burgers en/of wij zelf in een auto zaten.

5.1.1 Geslacht

Volgens de geraadpleegde literatuur kan het geslacht van burgers een rol spelen in hun gehoorzaamheidsgedrag. Vrouwen hebben vaker positieve opvattingen over de politie en voelen eerder een morele plicht om te gehoorzamen (zie toelichting observatiekader in bijlage 3). Toch laten Mastrofski e.a. (1996) zien dat juist mannen eerder gehoorzamen.

Allereerst komen vrouwen volgens onze data minder in aanraking met de politie dan mannen: 36 interacties tussen politie en vrouwen zijn geobserveerd, tussen politie en mannen maar liefst 154. Er is geen relatie gevonden tussen gehoorzaamheid en geslacht van de burger. Hoewel vrouwen procentueel vaker gehoorzaamden dan mannen (97,2% vrouwen versus 91,6% mannen), blijkt dit verschil niet significant te zijn.

Vrouwen protesteerden binnen de populatie van gehoorzame burgers vaker dan mannen (16,7% versus 9,7%). Dit verschil bleek echter ook niet significant ten opzichte van het algemeen gemiddelde.

Tabel 5.1: Geslacht van de burger in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) tijdens de interactie

Geslacht	Aantal burgers ⁵⁹	De burger gehoorzaamde aan alle oproepen		De burger gehoorzaamde aan ten minste één oproep niet
		zonder protest	maar aan ten minste één oproep met protest	
Man	154	127	14	13
Vrouw	36	29	6	1

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, interactie) = $17/210$ en p (protest, interactie) = $21/189$

5.1.2 Leeftijd

Ook is er naar de leeftijd van de burger gekeken. Verschillende onderzoeken hebben aangetoond dat leeftijd een belangrijke factor is voor de gehoorzaamheid van burgers aan de politie. In onze kernonderzoeken komt naar voren dat jeugdigheid de gehoorzaamheid negatief beïnvloedt. En ook verschillende politiefunctionarissen met wie wij meeliepen, stelden dat ze vooral bij jongeren een gezags- en gedragsprobleem ervaren.

Tijdens de observaties hebben we een schatting gemaakt van de leeftijd van de burger. In de tabel zijn we op basis daarvan gekomen tot een categorisering, namelijk *jong*, *middelbaar* en *oud*. Hierin zien we als *jong* iemand die door de onderzoeker als ‘twintig jaar of jonger’ en als *oud* iemand die als ‘65 jaar of ouder’ is geschat. Iedereen die tussen deze twee categorieën in zit (dus van 21 tot en met 64 jaar) zien we als *middelbaar*.

Hoewel we op basis van de literatuurstudie hadden verwacht dat we een verband zouden vinden tussen leeftijd (met name jeugdigheid) en gehoorzaamheid, hebben we geen significant effect gevonden. Geen enkele van de drie leeftijdsgroepen gehoorzaamde significant vaker of minder vaak (ten opzichte van beide algemene gemiddeldes).

Tabel 5.2: Leeftijd van de burger in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) tijdens de interactie

Leeftijd	Aantal burgers	De burger gehoorzaamde aan alle oproepen		De burger gehoorzaamde aan ten minste één oproep niet
		zonder protest	maar aan ten minste één oproep met protest	
Jong	38	33	3	2
Middelbaar	140	113	16	11
Oud	11	10	1	0

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam, p (ongehoorzaam, interactie) = 17/210 en p (protest, interactie) = 21/189

59 Dit is eenmalig inclusief de interactie van de automobilist die niet gehoorzaamde aan beide oproepen in de interactie ‘stopte-kenoproep + fysieke oproep (handgebaar)’.

5.1.3 Migratieachtergrond

Een volgend aspect waar we naar gekeken hebben in dit onderzoek is het wel of niet hebben van een migratieachtergrond. De geraadpleegde literatuur is hier niet eenduidig over, een aantal onderzoeken laat ons vermoeden dat mensen met een migratieachtergrond minder snel zullen gehoorzamen, terwijl andere studies juist het omgekeerde aantonen.

We hebben migratieachtergrond geoperationaliseerd door te kijken naar een getinte huiskleur of het niet of heel gebrekkig spreken van de Nederlandse taal.

In tabel 5.3 is te lezen dat op basis van deze operationalisatie ongeveer evenveel mensen met als zonder migratieachtergrond door de politie zijn aangesproken (93 versus 96) en dat er ongeveer evenveel burgers niet gehoorzaamden (7 versus 6) of met protest gehoorzaamden (9 versus 11). Wanneer naar het effect van het hebben van een migratieachtergrond op de mate van gehoorzaamheid wordt gekeken, laten de berekeningen zien dat het wederom niet om een significant effect gaat.

Tabel 5.3: Migratieachtergrond van de burger in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) tijdens de interactie

Migratie-achtergrond	Aantal burgers	De burger gehoorzaamde aan alle oproepen		De burger gehoorzaamde aan ten minste één oproep niet
		zonder protest	maar aan ten minste één oproep met protest	
Migratieachtergrond	93	77	9	7
Geen migratieachtergrond	96	79	11	6

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam, p (ongehoorzaam, interactie) = 17/210 en p (protest, interactie) = 21/189

5.1.4 Zichtbaar emotioneel, arm, verward en bekende crimineel

Gekeken is naar enkele specifieke/mogelijke kenmerken van de burger die volgens de literatuur effect kunnen hebben op de gehoorzaamheid. Dit zijn: zichtbaar emotioneel,⁶⁰ zichtbaar arm,⁶¹ verward persoon en bekende crimineel.⁶² De verwachting op basis van de literatuurstudie is dat al deze kenmerken voor minder gehoorzaamheid aan de politie zullen zorgen.

Op voorhand merken we op dat gedurende de observaties er weinig interacties met zichtbaar emotionele burgers, zichtbaar arme en/of verwarde personen voorkwamen: er waren vijftien interacties met een zichtbaar emotionele burger, veertien interacties met een zichtbaar arm persoon en veertien interacties met een verward persoon. Ook zijn er slechts elf interacties met bekende criminelen geobserveerd.

De significantieberekeningen laten zien dat het wel of niet zichtbaar emotioneel zijn geen significante invloed heeft op de mate van gehoorzamen. Wel protesteren zichtbaar emotionele mensen significant vaker: in zeven van de dertien gevallen gehoorzamen ze met protest, wat neerkomt op 54% en dat is significant hoger dan het gemiddelde van 11% (binnen de populatie van gehoorzamen).

60 We hebben daartoe een aantal kenmerken benoemd op basis waarvan we deze inschatting hebben gemaakt, zoals zichtbaar geïrriteerd, boos of verdrietig.

61 Ook hiervoor hebben we een aantal kenmerken benoemd op basis waarvan we de inschatting zichtbaar arm hebben gemaakt, zoals een verwaarloosde en slonzige uitstraling, armoedig gekleed (waaronder dus ook zwervers). We benadrukken dat zichtbaar arm lastig te beoordelen was; feitelijk kan alleen bepaald worden of iemand arm is door naar de financiële omstandigheden te vragen (wat wij niet hebben gedaan).

62 Dit hebben we steeds nagevraagd bij of spontaan vernomen van de politiemensen. Het ging vooral om bekende overlastplegers en niet om 'zwarte criminelen'.

Tabel 5.4: Zichtbare emotie van de burger in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) tijdens de interactie

Zichtbaar emotioneel	Aantal burgers	De burger gehoorzaamde aan alle oproepen		De burger gehoorzaamde aan ten minste één oproep met protest
		zonder protest	aan ten minste één oproep met protest	
Zichtbaar emotioneel	15	6	7°	2
Niet zichtbaar emotioneel	174	150	13	11

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, interactie) = 17/210 en p (protest, interactie) = 21/189

Significantieberekeningen met de data in tabel 5.5 laten verder zien dat er geen significant effect is van wel of niet zichtbaar arm zijn op de mate van gehoorzaamheid. Ook laten deze kenmerken geen significant effect zien op het wel en niet gehoorzamen met protest (binnen de populatie van gehoorzame burgers).

Tabel 5.5: Zichtbare arme uitstraling van de burger in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) tijdens de interactie

Zichtbaar arm	Aantal burgers	De burger gehoorzaamde aan alle oproepen		De burger gehoorzaamde aan ten minste één oproep met protest
		zonder protest	aan ten minste één oproep met protest	
Zichtbaar arm	14	12	1	1
Niet zichtbaar arm	175	144	19	12

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaamd, °° = significant minder met protest gehoorzaamd, p (ongehoorzaam, interactie) = 17/210 en p (protest, interactie) = 21/189

Voor verwarde burgers geldt dat vier van de veertien burgers aan ten minste één oproep in de interactie van de politiefunctionaris niet heeft gehoorzaamd, zie tabel 5.6. Dit is een significante afwijking van het verwachte aantal: verwarde personen zijn significant meer ongehoorzaam. Dit is dus in overeenstemming met de geraadpleegde literatuur (zie bijlage 3.5), waarin wordt vermeld dat irrationaliteit een belangrijke oorzaak is voor het niet gehoorzamen aan de politie.

Tabel 5.6: De burger als verward persoon in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) tijdens de interactie

Verward persoon	Aantal burgers	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde aan ten minste één oproep niet
		aan alle oproepen zonder protest	aan ten minste één oproep met protest	
Verward persoon	14	9	1	4*
Geen verward persoon	175	147	19	9

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam,
 p (ongehoorzaam, interactie) = 17/210 en p (protest, interactie) = 21/189

Ook het zijn van een ‘bekende crimineel’ heeft volgens onze data een significant effect op de mate van gehoorzaamheid. Iemand die de politiefunctionaris al kent, of al veel op zijn kerfstok heeft, gehoorzaamt significant minder vaak aan ten minste één oproep in de interactie. Liefst vier van de elf burgers die als bekende crimineel gecategoriseerd konden worden, hebben niet gehoorzaamd aan één of meerdere oproepen.

Tabel 5.7: De burger is een bekende crimineel in relatie tot mate van gehoorzaamheid (met en zonder protest) tijdens de interactie

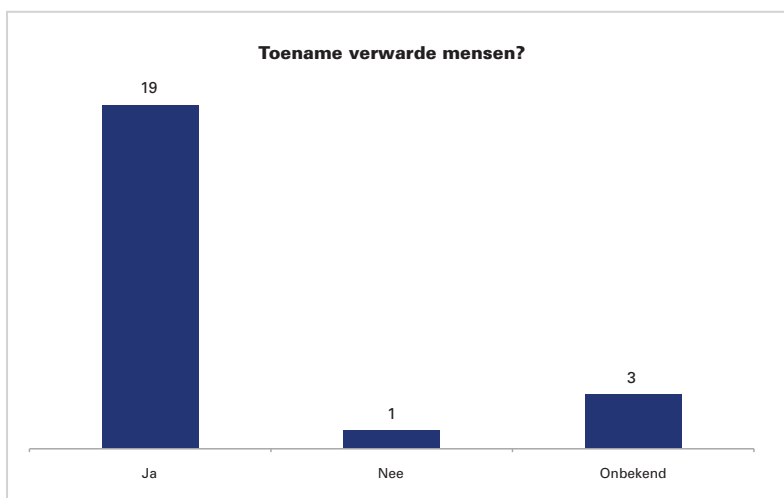
Bekende crimineel	Aantal burgers	De burger gehoorzaamde		De burger gehoorzaamde aan ten minste één oproep niet
		aan alle oproepen zonder protest	aan ten minste één oproep met protest	
Bekende crimineel	11	6	1	4*
Geen bekende crimineel	178	150	19	9

* = significant meer ongehoorzaam, ** = significant minder ongehoorzaam, ° = significant meer met protest gehoorzaam, °° = significant minder met protest gehoorzaam,
 p (ongehoorzaam, interactie) = 17/210 en p (protest, interactie) = 21/189

5.1.5 Verwarde personen volgens de politiefunctionarissen

We hebben gezien dat verwarde personen de politie significant minder snel gehoorzamen dan mensen die niet verward zijn. Een belangrijk aspect lijkt daarom verwardheid te zijn. Halverwege het onderzoek zijn we dan ook aan de politiefunctionarissen gaan vragen hoe zij dit ‘probleem’ ervaren. We hebben de geobserveerde politiefunctionarissen de volgende twee vragen gesteld: *Welke aanpak hanteert u bij interacties met verwarde personen?* En: *ervaart u in de praktijk een toename in het aantal interacties met verwarde personen?*

Bijna alle ondervraagde (koppels van) politiefunctionarissen gaven aan een toename van verwarde personen te ervaren: 19 (van de 23) (koppels van) politiefunctionarissen. Slechts één koppel gaf aan geen toename te ervaren. In drie gevallen werd er op deze vraag geen duidelijk antwoord gegeven.

Figuur 5.1: Ervaring van de politiefunctionaris over de toename van verwarde mensen

De meeste politiefunctionarissen gaven aan dat het omgaan met verwarde personen een andere aanpak vereist. Ze moeten volgens hen met verwarde personen meer geduld hebben, en langer begrip tonen. Een aantal politiefunctionarissen geeft aan het lastig te vinden om met verwarde personen om te gaan.

Een aantal citaten:

‘De zorg heeft flink bezuinigd. Mensen die koekoek zijn, lopen gewoon op straat. Daar moet je meer begrip voor hebben, meer praten, meer uitleg. Die mensen zijn heel gevoelig voor prikkels, hebben moeite met verwerken van wat je zegt. Moet je rust voor pakken.’

‘Je ziet door de druk in de maatschappij dat er meer verwarde personen zijn. Het zorgsysteem zit nu niet goed in elkaar en dat zien we terug op straat. Bij verwarde personen moet je altijd kijken met wie je mee te maken hebt. Het is voor ons lastig om dat te beoordelen, we zijn geen gezondheidszorg.’

‘Je probeert eerst te peilen in welke gemoedstoestand die persoon is om hem/haar in te schatten. Info eruit halen. Gewoon inschatten en eruit krijgen. Sommigen moet je overbrengen naar een psycholoog. Hardhandig optreden is in principe niet mogelijk, behalve als ze bijvoorbeeld met een mes dreigen. We merken zeker een toename van verwarde personen. Zonde van de capaciteit, ook vanwege bezuinigingen op de psychologische hulp.’

‘Het omgaan met verwarde personen kost veel politiecapaciteit. We krijgen meerdere meldingen per dag met betrekking tot verwarde personen. Je maakt een inschatting per persoon. Verwarde mensen kunnen namelijk niet echt een weloverdachte afweging maken. Het is ook moeilijker contact maken met verwarde personen. Het gaat om mensen die een hulpbehoefte hebben. Er valt soms geen contact mee te maken.’

5.2 Een sidestep: relatie kenmerken burger en het gedrag

Naast de mate van gehoorzaamheid en het al dan niet protesteren, hebben we ook gekeken naar het gedrag van de burger gedurende de interactie. We hebben daarvoor gekeken naar:

- de mate van beleefdheid;
- de mate van vijandigheid;
- de mate van respect tonen.

We kunnen daarmee in deze paragraaf (een sidestep, want geen relatie met gehoorzaamheid) kijken naar de relatie tussen de kenmerken van de burger en zijn gedrag.

De data gebruiken we vervolgens ook nog om te kijken of een respectvolle oproep van de politiefunctionaris bijdraagt aan een respectvolle reactie van de burger.

Voor de dataset baseren we ons in deze paragraaf weer op de 189 interacties uit de vorige paragraaf: tijdens deze interacties hebben we het gedrag van de burger kunnen waarnemen.⁶³

Omdat we in deze paragraaf niet kijken naar de mate van gehoorzaamheid en protest, gebruiken we afhankelijk van het type gedrag een ander kans p (gedrag, interactie) om de significantie van het effect van een kenmerk op het gedrag te berekenen.

5.2.1 *Mate van beleefdheid*

Als eerste hebben we gekeken naar beleefd versus onbeleefd reageren. Beleefdheid kan gezien worden als een sociale vaardigheid die de omgang in de maatschappij vergemakkelijkt. In essentie komt beleefdheid neer op het passend respect voor iemand tonen door middel van zijn/haar houding en etiquette.

Voor de beoordeling van de beleefdheid hebben we vertrouwd op de inschatting van de (hopelijk) sociaal vaardige observatoren.

Vanwege het subjectieve element in deze beoordeling zullen we de mate van respect later (in §5.2.3) operationaliseren aan de hand van een aantal aspecten. Het valt dan op dat de beoordeling van respect afwijkt van de cijfers voor

63 Net als in paragraaf 5.1 hebben we van de 210 interacties de 16 interacties met groepjes buiten beschouwing gelaten omdat de leden van een groepje verschillend gedrag kunnen vertonen als het gaat om beleefdheid/vijandigheid/respect tonen. Verder zijn we weer uitgegaan van de burgers met wie we een vervolginteractie hebben kunnen waarnemen (zie ook §2.3.2) en hebben we de 4 'stoptekenoproep door derden + onbekend' buiten beschouwing gelaten. Ook hebben we weer de interactie weggelaten waarin de politiefunctionaris vanuit de auto een automobilist tweemaal fysiek oproept tot stoppen en de burger aan beide oproepen niet gehoorzaamt.

beleefdheid. In dit onderzoek gaan we niet dieper op dit verschil in, maar het maakt wel duidelijk dat de beoordeling van complexe sociale begrippen als beleefdheid en respect niet eenvoudig is.

Tabel 5.8 laat zien dat er weinig mensen onbeleefd waren tegen de politie; in slechts 21 van de 189 interacties werd er onbeleefd door de burger gereageerd. Voor het berekenen van de significanties voor de mate van beleefdheid gebruiken we de kans p (onbeleefd) = $21/189$.

Net als bij gehoorzaamheid zijn er ook bij de mate van beleefdheid weinig significante verbanden gevonden. Geslacht, leeftijd, migratieachtergrond en zichtbaar arm hebben geen significant effect op het wel of niet beleefd reageren van de burger op de politie. Zichtbaar emotionele personen en verwarde personen hebben wel een significant effect op de mate van beleefdheid: in beide gevallen

Tabel 5.8: Verschillende kenmerken van de burger in relatie tot mate van beleefdheid

Kenmerken burger	Beleefd	Onbeleefd	Totaal aantal burgers/interacties per categorie
Totaal aantal burgers (per categorie)	168	21	189
Man	133	20	153
Vrouw	35	1	36
Jong	34	4	38
Middelbaar	124	16	140
Oud	10	1	11
Migratieachtergrond	80	13	93
Geen migratieachtergrond	88	8	96
Zichtbaar emotioneel	9	6*	15
Niet zichtbaar emotioneel	159	15	175
Zichtbaar arm	12	2	14
Niet zichtbaar arm	156	19	175
Verward persoon	9	5*	14
Geen verward persoon	159	16	175
Bekende crimineel	6	5*	11
Geen bekende crimineel	162	16	178

* = significant meer onbeleefd, ** = significant minder onbeleefd en p (onbeleefd) = $21/189$

laten de berekeningen zien dat deze personen significant minder beleefd zijn naar de politie. Ook bekende criminelen zijn duidelijk vaker onbeleefd tegen de politie dan mensen die geen bekende crimineel zijn.

5.2.2 Mate van vijandigheid

Voor de mate van vijandigheid maken we onderscheid naar ‘niet vijandig’ en ‘vijandig’ reageren van de burger tijdens een interactie. Vijandig hebben we geoperationaliseerd door te kijken naar agressief gedrag in de beoordeling van de waarnemers.

Tabel 5.9 laat eenzelfde patroon zien als de vorige subparagraaf. Ook nu werd er door weinig mensen vijandig op de politie gereageerd; in slechts 6 van de 189 interacties was dit het geval. Voor het berekenen van significanties voor de mate van vijandigheid gebruiken we de kans p (vijandig) = 6/189.

Tabel 5.9: Verschillende kenmerken van de burger in relatie tot mate van vijandigheid

Kenmerken burger	Vijandig	Niet vijandig	Totaal aantal burgers/interacties per categorie
Totaal aantal burgers (per categorie)	6	183	189
Man	5	148	153
Vrouw	1	35	36
Jong	0	38	38
Middelbaar	6	134	140
Oud	0	11	11
Migratieachtergrond	3	90	93
Geen migratieachtergrond	3	93	96
Zichtbaar emotioneel	5*	10	15
Niet zichtbaar emotioneel	1	173	174
Zichtbaar arm	1	13	14
Niet zichtbaar arm	5	170	175
Verward persoon	2	12	14
Geen verward persoon	4	171	175
Bekende crimineel	2*	9	11
Geen bekende crimineel	4	174	178

Ook nu geldt dat er bijna geen kenmerken zijn die een significant effect hebben op het wel of niet vijandig reageren van de burger op de politie. Wederom is dit verband alleen aangetoond voor zichtbaar emotionele personen en bekende criminelen. Deze groepen zijn significant vaker vijandig tegen de politie (en dus significant minder vaak niet vijandig tegen de politie).

5.2.3 *Mate van respect tonen*

Om te kunnen bepalen in welke mate de burger tijdens een interactie de politiefunctionaris met respect bejegende, hebben we, net als voor de politiefunctionaris in paragraaf 4.2.1, naar een aantal aspecten gekeken die een uiting zijn van het tonen van respect. Voor de burger hebben we echter nog naar een extra aspect gekeken, namelijk of hij/zij de politiefunctionaris liet uitspreken.⁶⁴

Met het observatiekader hebben we daarmee naar de volgende zes aspecten gekeken:

- aanspreken met mevrouw/meneer;
- vousvoyeren;
- aankijken;
- laten uitspreken;
- zichtbare aandacht geven;
- oprecht zijn.

We maken nu geen onderscheid tussen jongeren en volwassenen bij de politiefunctionarissen (en halen dus de jongeren niet van onze dataset af): het door de burger vousvoyeren en/of aanspreken met mevrouw of meneer van een jongere politieautoriteit is ook een uiting van respect tonen.

Voor de analyse kon de burger voor elk aspect één punt krijgen. Wanneer de burger:

- vijf of zes punten scoorde, zien we dit als *respectvol*;
- drie of vier punten scoorde, zien we dit als *matig respectvol*;
- nul, één of twee punten scoorde, zien we dit als *respectloos*.

⁶⁴ Voor de politiefunctionarissen was dit aspect niet zinvol om naar te kijken omdat we in paragraaf 4.2.1 naar de eerste mondelinge oproepen van de politiefunctionaris keken. De politiefunctionaris startte de interactie en kon de burger dus per definitie niet laten uitspreken.

Binnen deze categorisering en puntenverdeling gebruiken we dezelfde maatstaven als die die in het voorgaande hoofdstuk zijn benoemd. Dit houdt in dat ‘n.v.t.’ (bijvoorbeeld indien de burger Engels sprak) toch een punt oplevert, en ‘ja en nee’ niet.

In tabel 5.10 is te zien dat het merendeel van de burgers respectvol reageerde (137 van de 189). Dit cijfer wijkt af van de (door dezelfde onderzoekers) beoordeelde 168 beleefde interacties in dezelfde dataset.

Tabel 5.10: Verschillende kenmerken van de burger in relatie tot mate van respect tonen richting de politiefunctionarissen

Kenmerken burgers	Respectvol	Minder respectvol		Totaal aantal burgers/interacties per categorie
		Matig respectvol	Respectloos	
Totaal aantal burgers (per categorie)	137	37	15	189
Man	106	34	13	153
Vrouw	31	3	2	36
Jong	26	11	1	38
Middelbaar	101	25	14	140
Oud	10	1	0	11
Migratieachtergrond	64	22	7	93
Geen migratieachtergrond	73	15	8	96
Zichtbaar emotioneel	6	3*	6*	15
Niet zichtbaar emotioneel	131	34	9	174
Zichtbaar arm	5	6*	3*	14
Niet zichtbaar arm	132	31	12	175
Verward persoon	3	4*	7*	14
Geen verward persoon	134	33	8	175
Bekende crimineel	2	5*	4*	11
Geen bekende crimineel	135	32	11	178

* = significant vaker minder respectvol, ** = significant meer respectvol en p (minder respectvol) = 52/189

Om te kunnen bepalen of de kenmerken uit tabel 5.10 een significant effect hebben op de mate van respect, hebben we een onderscheid gemaakt tussen 'respectvol' en 'minder respectvol' waarbij 'minder respectvol' de optelsom is van 'matig respectvol' en 'respectloos'. De berekeningen voeren we dan uit met de kans $p(\text{minder respectvol}) = 52/189$.

Hoewel vrouwen procentueel vaker respectvol zijn dan mannen, is er wederom geen significant effect aangetoond van geslacht op de mate van respectvol zijn. Ook bij leeftijd en migratieachtergrond is er geen significant effect op het wel of minder respectvol bejegenen van de politiefunctionaris.

De overige vier kenmerken van de burger zijn daarentegen wel significant: zichtbaar emotionele personen, zichtbaar arme mensen, verwarde personen en bekende criminelen zijn significant minder respectvol tegenover de politie dan personen die dit niet zijn. Voor drie van de vier kenmerken werd al eerder een significant effect gevonden, voor zichtbaar arme mensen is dat voor het eerst. Zichtbaar arme mensen zijn daarmee niet significant meer ongehoorzaam, vijandig of onbeleefd, maar wel significant vaker minder respectvol tegen de politiefunctionaris.

5.2.4 Respect geeft respect

Als laatste bekijken we in hoeverre een respectvolle benadering van de politiefunctionaris voor een respectvolle reactie bij de burger zorgt. Oftewel, is actie in dit geval echt reactie? Dai e.a. (2011) tonen bijvoorbeeld in hun studie aan dat een respectloze bejegening van de politie leidt tot een verhoogde kans op respectloos reactie van de burger.

Onze dataset bestaat uit de 140 interacties waar we de mate van respect van zowel de politiefunctionaris als de burger konden waarnemen met betrekking tot de eerste mondelinge oproep.⁶⁵ Tabel 5.11 laat zien dat tijdens 38 interacties de burger minder respectvol reageerde op de politiefunctionaris.

65 Van de 210 interacties hebben we afgehaald: interacties van groepjes (zestien), interacties met jongeren (38, na aftrek groepjes met jongeren), interacties die geen eerste mondelinge oproep bevatten (veertien, na aftrek groepjes en jongeren en 'oproepen onbekend' (twee na aftrek van alle voorgaande groepen).

Om te kunnen bepalen of de bejegening van de politiefunctionaris een significant effect heeft op het wel of niet met respect reageren van de burger hebben we weer alleen een onderscheid gemaakt tussen ‘respectvol’ en ‘minder respectvol’.

In tabel 5.11 beoordelen we dan voor de subgroepen ‘mate van bejegening politiefunctionaris’ de significantie ten opzichte van het algemeen gemiddelde van 38 minder respectvolle burgers, met kans p (minder respectvol) = 38/140.

Uit de gevonden data blijkt inderdaad dat een minder respectvolle benadering van een politiefunctionaris een significante relatie heeft met een minder respectvolle reactie van de burger. In die zin lijkt het dus wel degelijk uit te maken of een politiefunctionaris een burger bijvoorbeeld met u of met jij aanspreekt. Wat een politiefunctionaris geeft, krijg hij in zekere zin ook terug.

Tabel 5.11: Bejegening van de politiefunctionaris in relatie tot de mate van een respectvolle reactie van de burger

Politiefunctionaris/ burger	Respect- volle burger	Minder respectvolle burger		Totaal
		Matig respectvolle burger	Respectloze burger	
Respectvolle benadering politiefunctionaris	95	15	10	120
Matig respectvolle be- nadering politiefunctionaris	7	10*	3*	20
Respectloze benadering politiefunctionaris	0	0	0	0
Totaal	102	25	13	140

* = significant vaker minder respectvolle burger, ** = significant meer respectvolle burger en p (minder respectvol) = 38/140

Onze resultaten ondersteunen daarom het eerder aangehaalde onderzoek van Dai e.a. (2011): een minder/matig respectvolle actie zorgt voor een minder/matig respectvolle reactie bij de burger.

5.3 Verandering gedrag burger

Net als het gedrag van de politiefunctionaris, kan ook het gedrag van de burger veranderen tijdens de interactie. Dit is in ons onderzoek een beperkt aantal keer voorgekomen. Dit kan iets kleins zijn zoals de aanspreekvorm verwisselen (verandering in respect), maar ook iets groots zoals niet langer meer gehoorzamen. In totaal zijn er 27 burgers die hun gedrag tijdens de interactie op één of meerdere manieren hebben aangepast.

5.3.1 Respect tonen

Er waren vier burgers die tijdens de interactie de aanspreekvorm veranderden. Eén burger ging naarmate de interactie langer duurde ‘u’ en ‘jij’ door elkaar gebruiken. Daarnaast gingen twee burgers een minder respectvolle aanspreekvorm gebruiken, dus ‘jij’ in plaats van ‘u’. Eén burger ging juist meer respect tonen door ‘u’ te gebruiken in plaats van ‘jij’.

Drie burgers lieten de politiefunctionaris naarmate de interactie vorderde wel uitpraten, vaak nadat er wat van werd gezegd door de politiefunctionaris. Eén burger liet de politiefunctionaris juist niet meer uitspreken; deze burger wilde niet langer meewerken met een controle en liet dit duidelijk merken door de politieman meerdere malen te onderbreken.

Ook de zichtbare aandacht en/of de oprechtheid van burgers kon veranderen gedurende de interactie. Twee burgers gaven meer blij van oprechtheid en twee andere burgers gaven de politiefunctionaris meer (zichtbare) aandacht, nadat de politiefunctionaris langer met ze aan het spreken was. Driemaal verslapte de aandacht van de burger en keken ze steeds vaker op hun telefoon.

5.3.2 Gehoorzaamheid

In sommige gevallen veranderde tijdens de interactie zelfs de hele houding van de burger en werden ze beleefd of onbeleefd. De burger werd onbeleefd doordat ze het niet eens waren met een beslissing (drie keer), of werd juist beleefd nadat de politiefunctionaris een uitleg gaf (één keer).

Ook protesteerden zes burgers nadat ze aan een eerdere oproep hadden gehoorzaamd, doordat ze het bijvoorbeeld niet eens waren met een bekeuring, of gingen protesteren tegen een nieuwe oproep (waar ze uiteindelijk wel aan gehoorzaamden). Twee keer is het omgekeerde echter voorgekomen, en is de burger gestopt met protesteren, iets wat kon komen door waarschuwingen van de politiefunctionaris(sen).

Tot slot is de algehele gehoorzaamheid bij enkele burgers veranderd. Eenmaal voldeed de burger niet langer meer aan de oproepen van de politiefunctionaris. Het ging om een (lichtelijk) verwarde of irrationele burger. In zeven gevallen veranderde de gehoorzaamheid andersom, en gingen mensen juist wel gehoorzamen. In vrijwel alle gevallen kwam dit door een hardere, meer commanderende, toon of herhaaldelijke waarschuwingen van de politiefunctionaris, waardoor de burger uiteindelijk toch gehoorzaamde en aan de oproep(en) van de politiefunctionaris voldeed.

5.4 Type oproep per type burger

Ten slotte hebben we nog gekeken of politiefunctionarissen het type oproep aanpassen aan het type burger. Deze vraag is relevant omdat het zo zou kunnen zijn dat politiefunctionarissen op basis van hun ervaring weten dat een bepaald type burger meer gevoelig is voor een bepaald type oproep.

Onze dataset bestaat uit alle 176 interacties die een eerste mondelinge oproep bevatten en die wij hebben waargenomen. De interactie met groepjes maken daar opnieuw geen deel van uit omdat het type burger wordt bepaald door de inmiddels bekende kenmerken, en een groepje geen uniek kenmerk heeft (vergelijk §2.4).⁶⁶

66 Van de 210 interacties hebben we 15 interacties afgehaald die geen eerste mondelinge oproep bevatten, zie ook paragraaf 2.4. Van deze 195 waren er 3 ‘missings’ omdat wij de eerste oproep niet letterlijk hebben kunnen opschrijven en dus niet hebben kunnen waarnemen of het om een bevel, verzoek of opmerking ging. Ook deze hebben we van de dataset afgehaald. Van de 192 overgebleven interacties hebben we nog de 16 groepjes afgehaald.

Tabel 5.12: Kenmerken van de burgers in relatie tot het ontvangen in de eerste oproep van een bevel/verzoek/opmerking

Kenmerken	Bevel	Verzoek	Opmerking	Totaal
Totaal aantal burgers (per categorie)	31	121	24	176
Man	28	96	23	147
Vrouw	3	25*	1	29
Jong	10	21	6	37
Middelbaar	21	91	17	129
Oud	0	9	1	10
Migratieachtergrond	16	61	10	87
Geen migratieachtergrond	15	60	14	89
Zichtbaar emotioneel	2	11	1	14
Niet zichtbaar emotioneel	29	110	23	162
Zichtbaar arm	4	10	1	15
Niet zichtbaar arm	27	111	23	161
Verward persoon	2	11	1	14
Geen verward persoon	29	110	23	162
Bekende crimineel	4	5	1	10
Geen bekende crimineel	27	116	23	166

* = significant vaker een bevel/verzoek/opmerking met de kans p zoals in de tekst benoemd

In tabel 5.12 beoordelen we steeds voor ieder subkenmerk de significantie voor het type eerste mondelinge oproep ten opzichte van het algemeen gemiddelde van:

- bevel, met kans $p(\text{bevel}) = 31/176$;
- verzoek, met kans $p(\text{verzoek}) = 121/176$;
- opmerking, met kans $p(\text{opmerking}) = 24/176$.

Uit tabel 5.12 blijkt dat alleen vrouwen significant vaker een verzoek krijgen. Voor de andere type burgers zijn geen significanties gevonden waaruit zou blijken dat zij vaker of minder vaak een bevel, verzoek of opmerking kregen.

Het geheel overziend

In dit laatste hoofdstuk herhalen we de belangrijkste resultaten en conclusies van ons onderzoek en geven we onze reflectie op de resultaten. We doen dit onder andere door in een tabel voor alle factoren/kenmerken die in de rapportage aan bod zijn gekomen aan te geven of deze van significante invloed zijn op:

- a de mate van gehoorzaamheid;
- b de mate van met protest gehoorzamen (binnen de populatie van gehoorzame burgers).

6.1 Het onderzoek

‘Het’ gezag van de politie is een onderwerp dat in Nederland al lang maatschappelijke aandacht heeft. Het overheersende beeld is dat het gezag van de politie in toenemende mate in het geding is. De Nederlandse studies die daarop wijzen zijn vooral abstract en theoretisch van aard en daarmee niet direct behulpzaam voor de daadwerkelijke taakuitvoering van de politie en het vraagstuk of zij empirisch onderbouwd wel of niet last heeft van een gezagsprobleem. Op straat is het feitelijke gedrag van burgers immers veelal de kern: wordt er naar de individuele politieman of -vrouw op straat geluisterd en worden aanwijzingen opgevolgd? We noemen dit *straatgezag*: het gehoorzamen aan de politieman of -vrouw op straat.

Rood (2013) liet als een van de weinigen zien, aan de hand van een empirisch onderzoek, uitgevoerd in het regiokorps Amsterdam-Amstelland, dat het met de afname van het (straat)gezag van de politie wel meevalt. Rood voerde zijn onderzoek op afstand van de betrokken burgers uit, dat wil zeggen dat alleen hun gedrag werd *geobserveerd*.

Wij hebben in opdracht van het programma Politie en Wetenschap een onderzoek uitgevoerd naar het straatgezag van de politie waarbij de centrale vraag was: heeft de politie straatgezag en welke factoren zijn daarvoor bepalend? Het

onderzoek is een verbreding van het onderzoek van Rood omdat wij in acht verschillende basisteams (on)gehoorzaamheidsinteracties tussen politiemensen en burgers hebben geobserveerd en ook de motivatie van burgers om wel of niet te gehoorzamen in kaart hebben gebracht.

Een *gehoorzaamheidsoproep* is een oproep van een politiefunctionaris om een burger te laten gehoorzamen. Een oproep kan verbaal of non-verbaal (een stopteken of een handgebaar) zijn. Een (on)gehoorzaamheidsinteractie is een interactie tussen een politiefunctionaris en een burger waarbij de burger *zichtbaar* reageert op één of meer gehoorzaamheidsoproepen van de politie.

6.2 Hoe (on)gehoorzaam zijn burgers?

Onze waarnemingen van 210 (on)gehoorzaamheidsinteracties laten zien dat veruit de meeste burgers doen wat de politie van hen vraagt: 92% van de 210 mensen gehoorzaamt aan alle oproepen van de politiefunctionaris die tijdens hun interactie plaatvonden. Dit is in lijn met wat Rood voor de Amsterdamse politie vond.

Veruit de meeste mensen (82% van de 206⁶⁷) deden dit ook nog eens zonder protest.

Een eerste conclusie is dan ook dat onze bevindingen niet passen bij het overheersende beeld dat er iets mis is met het straatgezag van de Nederlandse politie.

6.3 Wat is de motivatie van burgers om te gehoorzamen?

Aan de hand van een flitsinterview, korte face-to-facegesprekken aan de hand van een korte vragenlijst, hebben we meteen na de interactie aan de betreffende burgers gevraagd wat hun motivatie was om wel of niet te gehoorzamen. Van de 210 mensen hebben 120 daaraan hun medewerking verleend. Deze 120

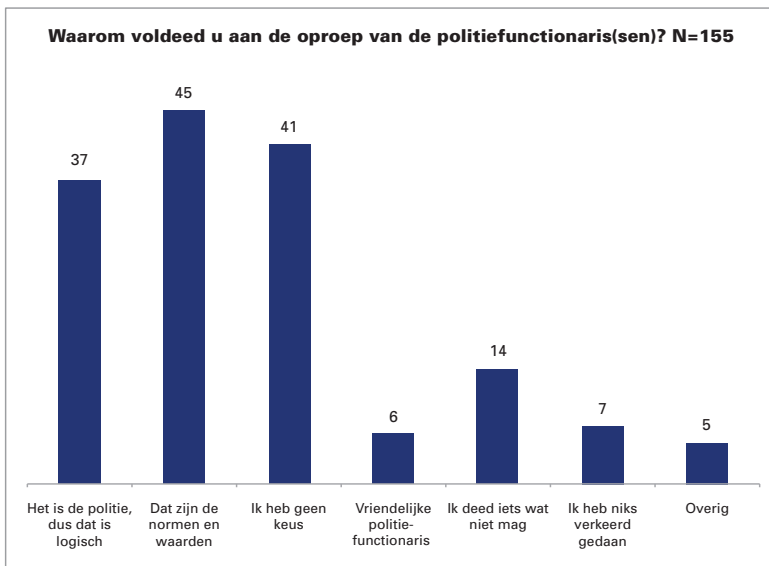
67 Dit is het aantal interacties dat startte met een mondelinge, fysieke of combinatie-oproep (zie §2.3.2). Met andere woorden, van de 210 interacties hebben we de stoptekenoproepen door derden die niet werden opgevolgd door een nieuwe oproep afgehaald. In deze situaties hebben we namelijk niet kunnen waarnemen of de burger wel of niet met protest gehoorzaamde.

respondenten hebben alleen de vragen beantwoord voor de oproepen waaraan zij hebben gehoorzaamd. Dat betekent dat we alleen de motivaties om te gehoorzamen kennen. Mensen gaven soms meerdere antwoorden aan (N=155, zie figuur 6.1).

Het vaakst werd door de respondenten als motief om te gehoorzamen aangegeven dat zij dit deden uit een innerlijke ‘normen en waarden’-overtuiging.

Verder werd regelmatig als motief aangegeven dat:

- men vond dat men geen keuze had, ook om daarmee iets ergers te voorkomen (zoals een boete);
- de politie als instantie wordt gezien waar nu eenmaal logischerwijs aan gehoorzaamd moet worden.

Figuur 6.1: Verdeling van het aantal respondenten over de verschillende motivatiecategorieën om te gehoorzamen

Verder gaven de respondenten als meest voorkomende reden om niet te protesteren aan:

- dat het hun innerlijke overtuiging is;
- omdat de politie ‘ook maar’ zijn werk doet.

Dat betekent dat innerlijke overtuiging een belangrijk motief voor burgers is om te gehoorzamen en niet te protesteren: men voelt een geïnternaliseerde verplichting om te gehoorzamen en vindt het vervolgens niet passen om in dit geval tegen de politie te protesteren die gewoon zijn werk doet.

6.4 Welke factoren/kenmerken zijn van significante invloed op de mate van gehoorzaamheid en protesteren?

Van verschillende factoren/kenmerken van zowel de oproepen als de politiefunctionarissen en burgers hebben we primair aan de hand van berekeningen laten zien of deze van invloed waren op a) de mate van gehoorzaamheid en b) de mate van protesteren.

De volgende factoren/kenmerken leiden tot significant *meer ongehoorzaamheid* (en dus minder gehoorzaamheid) bij de burger:

- het geven van een ‘bevel’ door de politiefunctionaris;
- een algemeen verzoek tot medewerking (dat ook grotendeels als bevel werd geformuleerd);
- een assertieve houding van de politiefunctionaris (maar omdat de subgroep zeer klein is, kunnen daar geen harde conclusies aan verbonden worden);
- het verward zijn van de burger (beoordeeld door de politie);
- een bekende crimineel zijn (beoordeeld door de politie).⁶⁸

Burgers verzoeken tot (vragen om) medewerking om te gehoorzamen leidt tot significant *minder ongehoorzaamheid* (en dus tot meer gehoorzaamheid).

Alleen het kenmerk ‘de burger is zichtbaar emotioneel’ leidt tot significant *meer protest* tijdens het gehoorzamen.

Voor alle overige factoren/kenmerken hebben we geen bewijs gevonden dat deze tot meer of minder gehoorzaamheid of meer of minder protest van burgers hebben geleid, zie ook tabel 6.1. In het bijzonder hebben we dus geen empirische onderbouwing gevonden van de uitspraken van Ringeling & Van Sluis (2011) en Van Stokkom (2013) dat het geven van een uitleg een randvoorwaarde is om als politie straatgezag te hebben.

68 Het ging hier om bij de politie bekende overlastplegers en niet om ‘zware’ criminelen. Deze laatste groep zijn we tijdens ons onderzoek niet tegengekomen.

Separaat hebben we nog gekeken of bepaalde type burgers significant onbeleefd, vijandig of respectloos zijn:

- zichtbaar emotionele burgers, verwarde burgers en bekende criminelen zijn significant meer onbeleefd;
- zichtbaar emotionele burgers en bekende criminelen zijn significant meer vijandig;
- zichtbaar emotionele burgers, zichtbaar arme burgers, verwarde burgers en bekende criminelen zijn significant minder respectvol.

Verder ondersteunen onze resultaten het onderzoek van Dai e.a. (2011) dat een minder/matig respectvolle actie van de politie zorgt voor een significant minder/matig respectvolle reactie bij de burger.

Een grote meerderheid van de respondenten (91%) vond overigens dat de politiefunctionarissen tijdens de interactie beleefd waren.

Ten slotte hebben we laten zien dat van alle type burgers alleen vrouwen significant vaker een verzoek (in tegenstelling tot een bevel of opmerking) krijgen. Voor de andere type burgers zijn geen significanties gevonden waaruit zou blijken dat zij vaker of minder vaak een bevel, verzoek of opmerking kregen.

In tabel 6.1 wordt een overzicht gegeven van alle factoren/kenmerken die in dit onderzoek zijn onderzocht op a) de mate van gehoorzaamheid en b) de mate van protest.

Tabel 6.1: Overzicht van de onderzochte factoren en kenmerken van zowel de politiefunctionaris als de burger en de eventueel significante invloed daarvan op

a) de mate van gehoorzaamheid en

b) de mate van met protest gehoorzamen (binnen de populatie van alleen gehoorzame burgers). In het geval er bij de betreffende factor/kenmerk *geen* sterretje staat, zijn de berekeningen gebaseerd op een dataset van oproepen. In dat geval wordt met 'niet-gehoorzamen' bedoeld dat niet aan de oproep is gehoorzaamd. In het geval er *wel* een sterretje staat, zijn de berekeningen gebaseerd op een dataset van interacties. In dat geval wordt met 'niet-gehoorzamen' bedoeld dat aan ten minste één oproep niet is gehoorzaamd. Iets soortgelijks geldt voor 'met protest gehoorzamen'

S	Factor/kenmerk	Subcategorieën	a) Significant voor niet-gehoorzamen?	b) Significant voor 'met protest gehoorzamen'? ⁶⁹
2.4	Type eerste mondelinge oproep	Bevel	Ja, meer	Nee
		Opmerking	Nee	Nee
		Verzoek	Ja, minder	Nee
	Oproep beargumenteerd	Met uitleg	Nee	Nee
		Zonder uitleg	Nee	Nee
2.5	Aanleiding van interactie *	Verdachte situatie	Nee	N.v.t. ⁷⁰
		Geconstateerde overtreding	Nee	N.v.t.
		Algemene verkeerscontrole	Nee	N.v.t.
		Gerichte controle	Nee	N.v.t.
		Algemeen verzoek tot medewerking	Ja, meer	N.v.t.
	Omgeving *	Openbare ruimte	Nee	Nee
		Privéterrein	Nee	Nee
		Politiebureau	Nee	Nee
	Omvang burgerpubliek *	Geen	Nee	Nee
		Klein aantal	Nee	Nee
		Veel	Nee	Nee

69 De resultaten in deze kolom hebben we verder niet separaat besproken in de genoemde paragrafen. We geven hier dus alleen het resultaat van de significantieberekeningen.

70 Niet van toepassing betekent voor deze factor dat we geen significantieberekeningen hebben uitgevoerd.

71 De resultaten in deze kolom hebben we verder niet separaat besproken in de genoemde paragrafen. We geven hier dus alleen het resultaat van de significantieberekeningen.

72 Waarbij geen jas wordt gedragen.

73 'Niet van toepassing' slaat op het feit dat we geen significantieberekeningen hebben uitgevoerd omdat alle politiefunctionarissen tijdens de interactie geen zonnebril droegen (met één uitzondering omdat de betreffende politiefunctionaris door de actie werd overvallen en geen tijd meer had om deze af te zetten).

74 Door de kleine subgroep is het lastig om aan deze uitkomst harde conclusies te verbinden.

75 Door de kleine subgroep is het lastig om aan deze uitkomst harde conclusies te verbinden.

§	Factor/kenmerk	Subcategorieën	a) Significant voor niet-gehoorzamen?	b) Significant voor 'met protest gehoorzamen'? ⁷¹
4.1, kenmerken politiefunctionaris	Ervaring	Student (en minder dan 5 jaar in functie)	Nee	Nee
		5 of meer jaar in functie	Nee	Nee
		Minder dan 5 jaar in functie	Nee	Nee
	Omvang	Gezet	Nee	Nee
		Volsslank	Nee	Nee
		Slank	Nee	Nee
	Lengte	Lang	Nee	Nee
		Gemiddeld	Nee	Nee
		Klein	Nee	Nee
	Geslacht	Man	Nee	Nee
		Vrouw	Nee	Nee
	Huidskleur	Donker getint	Nee	Nee
		Blank	Nee	Nee
	Wapen dragend	Wapen	Nee	Nee
		Geen wapen	Nee	Nee
	Pet dragend	Pet op	Nee	Nee
		Pet af	Nee	Nee
	Jas dragend	Jas aan	Nee	Nee
		Jas uit	Nee	Nee
4.2, gedrag politiefunctionaris	Lengte mouwen shirt ⁷²	Lange mouwen	Nee	Nee
		Korte mouwen	Nee	Nee
	Zonnebril dragend	Zonnebril op	N.v.t. ⁷³	N.v.t.
		Zonnebril af	N.v.t.	N.v.t.
	Respect tonen	Respectloos	Nee	Nee
		Matig respectvol	Nee	Nee
		Respectvol	Nee	Nee
	Toon	Commanderend	Nee	Nee
		Vriendelijk/neutraal	Nee	Nee
	Houding	Assertief	Ja, meer⁷⁴	Nee
		Waakzaam	Nee	Nee
		Relaxed	Nee ⁷⁵	Nee
	Gelaat	Hard	Nee	Nee
		Neutraal	Nee	Nee
		Vriendelijk	Nee	Nee
	Fysiek contact	Fysiek contact	Nee	Nee
		Geen fysiek contact	Nee	Nee
5.1, kenmerken burgers	Leeftijd*	Jong	Nee	Nee
		Middelbaar	Nee	Nee
		Oud	Nee	Nee
	Geslacht*	Man	Nee	Nee
		Vrouw	Nee	Nee
	Migratieachtergrond*	Migratieachtergrond	Nee	Nee
		Geen migratieachtergrond	Nee	Nee
	Zichtbaar emotioneel*	Zichtbaar emotioneel	Nee	Ja, meer
		Niet zichtbaar emotioneel	Nee	Nee
	Zichtbaar arm*	Zichtbaar arm	Nee	Nee
		Niet zichtbaar arm	Nee	Nee
	Verward persoon*	Verward persoon	Ja, meer	Nee
		Geen verward persoon	Nee	Nee
	Bekende crimineel*	Bekende crimineel	Ja, meer	Nee
		Geen bekende crimineel	Nee	Nee

6.5 En dus?

Dit onderzoek is gestart met een zorg over het in de perceptie afnemende gezag van de politie. ‘Gelukkig’ blijkt uit de resultaten van het onderzoek dat de politie nog steeds veel straatgezag heeft bij de gewone Nederlander. De kanttekening dat bekende criminelen en verwarde personen significant minder meteen gehoorzamen kan eigenlijk niet verbazen.

Voor de politie(opleiding) is vooral van belang dat het formuleren van een oproep als een vraag positieve invloed heeft op de gehoorzaamheid. Zichtbaar in het onderzoek was dat veel politiefunctionarissen dit (dan) ook al doen.

We benoemen nog separaat dat wij geen bewijs hebben kunnen vinden dat beargumenteerde oproepen tot meer gehoorzaamheid zouden leiden.

Geraadpleegde literatuur

- Ait Moha, A., Verheggen, P., & Visscher, J. (2013). Burgers over politie & buitengewoon opsporingsambtenaren. Stichting Maatschappij en Veiligheid.
- Antrobus, E., Bradford, B., Murphy, K., & Sargeant, E. (2015). Community norms, procedural justice, and the public's perceptions of police legitimacy. *Journal of contemporary criminal justice*, 31(2), 151-170.
- Brenninkmeijer, A. (2014). Gezag verwerven. In: *Het gezag van de politie*, Cahiers Politiestudies 2014-2, nr. 31, pp. 43-53.
- Boyanowsky, E. O., & Griffiths, C. T. (1982). Weapons and Eye Contact as Instigators or Inhibitors of Aggressive Arousal in Police Citizen Interaction. *Journal of Applied Social Psychology*, 12(5), 398-407.
- Cialdini, R. B., & Goldstein, N. J. (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annu. Rev. Psychol.*, 55, 591-621.
- Dai, M., Frank, J., & Sun, I. (2011). Procedural justice during police-citizen encounters: The effects of process-based policing on citizen compliance and demeanor. *Journal of Criminal Justice*, 39(2), 159-168.
- De Mare, H., Mali, B., Bleecke, M. & Van den Brink, G., m.m.v. Motivaction (2014). *Beeld van gezag bij de politie – Maatschappelijke verbeelding en de impact van gezagsbeelden op burgers*. Amsterdam: Reed Business (Politie en Wetenschap).
- De Monitor (2016). Politie krijgt fors meer meldingen over verwarde personen. Geraadpleegd op <https://demonitor.kro-ncrv.nl/>
- Gunther Moor, L. & Van der Vijver, K. (red.) (2000). *Het gezag van de politie. Samen werken aan veiligheid*. Stichting Maatschappij Veiligheid en Politie.
- Hawdon, J. E., Ryan, J., & Griffin, S. P. (2003). Policing tactics and perceptions of police legitimacy. *Police quarterly*, 6(4), 469-491.

- Johnson, R. R. (2004). Citizen expectations of police traffic stop behavior. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 27(4), 487-497.
- Kansil, T. (2014). De populistische uitdaging. In: *Het gezag van de politie*, Cahiers Politiestudies 2014-2, nr. 31, pp. 81-96.
- Kumkale, G., Albarracin, D. & Siegnourel, P. (2010). The Effects of Source Credibility in the Presence or Absence of Prior Attitudes: Implications for the Design of Persuasive Communication Campaigns. *Journal of Applied Social Psychology*, 40(6), 1325-1356.
- Lagestad, P. (2013). Does size matter? Short and tall officers policing the streets. *Professions and Professionalism*, 3(1), 1-16.
- Mastrofski, S. D., Snipes, J. B., & Supina, A. E. (1996). Compliance on demand: The public's response to specific police requests. *Journal of research in Crime and delinquency*, 33(3), 269-305.
- McCluskey, J. D., Mastrofski, S. D., & Parks, R. B. (1999). To acquiesce or rebel: Predicting citizen compliance with police requests. *Police Quarterly*, 2(4), 389-416.
- Meershoek, A. J. (2000). Blauw blauw. Het tanend gezag van de politie. In: Gunther Moor, L. & Van der Vijver, K. (red.) (2000). *Het gezag van de politie*, pp. 81-102.
- Nickels, E. (2008). Good guys wear black: uniform color and citizen impressions of police. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management* 31(1), 77-92.
- Reisig, M. D., Mays, R. D., & Telep, C. W. (2018). The effects of procedural injustice during police-citizen encounters: a factorial vignette study. *Journal of Experimental Criminology*, 14(1), 49-58.
- Ringeling, A. & Van Sluis, A. (2011). *Verkenning naar het thema 'gezag'. Een verkennende studie voor de strategische onderzoeksagenda politie*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Rood, J. (2008). *Gezag en imago in Amsterdam-Amstelland: een filosoof/ filmer kijkt naar de politie*. Amsterdam: Politie Amsterdam-Amstelland.
- Rood, J. (2013). *Wat is er mis met het gezag?* Rotterdam: Lemniscaat.
- Schaap, D. P. (2018). *The police, the public, and the pursuit of trust. A cross-national, dynamic study of trust in the police and police trustbuilding* (Doctoral dissertation, Den Haag: Eleven International Publishing).

- Scholtens, A. & Helsloot, I. (2019). *Naar een efficiëntere noodhulp? Een verkennend actieonderzoek*. Den Haag: Politie en Wetenschap.
- Stichting Maatschappij en Veiligheid (2013). *Burgers over politie & buitengewoon opsporingsambtenaren*. Amsterdam: Stichting Maatschappij en Veiligheid.
- Terpstra, J. B. (2010). *Het veiligheidscomplex. Ontwikkelingen, strategieën en verantwoordelijkheden in de veiligheidszorg*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Terpstra, J. B. (2012). Het veiligheidscomplex. In: Muller, E.R. (red.) (2012), *Veiligheid. Veiligheid en veiligheidszorg in Nederland*, pp. 227-246.
- Terpstra, J. B., Bervoets, E., & Os, P.V. (2012). Nationale Politie en gebiedswerk. Kanttekeningen vanuit wetenschap en onderzoek. In: Vlek, F. & Van Reenen, P. (red.) (2012), *Voer voor Kwartiermakers. Wetenschappelijke kennis voor de inrichting van de Nationale Politie*, pp. 139-167.
- Timmer, J. S., & Stad, D. (2017). Geweld tegen politieambtenaren: Beweegredenen en rationalisering door verdachten. *Tijdschrift voor veiligheid* 16(1), 17-35.
- Torn, P. (2015). *Visie Politie-Verwarde Personen 2015-2019*.
- Tyler, T. R. (2000). Social justice: Outcome and procedure. *International journal of psychology*, 35(2), 117-125.
- Tyler, T. R. (2004). Enhancing police legitimacy. *The annals of the American academy of political and social science*, 593(1), 84-99.
- Van Damme, A. (2014). Vertrouwen winnen of gezag afdwingen? In: *Het gezag van de politie, Cahiers Politiestudies 2014-2*, nr. 31, pp. 121-139.
- Van Damme, A. (2014). Vertrouwen winnen of gezag afdwingen? In: *Het gezag van de politie, Cahiers Politiestudies 2014-2*, 31, pp. 121-139.
- Van Melick, G. (2013). *Niet gezag, maar gedrag* (Masterthesis). Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Van Reenen, P. (1974). Over de legitimiteit van het hedendaagse politie optreden. *Mens en Maatschappij*, 1, 74-87.
- Van Reenen, P. (1979). *Overheidsgeweld. Een sociologische studie van de dynamiek van het geweldsmonopolie*. Alphen aan den Rijn: Samon Uitgeverij.
- Van Stokkom, B. (2013). *Met gezag!* Den Haag: Boom Lemma.
- Van der Veer, L., Van Sluis, A., Van de Walle, S., & Ringeling, A. (2013). *Vertrouwen in de politie. Trends en verklaringen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Bijlagen

1 Overzicht basisteams en type diensten

In deze bijlage geven we een overzicht van de basisteams waar wij onze observaties hebben uitgevoerd, inclusief de datum en het type dienst.

De diensten die in onderstaande tabel paars zijn gemarkeerd, zijn de diensten die speciaal voor ons zijn uitgevoerd met de verwachting dat er voldoende gehoorzaamheidsinteracties zouden kunnen plaatsvinden.

Datum	Basisteam	Aantal interacties			Type dienst
		(On)gehoorzaamheid ⁷⁶	Anders	Totaal	
1 juni 2017 (testdag)	Zaanstad	6 (7)	2	8	Voetsurveillance (handhaving) in het winkelcentrum en een park door twee wijkagenten.
12 juni 2017 (a)	Zaanstad	3 (4)	4	7	Korte algemene verkeerscontrole en reguliere surveillance met auto door studenten (met een begeleider).
12 juni 2017 (b)	Zaanstad	1 (1)	7	8	
14 juni 2017 (a)	IJmond	8 (15)	0	8	Snelheidscontrole (laser) en algemene verkeerscontrole en voetsurveillance op de markt in Beverwijk door studenten en begeleider.
14 juni 2017 (b)	IJmond	12 (24)	2	14	
15 juni 2017 (a)	Zaanstad	3 (3)	6	9	Verkeerssurveillance (mensen spotten die rijden zonder gordel) en voetsurveillance in het winkelcentrum van Zaandam.
15 juni 2017 (b)	Zaanstad	5 (6)	10	15	
17 juni 2017	Zaanstad	9 (12)	7	16	Solo straatsurveillance (te voet en fietsend) onder andere in het winkelcentrum van Zaandam.
4 juli 2017	IJmond	8 (14)	3	11	Studentendienst. Lasercontrole (ongeveer een uur), surveilleren per auto waarbij ook IGP-opdrachten worden uitgevoerd.
5 juli 2017	IJmond	2 (3)	7	9	Studentendienst. Surveilleren per bus en ondersteuning noodhulp i.v.m. onderbezetting.
21 aug 2017 (a)	Den Haag Laak	4 (6)	3	7	Reguliere wijkzorgdienst door twee wijkagenten door per auto in de betreffende wijken te surveilleren. De wijkagenten zijn ook (ter ondersteuning) inzetbaar voor noodhulp.
21 aug 2017 (b)	Den Haag LY ⁱ	3 (5)	1	4	Reguliere noodhulpdienst.
22 aug 2017 (a)	Den Haag LY ⁱ	1 (1)	4	5	Reguliere noodhulpdienst.
22 aug 2017 (b)	Den Haag Laak	5 (7)	4	9	Reguliere wijkzorgdienst door twee wijkagenten door per auto in de betreffende wijken te surveilleren. De wijkagenten zijn ook (ter ondersteuning) inzetbaar voor noodhulp.
24 aug 2017	West-Twente	9 (13)	0	9	Verkeerssurveillance (solo) met cameravoertuig (onopvallende VW Golf).

76 Tussen haakjes staat het aantal gehoorzaamheidsoproepen. We herhalen dat per (on)gehoorzaamheidsinteractie er meerdere gehoorzaamheidsoproepen kunnen plaatsvinden.

25 aug 2017	Den Haag Laak	3 (5)	1	4	Reguliere wijkzorgdienst door twee wijkagenten door per auto in de betreffende wijken te surveilleren. De wijkagenten zijn ook (ter ondersteuning) inzetbaar voor noodhulp.
26 aug 2017	Lelystad/ Zeewolde	3 (4)	5	8	Reguliere noodhulpdienst.
28 aug 2017	Den Haag Laak	9 (15)	7	16	Reguliere noodhulpdienst.
30 aug 2017	Den Haag LY ⁱ	4 (9)	2	6	Reguliere wijkzorgdienst door twee wijkagenten door per auto in de betreffende wijken te surveilleren. De wijkagenten zijn ook (ter ondersteuning) inzetbaar voor noodhulp.
1 sept 2017	Den Haag Laak	6 (9)	4	10	Reguliere wijkzorgdienst door twee wijkagenten door per auto in de betreffende wijken te surveilleren. De wijkagenten zijn ook (ter ondersteuning) inzetbaar voor noodhulp.
4 sept 2017	Den Haag Laak	2 (2)	6	8	Reguliere noodhulpdienst.
6 sept 2017	Den Haag LY ⁱ	3 (6)	3	6	Reguliere noodhulpdienst.
26 okt 2017	Lelystad/ Zeewolde	4 (8)	1	5	Studentensurveillance met coach op straat (begeleider). Een reguliere surveillancedienst per auto.
14 dec 2017	Eindhoven-Zuid	1 (1)	10	11	Reguliere straatsurveillance per auto en te voet in het winkelcentrum.
15 dec 2017	Eindhoven-Zuid	4 (5)	16	20	Reguliere straatsurveillance per auto en te voet in het winkelcentrum.
18 dec 2017	Eindhoven-Zuid	1 (1)	14	15	Reguliere straatsurveillance per auto en te voet in het winkelcentrum.
20 dec 2017	Amsterdam-West	8 (16)	2	10	Verkeershandhaving en surveillance met politiebuis. Reguliere dienst door flexteam. ⁱⁱ
28 dec 2017	Amsterdam-West	10 (16)	10	20	Handhavingsdienst m.b.t. vuurwerk met politiebuis. Reguliere dienst door flexteam. ⁱⁱ
29 dec 2017	Amsterdam-West	6 (10)	4	10	Handhavingsdienst m.b.t. vuurwerk met politiebuis. Reguliere dienst door flexteam. ⁱⁱ
6 maart 2018 (a)	Amsterdam-West	10 (21)	5	15	Handhaving verkeershandhaving en straatsurveillance met auto. Reguliere dienst door flexteam. ⁱⁱ
6 maart 2018 (b)	Amsterdam-West	7 (10)	3	10	Handhaving verkeershandhaving en straatsurveillance met auto. Reguliere dienst door flexteam. ⁱⁱ

8 maart 2018 (a)	Amsterdam-West	8 (17)	5	13	Handhaving verkeershandhaving en straatsurveillance met auto. Reguliere dienst door flexteam. ⁱⁱ
8 maart 2018 (b)	Amsterdam-West	3 (3)	3	6	Reguliere surveillancedienst met het wijkteam met auto.
9 maart 2018 (a)	Eindhoven-Zuid	8 (11)	22	30	Reguliere horecadienst te voet.
9 maart 2018 (b)	Eindhoven-Zuid	6 (8)	onbekend ⁱⁱⁱ	6 ^{iv}	Regulier horecadienst te voet.
6 april 2018	Amsterdam-West	13 (23)	2	15	Algemene verkeerscontrole op parkeerplaats bij een school. Reguliere dienst door flexteam. ⁱⁱ
7 april 2018 (a)	Eindhoven-Zuid	6 (9)	36	42	Reguliere horecadienst te voet.
7 april 2018 (b)	Eindhoven-Zuid	6 (8)	14	20	Regulier horecadienst te voet.
38 diensten	8 BT's	210 (339)	235^{iv}	445^{iv}	TOTAAL

i = Leidschenveen-Ypenburg.

ii = Het flexteam is een speciaal team waarop 'bij een probleem, welke aard en/of omvang de reguliere mogelijkheden van het basisteam overstijgt, in elk district een beroep [kan] worden gedaan. Het Flexteam wordt probleemgericht ingezet ter ondersteuning van het basisteam of recherche-eenheid ter versterking van de lokale aanpak.' (Uit: planvorming van basisteam Amsterdam-West).

iii = Door omstandigheden heeft de onderzoeker tijdens deze horecadienst niet kunnen bijhouden hoeveel interacties 'anders' er waren. Hij heeft aangegeven dat in zijn beleving het aantal vergelijkbaar was met een latere horecadienst waar er 14 werden geteld.

iv = Dit is een ondergrens omdat tijdens de horecadienst van 9 maart (b) niet is bijgehouden om hoeveel interacties 'anders' het ging.

2 Het observatiekader

In deze bijlage is het observatiekader opgenomen dat we tijdens onze observaties hebben gebruikt.

Politiefunctionaris	Naam:	
Zonnebril	0 Op	0 Af

Stoptekenoproepen door derden – gehoorzaamheidsoproep door politieauto/andere politiefunctiearis(sen)		
Verzoek		
Gehoorzaamheid	0 Ja	0 Nee

GEDRAG POLITIEFUNCTIONARIS			
Oproep + gehoorzaamheid			
Gehoorzaamheidsinteractie		Vervolg interactie 0 N.v.t.	
Fysiek contact	0 Ja 0 Nee	Fysiek contact	0 Ja 0 Nee
Oproep – fysiek	0 Ja 0 Nee	Toon	0 Vriendelijk/neutraal 0 Commanderend 0 Bevragend 0 Geen verandering
Oproep-mondeling (2 antw. mogelijk)	☐ Verzoek ☐ Beargumenteerd ☐ Bevel ☐ Opmerking	Respect tonen	Meneer/mevrouw: ja / nee Aanspreekvorm: u / jij / beide Aankijken: ja / nee Laten uitpraten: ja / nee Zichtbare aandacht: ja / nee Oprecht: ja / nee
Toon	0 Vriendelijk/neutraal 0 Commanderend		
Respect tonen	Meneer/mevrouw: ja / nee Aanspreekvorm: u / jij / beide Aankijken: ja / nee Zichtbare aandacht: ja / nee Oprecht: ja / nee	Vorm – houding	0 Relaxed 0 Waakzaam 0 Assertief 0 Geen verandering
	Benoeming onwettigheid	0 Ja 0 Nee	Vorm – gelaat
Vorm – houding	0 Relaxed 0 Waakzaam 0 Assertief	Empathie tonen	0 Ja 0 Nee 0 N.v.t.
Vorm – gelaat	0 Vriendelijk 0 Neutraal 0 Hard	Toelichting (o.a. argumentatie)	
Empathie tonen	0 Ja 0 Nee 0 N.v.t.		
Toelichting (o.a. argumentatie)			

GEDRAG BURGER							
Gehoorzaamheidsinteractie				Vervolg interactie	(0 N.v.t.)		
Hij gehoorzaamt	0 Ja	0 Nee		Met protest	0 Ja	0 Nee	0 N.v.t.
Met protest	0 Ja	0 Nee	0 N.v.t.	Beleefd	0 Ja	0 Nee	0 N.v.t.
Beleefd	0 Ja	0 Nee	0 N.v.t.	Vijandig	0 Ja	0 Nee	0 N.v.t.
Vijandig	0 Ja	0 Nee	0 N.v.t.	Respect tonen	Meneer/mevrouw: ja / nee Aanspreekvorm: u / jij / beide / N.v.t. Aankijken: ja / nee Laten uitpraten: ja / nee Zichtbare aandacht: ja / nee Oprecht: ja / nee		
Respect tonen	Meneer/mevrouw: ja / nee Aanspreekvorm: u / jij / beide / N.v.t. Aankijken: ja / nee Laten uitpraten: ja / nee Zichtbare aandacht: ja / nee Oprecht: ja / nee						
Toelichting				Toelichting			

Situatie 2 – nieuw gehoorzaamheidsaspect	
Gehoorzaamheid	
Verandering politiefunctionaris	
Verandering burger	

Burger				Extra informatie / opvallende kenmerken
<i>Geslacht</i>	0 Man	0 Vrouw		
<i>Leeftijd (schatting)</i>				
<i>Lengte</i>	0 Klein	0 Gemiddeld	0 Lang	
<i>Postuur</i>	0 Slank	0 Volslank	0 Gezet	
<i>Migratieachtergrond</i>	0 Ja	0 Nee		
<i>Zichtbaar emotioneel</i>	0 Ja	0 Nee		
<i>Zichtbaar arm</i>	0 Ja	0 Nee		
<i>Verwarde persoon</i>	0 Ja	0 Nee		
<i>Bekende crimineel</i>	0 Ja	0 Nee		

Omgeving/situatiebeschrijving			
Omgeving	0 Openbare ruimte, nl:		0 Privé, nl:
Omvang burgerpubliek			
Aantal politiefunctionarissen			
Overtreding			
Resultaat interactie	Bekeuring:	Waarschuwing + inhoud (motiverend/dreigend):	Anders, nl:
Extra informatie			

3 Hoe we tot ons observatiekader zijn gekomen

In deze bijlage laten we zien hoe we tot ons observatiekader zijn gekomen. We baseren ons daarbij op een aantal literatuurstudies.

3.1 Inleiding

In de eerste fase van het onderzoek is een observatiekader opgesteld waarmee de onderzoekers op pad zijn gegaan. In deze bijlage leggen we uit hoe dit observatiekader is samengesteld op basis van eerder onderzoek naar gezag en gehoorzaamheid.

De volgende drie onderzoeken vormen de belangrijkste basis voor het observatiekader:

- 1 Allereerst dat van Mastrofski e.a. (1996). In dit onderzoek is er ook gekeken naar de gehoorzaamheid van burgers aan de politie. Door het beoordelen van ruim 300 gehoorzaamheidsinteracties tussen politie en burger is onderzocht welke factoren een rol spelen bij de gehoorzaamheid van burgers.⁷⁷
- 2 Het tweede is van McCluskey e.a. (1999). Dit onderzoek is een vervolg op het hierboven genoemde onderzoek, waarin praktisch hetzelfde observatiekader is gebruikt. Ook hierin zijn er gehoorzaamheidsinteracties (ruim 900) geobserveerd en geanalyseerd. Tussen de uitkomsten van deze twee onderzoeken zijn een aantal opvallende verschillen.
- 3 Het derde onderzoek is van De Mare e.a. (2014). Hierin is aan burgers gevraagd in hoeverre bepaalde houdingen, kenmerken, etc. van een politiefunctionaris van invloed zijn op de mate van gezaguitstraling. Dit onderzoek is gedaan met behulp van foto's van politiefunctionarissen.

Voor de onderzoeken van Mastrofski e.a. (1996) en McCluskey e.a. (1999) achten we van belang omdat daarin werkelijk systematisch is gekeken naar interacties op straat.⁷⁸ De meeste onderzoeken die wij kennen, zoals De Mare e.a. (2014), Hawdon e.a. (2003), Antrobus e.a. (2015) werken met proefpersonen die over hun perceptie van autoriteit rapporteren. Een uitzondering is

⁷⁷ De onderzoekers vermelden in hun discussieparagraaf de beperking dat de politiefunctionarissen zelf mochten bepalen of een interactie werd opgenomen in de studie. In de methodeparagraaf staat hier niets over.

⁷⁸ Rood (2013), die een inspiratie was voor dit onderzoek, heeft op een meer anekdotische wijze verslag gedaan van zijn observaties.

een serie van artikelen met Frank als terugkerende auteur (de laatste van die serie is Dai e.a., 2011), die echter Amerikaanse observaties uit één periode 1997-1998 gebruiken op een voor ons niet geheel te doorgronden wijze omdat de gebruikte begrippen niet erg helder gedefinieerd zijn.

In deze bijlage behandelen we per observatie-element de reden dat we deze hebben opgenomen.

3.2 Kenmerken interactie door de politie

Fysiek contact

Uit diverse onderzoeken naar de gehoorzaamheid van burgers aan politieverzoeken blijkt dat een assertieve fysieke benadering door de politie van de burger de kans op gehoorzaamheid negatief beïnvloedt. Dit blijkt zowel uit het onderzoek van Mastroski e.a. (1996) als van McCluskey e.a. (1999).

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context fysiek contact invloed heeft op de gehoorzaamheid aan de oproep van een politiefunctionaris.

Oproep fysiek

De Mare e.a. (2014) tonen aan dat (professionele) houding, gebaren en gezichtsuitdrukkingen sleutelementen zijn in het gepercipieerde gezag dat de politie uitstraalt volgens burgers bij confrontatie met foto's.

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context het fysiek geven van een oproep, bijvoorbeeld het door een handgebaar geven van een stopteken, invloed heeft op de gehoorzaamheid aan de oproep van een politiefunctionaris.

Oproep mondeling

Mastroski e.a. (1996) maken onderscheid tussen de mate van *authoritativeness* van mondelinge openingstactieken (om contact te krijgen) en daarna de eerste medewerkingstactiek (om de burger tot een bepaalde manier van handelen te bewegen).

Zij onderscheiden vier manieren waarop de burger kan worden aangesproken: vriendelijk, dreigend, ondervragend en met geweld. Ze vinden daarbij dat een burger significant vaker niet gehoorzaamt aan een politiefunctionaris als die met geweld oproept tot ander gedrag ten opzichte van de andere manieren van oproepen. Niet significant zijn de constatering dat een 'vriendelijke' benadering (*interrogation*) minder werkt dan een 'bevel'. Het onderzoek van McCluskey e.a. (1999) ziet hier ook een (niet significante) afwijking in die richting.

Verder onderscheiden Mastrofski e.a. (1996) verschillende stijlen waarmee burgers tot gehoorzaamheid konden worden opgeroepen. Ze onderscheiden meer precies drie verschillende stijlen op basis van zes 'typen': verzoek & suggestie, onderhandeling & overtuiging en bevel & bedreiging. Zij vinden geen significante verschillen tussen de verschillende stijlen.

Een terugkerend onderwerp in de Nederlandse literatuur is dat de samenleving kritischer is geworden en dat politiemensen daarom andere vormen van communicatie moeten gebruiken om gezag uit te kunnen oefenen.⁷⁹ Door Rood (2008) wordt dat *communicatief gezag* genoemd: gezagsuitoefening met een uitleg. Het is gezag dat geen blinde orders geeft, maar uitleg geeft en om medewerking vraagt (Rood, 2013). Ringeling en Van Sluis (2011) nemen deze definitie van communicatief gezag over en stellen dat 'meer dan vroeger burgers ook door politiefunctionarissen op een respectabele manier overtuigd [moeten] worden van het nut of de betekenis van hun handelen.' Volgens Van Stokkom (2013) zijn de formele gezagsvormen ingewisseld voor argumentatieve en persoonlijke gezagsvormen. 'Het 'bovengedrag' van politiemensen wordt niet langer zonder meer geaccepteerd. Burgers accepteren hun ondergeschikte rol enkel wanneer de gezagsdragers hebben uitgelegd waarom dit noodzakelijk is. Coöperatie kan zodoende als een beloning voor de politie worden gezien. Echter, door onbehoorlijk gedrag kan het gezag ook worden verspeeld.'

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context de aard van de oproep invloed heeft op de gehoorzaamheid aan de oproep van een politiefunctionaris. Mede op basis van onze eerste testdagen hebben we de volgende drie categorieën geformuleerd:

- *bevel*: opdracht zonder argumentatie die meteen, zonder tegenspraak, uitgevoerd moet worden;

79 Zie bijvoorbeeld Ringeling & Van Sluis, 2011; Brenninkmeijer, 2014 en Van Stokkom, 2013.

- *verzoek*: een vraag tot medewerking;
- *opmerking*: informatie die uiting geeft aan een gedachte of waarneming en waaruit impliciet volgt wat voor een handeling van de burger verwacht wordt ('in deze straat geldt een fietsverbod').

Om een beter beeld van de oproep te kunnen schetsen is ook de toon van de oproep opgenomen in het kader, en gecategoriseerd naar *vriendelijk/neutral*, *commanderend* of *bevragend*. Omdat we niet met bandopnames hebben gewerkt, is deze interpretatie uitsluitend afhankelijk van de onderzoeker ter plekke.

In Nederlandse literatuur (niet empirisch) wordt veelal gesteld dat de moderne Nederlander vooral luistert naar beargumenteerde oproepen van het gezag (zie bijvoorbeeld Brenninkmeijer, 2014). Vanuit de communicatieliteratuur, zie bijvoorbeeld Kumkale e.a. (2010), weten we dat mensen meer gehoor geven aan een oproep die ze als beargumenteerd beschouwen.

Wij hebben daarom ook geobserveerd of de oproep door de politiefunctionaris beargumenteerd is.

Respect tonen

Het al dan niet tonen van respect aan de burger die wordt aangesproken beïnvloedt volgens diverse onderzoeken het gehoorzaamheidsgedrag van burgers (Mastrofski e.a., 1996; McCluskey e.a., 1999). Dai e.a. (2011) geven aan dat gebrek aan respect van de politie zorgt voor een verhoogde kans op gebrek aan respect bij de burger.

Uit onderzoek van Johnson (2004) naar wat burgers verwachten van het gedrag van de politie tijdens verkeerscontroles blijkt dat de meerderheid zich beledigd voelt indien de politiefunctionaris hem/haar bij zijn/haar voornaam noemt. Meneer of mevrouw (of iets in die trant) wordt als respectvoller gezien. Daarnaast geeft een grote meerderheid aan dat ze graag een uitleg willen geven. Indien de politiefunctionaris hen onderbreekt of er geen mogelijkheid tot een uitleg van de handeling wordt geboden, wordt dit als een gebrek aan respect gezien. Tot slot blijkt dat veel mensen zich beledigd voelen indien de politiefunctionaris enkel zwijgt tijdens het uitschreven van de bekeuring.

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context de mate van respect die de politiefunctionaris toont invloed heeft op de gehoorzaamheid aan de oproep van de betreffende politiefunctionaris.

We hebben de volgende zes categorieën onderscheiden die samen het beeld van de mate van respect weergeven: aanspreken met meneer/mevrouw, voucheren of tutoyeren, aankijken door de politiefunctionaris van de burger als er gesproken wordt, zichtbare aandacht voor de burger als deze spreekt, laten uitpraten van de burger (enkel gedurende de vervolginteractie), en de gepercipieerde oprechtheid waarmee de politiefunctionaris interacteert. Voor de 'gevoelscategorieën' zichtbare aandacht en oprechtheid geldt dat we afhankelijk zijn van de inschatting van de onderzoeker ter plaatse.

Uit Amerikaanse onderzoek van Boyanowsky & Griffiths (1982) komt ook naar voren dat het dragen en niet afzetten van een zonnebril werd gezien als een indicator voor gebrek aan respect/negatieve bejegening. Dit kenmerk hebben wij daarom in ons observatiekader opgenomen.

Benoeming onwettigheid door de politiefunctionaris tijdens de interactie

McCluskey e.a. (1999) concluderen in hun studie dat er minder snel gehoorzaamd wordt wanneer de overtreding van de burger benoemd wordt. Dit terwijl de onderzoekers zelf in eerste instantie uitgingen van het tegenovergestelde (aangezien je zou verwachten dat het de legitimiteit van de politionele oproep kan versterken). Mastrofski e.a. (1996) vinden echter geen significante invloed van het benoemen van de onwettigheid.

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context de benoeming van onwettigheid invloed heeft op de gehoorzaamheid aan de oproep van een politiefunctionaris.

Houding en gelaat

Het onderzoek van De Mare e.a. (2014) laat zien dat houding en gelaatsuitdrukking van politiefunctionarissen op foto's belangrijk zijn voor hoe proefpersonen rapporteren over de autoriteit van de politiefunctionaris.

De onderzoekers maken onderscheid (gebaseerd op een eerder onderzoek van Nickels (2008) over uitstraling van politie-uniformen) tussen drie verschillende houdingen van de politiefunctionaris: *relaxed*, *waakzaam* en *assertief*.

De onderzoekers keken ook naar het gelaat van de politiefunctionaris. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen een *vriendelijk*, *neutraal* of *hard* gelaat. Dit onderscheid is in Nickels (2008) ook gemaakt.

Wij hebben deze twee categoriseringën overgenomen.

Empathie tonen

Johnson (2004) geeft aan dat het tonen van empathie belangrijk is voor burgers. Veel mensen voelen zich volgens dit onderzoek beledigd als een politiefunctionaris geen empathie toont. Van politiefunctionarissen wordt verwacht dat ze empathie tonen, ook (of vooral) als ze een bekeuring uitschrijven.

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context het tonen van empathie invloed heeft op de gehoorzaamheid aan de oproep van een politiefunctionaris.

3.3 *Kenmerken van de politiefunctionaris*

Naast de bovenstaande factoren die betrekking hebben op de interactie/het gedrag van de politiefunctionaris, heeft de politiefunctionaris zelf ook een aantal kenmerken die van invloed kunnen zijn op de gehoorzaamheid van de burger.

Jaren in dienst/functie

Mastrofski e.a. (1996) laten zien dat politie-ervaring en een positieve oriëntatie op *community policing* factoren zijn die het gehoorzaamheidsgedrag significant kunnen beïnvloeden.

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context het aantal dienstjaren invloed heeft op de gehoorzaamheid aan de oproep van een politiefunctionaris.

Lengte/Postuur

Over het algemeen wordt verondersteld dat politiefunctionarissen die fysiek krachtiger overkomen vaker gehoorzaamd worden. McCluskey e.a. (1999) stellen zonder empirische onderbouwing: ‘An officer who can bring more pain or give greater rewards to a citizen should be more likely to gain compliance’ (McCluskey e.a., 1999, p. 392). Wanneer een politiefunctionaris groter en/of zwaarder is, zou deze meer ‘pain’ kunnen veroorzaken, en zou er zodoende eerder naar geluisterd worden. In hun onderzoek kijken ze hier echter niet naar. Lagestad (2013) heeft hier meer recent in Noorwegen wel onderzoek naar gedaan (zie zijn onderzoek voor een recent literatuuroverzicht). Zijn resultaten laten zien dat lengte als een voordeel wordt gezien door politiefunctionarissen zelf (maar dit is niet gebaseerd op observaties).

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context de lengte en het postuur van de politiefunctionaris invloed heeft op de gehoorzaamheid aan de oproep van die betreffende politiefunctionaris.

Geslacht

Om de bovenstaande reden is het volgens McCluskey e.a. (1999) ook van belang om naar de factor man/vrouw te kijken. Mannen zijn immers over het algemeen langer en zwaarder dan vrouwen, waardoor gehoorzaamheid aan mannelijke politiefunctionarissen groter zou kunnen zijn. Daarnaast worden vrouwen volgens hen vaak ook als minder agressief gezien. Een significant effect op de gehoorzaamheid vinden ze, evenals Mastrofski e.a. (1996), echter niet.

Etniciteit

Volgens de studie van Mastrofski e.a. (1996) worden *minority officers* significant minder gehoorzaamd dan *white officers*. Ook volgens onderzoek van Dai e.a. (2011) worden zwarte politiefunctionarissen minder vaak gehoorzaamd en krijgen ze vaker te maken met respectloos gedrag. McCluskey e.a. (1999) vinden echter geen significant verband tussen de etniciteit van de politiefunctionaris en die van de burgers, waar het gaat om gehoorzaamheid.

Wij zijn benieuwd of in de Nederlandse context de huidskleur van de politiefunctionaris invloed heeft op de mate van gehoorzaamheid aan de oproep van die betreffende politiefunctionaris.

Uniform/wapen/pet

Volgens het onderzoek van De Mare e.a. (2014) blijkt dat de uiterlijke kenmerken van de politiefunctionaris maar een minimale rol spelen op de gepercipieerde autoriteit van de politiefunctionaris. Visuele kenmerken als een uniform of wapens 'leggen meer gewicht in de schaal' en zijn belangrijker voor het uitstralen van gezag. Uit het onderzoek van De Mare e.a. (2014) blijkt daarnaast dat het dragen van een pet of wapen voor meer gepercipieerde professionaliteit en legitimiteit zorgt bij de proefpersonen die foto's waarderen.

3.4 Kenmerken interactie door de burger

Door middel van het observatiekader willen we tevens vastleggen 'of' de burger gehoorzaamt en 'hoe' de burger gehoorzaamt. Reageert hij onbeleefd, met protest en/of vijandig? En hoe zit het met het respect dat de burger de politiefunctionaris betoont? Voor het meten van het respect van de burger gebruiken we dezelfde categorieën die hierboven (bij 'Respect tonen') staan vermeld.

3.5 Kenmerken van de burger

Ook de burger heeft (fysieke) kenmerken die het mogelijk meer of minder waarschijnlijk maken dat de burger gehoorzaamt. Dit kan direct zijn (bijvoorbeeld 'verward') of indirect door een invloed op de politiefunctionaris die daardoor (onbewust) zijn gedrag aanpast hetgeen weer een invloed op de burger kan hebben.

De Mare e.a. (2014) stellen dat kenmerken van de Nederlandse burger maar in geringe mate een rol spelen en dat het veel belangrijker is het om naar de houding en professionaliteit van de politiefunctionaris te kijken. Empirisch bewijs hiervoor hebben zij echter niet. Andere studies laten tenminste wel het effect van fysieke kenmerken van burgers zien op het gedrag van politiefunctionarissen.

Geslacht

Hawdon e.a. (2003) tonen aan dat vrouwen vaker positieve opvattingen over de politie hebben dan mannen. Vrouwen vinden vaker dat de politie goed werk verzet en ervaren (misschien daardoor) een grotere morele plicht om de politie te gehoorzamen (Antrobus e.a., 2015). Opvallend is echter dat de resultaten van het empirische onderzoek van Mastrofski e.a. (1996) naar gehoorzaamheid op straat juist laten zien dat mannen eerder geneigd zijn tot *compliance*.

Leeftijd

Van der Veer e.a. (2013) tonen aan dat 65-plussers over het algemeen (veel) meer vertrouwen in de politie hebben dan jongere leeftijdsgroepen, waardoor er verwacht kan worden dat deze eerder zullen gehoorzamen. Verschillende onderzoeken naar gehoorzaamheid laten zien dat jongeren minder snel gehoorzamen. Zo tonen Dai e.a. (2011) aan dat het bij jongeren onder de 18 twee keer zo waarschijnlijk is dat ze niet zullen gehoorzamen. En ook McCluskey e.a. (1999) tonen aan dat jongeren onder de 21 minder snel zullen gehoorzamen. Dai e.a. (2011) geven als verklaring dat jongeren vaker impulsief zijn en minder goed de potentiële consequenties kunnen overzien. Hierdoor kan er verwacht worden dat jongeren minder snel zullen gehoorzamen.

Lengte/Postuur

Deze categorieën zijn meegenomen om de mate van machtsbalans te kunnen meten. Net zoals sommige politiefunctionarissen, kunnen ook sommige burgers meer 'pain' veroorzaken. In de onderzoeken van Mastrofski e.a. (1996) en van McCluskey e.a. (1999) wordt dit aan de hand van zichtbaar wapenbezit gemeten.

Wij zijn benieuwd of in de Nederlandse context de fysieke kenmerken van de burger invloed hebben op de mate van gehoorzaamheid aan de oproep van een politiefunctionaris.

Migratieachtergrond

Ook bij de burger kan etniciteit op diverse wijzen een rol spelen met betrekking tot het gehoorzaamheidsgedrag. Zo hebben mensen met een minderheidsachtergrond vaker negatieve attitudes over de politie volgens Hawdon e.a. (2003). Dai e.a. (2011) laten zien dat *non-white citizens* significant eerder gebrek aan respect vertonen en (hoewel niet significant) minder snel gehoorzamen. Mastrofski e.a. (1996) laten zien dat *black citizens* eerder gehoorzamen. Opvallend is echter dat dit niet aantoonbaar is bij de vervolgstudie van McCluskey e.a. (1999).

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context de migratieachtergrond van de burger, geoperationaliseerd als getinte huidskleur en gebrekkig Nederlands sprekend, invloed heeft op de mate van gehoorzaamheid aan de oproep van een politiefunctionaris.

Zichtbaar arm

Mastrofski e.a. (1996) laten, in tegenstelling tot hun eigen verwachting (zie ook McCluskey e.a., 1999), zien dat zichtbaar arme mensen minder snel zullen gehoorzamen (ondanks het feit dat hun status 'lager' is en daarom meer gehoorzaamheid verwacht kon worden).

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context zichtbaar arm zijn van de burger invloed heeft op de mate van gehoorzaamheid aan de oproep van een politiefunctionaris. We hebben daartoe een aantal kenmerken benoemd op basis waarvan we die inschatting hebben gemaakt: armoedig gekleed, armoedige spraak, zwervers, etc.

Zichtbaar emotioneel en/of verward

McCluskey e.a. (1999) verwachten dat mensen minder snel zullen gehoorzamen wanneer ze onder invloed zijn van alcohol (of drugs), (mentaal) ziek zijn of sterke emoties als woede hebben. Uit hun onderzoek blijkt dat een toenemende mate van irrationaliteit, zoals geobserveerd door de onderzoekers, significant voor minder gehoorzaamheid zorgt. Ook de onderzoeken van Mastrofski e.a. (1996) en Dai e.a. (2011) tonen aan dat irrationaliteit een erg

belangrijke factor is voor de gehoorzaamheid van burgers. Timmer en Stad (2017) laten zien dat verwardheid vanwege drank of drugs zorgt voor meer geweld tegen de politie.

Bekende crimineel

Een burger die bekend is met de politie of de desbetreffende politiefunctionaris, is geneigd deze minder snel te gehoorzamen volgens Mastrofski e.a. (1996). Een verklaring die door de onderzoekers wordt gegeven is dat het juist de *troublemakers* zijn die vaak in contact komen met de politie, waardoor de politiefunctionaris en de burger elkaar als het ware kennen. Dit zorgt dat de bekende (kleine) crimineel een 'veiliger gevoel' heeft en daardoor makkelijker niet gehoorzaamt. Timmer en Stad (2017) geven aan dat veel geweld tegen politieambtenaren door 'veelplegers' worden veroorzaakt.

3.6 Kenmerken van de omgeving waarin de interactie plaatsvindt

Publieke ruimte vs. privéterrein

Het onderzoek van Mastrofski e.a. (1996) geeft aan dat de waarschijnlijkheid van gehoorzaamheid op publieke plekken of politie-gecontroleerde ruimtes vijf keer hoger is dan op privéterrein. Hun verklaring is dat interventies op publiek terrein als meer legitiem gezien worden gezien waardoor er een grotere waarschijnlijkheid van gehoorzaamheid is.

Omvang burgerpubliek

Mastrofski e.a. (1996) en McCluskey e.a. (1999) veronderstellen dat het aantal omstanders en het gedrag van hen het gehoorzaamheidsgedrag beïnvloeden. Volgens McCluskey e.a. (1999) maakt de burger als het ware een berekening: als omstanders (*third-party citizens*) de politie ondersteunen, is de kans op gehoorzaamheid groter, en indien de omstanders de verdachte ondersteunen, is de kans op ongehoorzaamheid groter. Voor deze veronderstelling is in beide onderzoeken echter geen (significant) bewijs gevonden.

Aantal politiefunctionarissen

Mastrofski e.a. (1996) laten zien dat een toename van het aantal politiefunctionarissen bij een interactie leidt tot een afname van de gehoorzaamheid. Een van de mogelijke verklaringen die hiervoor gegeven wordt is dat wanneer er nieuwe politiefunctionarissen opgeroepen moeten worden er al sprake is van een ‘dwarsligger’ die niet onder de indruk is van (extra) politiefunctionarissen. Het onderzoek van McCluskey e.a. (1999) laat hier echter geen significant effect zien.

We zijn benieuwd of in de Nederlandse context het aantal bij een interactie betrokken politiefunctionarissen invloed heeft op de mate van gehoorzaamheid aan de oproep van de politie.

Mate van ernst van de overtreding

Volgens beide kernonderzoeken speelt *problem seriousness* een rol in de gehoorzaamheid aan politieverzoeken (Mastrofski e.a., 1996; McCluskey e.a., 1999): hoe groter het probleem of de ernst van de situatie, hoe eerder iemand geneigd is om het risico te nemen niet te gehoorzamen. Volgens Mastrofski e.a. (1996) is dit verband ook significant.

In het observatiekader noteren we de overtreding voor latere analyse.

4 Tabellen significantieberekeningen < 20

In deze bijlage geven we de tabellen die voor de significantieberekeningen met een binomiale verdeling moeten worden gebruikt als een subcategorie minder dan 20 personen bevat.

T.1. Binomiale verdeling [bewerken]

In de tabel staat bij bepaalde n, p en c de kans

$$P(X \leq c)$$

als X een B(n,p)-verdeling heeft.

Voor de overzichtelijkheid staan in de tabel alleen de eerste vier decimalen en zijn kansen > 0,99995 weggelaten.

n	c	p										1/6	1/3
		0,05	0,10	0,15	0,20	0,25	0,30	0,35	0,40	0,45	0,50		
2	0	9025	8100	7225	6400	5625	4900	4225	3600	3025	2500	6944	4444
	1	9975	9900	9775	9600	9375	9100	8775	8400	7975	7500	9722	8889
3	0	8574	7290	6141	5120	4219	3430	2746	2160	1664	1250	5787	2963
	1	9928	9720	9392	8960	8438	7840	7183	6480	5748	5000	9259	7407
	2	9999	9990	9966	9920	9844	9730	9571	9360	9089	8750	9954	9630
4	0	8145	6561	5220	4096	3164	2401	1785	1296	0915	0625	4823	1975
	1	9860	9477	8905	8192	7383	6517	5630	4752	3910	3125	8681	5926
	2	9995	9963	9880	9728	9492	9163	8735	8208	7585	6875	9838	8889
	3	9999	9995	9984	9961	9919	9850	9744	9590	9375		9992	9877
5	0	7738	5905	4437	3277	2373	1681	1160	0778	0503	0313	4019	1317
	1	9774	9185	8352	7373	6328	5282	4284	3370	2562	1875	8038	4609
	2	9988	9914	9734	9421	8965	8369	7648	6826	5931	5000	9645	7901
	3	9995	9978	9933	9844	9692	9460	9130	8688	8125		9967	9547
	4		9999	9997	9990	9976	9947	9898	9815	9688		9999	9959
6	0	7351	5314	3771	2621	1780	1176	0754	0467	0277	0156	3349	0878
	1	9672	8857	7765	6554	5339	4202	3191	2333	1636	1094	7368	3512
	2	9978	9842	9527	9011	8306	7443	6471	5443	4415	3438	9377	6804
	3	9999	9987	9941	9830	9624	9295	8826	8208	7447	6563	9913	8999
	4		9999	9996	9984	9954	9891	9777	9590	9308	8906	9993	9822
	5			9999	9998	9993	9982	9959	9917	9844			9986
7	0	6983	4783	3206	2097	1335	0824	0490	0280	0152	0078	2791	0585
	1	9556	8503	7166	5767	4449	3294	2338	1586	1024	0625	6698	2634
	2	9962	9743	9262	8520	7564	6471	5323	4199	3164	2266	9042	5706
	3	9998	9973	9879	9667	9294	8740	8002	7102	6083	5000	9824	8267
	4		9998	9988	9953	9871	9712	9444	9037	8471	7734	9980	9547
	5			9999	9996	9987	9962	9910	9812	9643	9375	9999	9931
	6				9999	9998	9994	9984	9963	9922			9995
8	0	6634	4305	2725	1678	1001	0576	0319	0168	0084	0039	2326	0390
	1	9428	8131	6572	5033	3671	2553	1691	1064	0632	0352	6047	1951
	2	9942	9619	8948	7969	6785	5518	4278	3154	2201	1445	8652	4682
	3	9996	9950	9786	9437	8862	8059	7064	5941	4770	3633	9693	7414
	4		9996	9971	9896	9727	9420	8939	8263	7396	6367	9954	9121
	5			9998	9988	9958	9887	9747	9502	9115	8555	9996	9803
	6				9999	9996	9987	9964	9915	9819	9648		9974
	7					9999	9998	9993	9983	9961			9998

n	c	p										1/6	1/3
		0,05	0,10	0,15	0,20	0,25	0,30	0,35	0,40	0,45	0,50		
9	0	6302	3874	2316	1342	0751	0404	0207	0101	0046	0020	1938	0260
	1	9288	7748	5995	4362	3003	1960	1211	0705	0385	0195	5427	1431
	2	9916	9470	8591	7382	6007	4628	3373	2318	1495	0898	8217	3772
	3	9994	9917	9661	9144	8343	7297	6089	4826	3614	2539	9520	6503
	4		9991	9944	9804	9511	9012	8283	7334	6214	5000	9910	8552
	5		9999	9994	9969	9900	9747	9464	9006	8342	7461	9989	9576
	6				9997	9987	9957	9888	9750	9502	9102	9999	9917
	7					9999	9996	9986	9962	9909	9805		9990
	8							9999	9997	9992	9980		9999
10	0	5987	3487	1969	1074	0563	0282	0135	0060	0025	0010	1615	0173
	1	9139	7361	5443	3758	2440	1493	0860	0464	0233	0107	4845	1040
	2	9885	9298	8202	6778	5256	3828	2616	1673	0996	0547	7752	2991
	3	9990	9872	9500	8791	7759	6496	5138	3823	2660	1719	9303	5593
	4	9999	9984	9901	9672	9219	8497	7515	6331	5044	3770	9845	7869
	5		9999	9986	9936	9803	9527	9051	8338	7384	6230	9976	9234
	6			9999	9991	9965	9894	9740	9452	8980	8281	9997	9803
	7				9999	9996	9984	9952	9877	9726	9453		9966
	8						9999	9995	9983	9955	9893		9996
	9								9999	9997	9990		
11	0	5688	3138	1673	0859	0422	0198	0088	0036	0014	0005	1346	0116
	1	8981	6974	4922	3221	1971	1130	0606	0302	0139	0059	4307	0751
	2	9848	9104	7788	6174	4552	3127	2001	1189	0652	0327	7268	2341
	3	9984	9815	9306	8389	7133	5696	4256	2963	1911	1133	9044	4726
	4	9999	9972	9841	9496	8854	7897	6683	5328	3971	2744	9755	7110
	5		9997	9973	9883	9657	9218	8513	7535	6331	5000	9954	8779
	6			9997	9980	9924	9784	9499	9006	8262	7256	9994	9614
	7				9998	9988	9957	9878	9707	9390	8867	9999	9912
	8					9999	9994	9980	9941	9852	9673		9986
	9							9998	9993	9978	9941		9999
	10									9998	9995		
12	0	5404	2824	1422	0687	0317	0138	0057	0022	0008	0002	1122	0077
	1	8816	6590	4435	2749	1584	0850	0424	0196	0083	0032	3813	0540
	2	9804	8891	7358	5583	3907	2528	1513	0834	0421	0193	6774	1811
	3	9978	9744	9078	7946	6488	4925	3467	2253	1345	0730	8748	3931
	4	9998	9957	9761	9274	8424	7237	5833	4382	3044	1938	9636	6315
	5		9995	9954	9806	9456	8822	7873	6652	5269	3872	9921	8223
	6		9999	9993	9961	9857	9614	9154	8418	7393	6128	9987	9336
	7			9999	9994	9972	9905	9745	9427	8883	8062	9998	9812
	8				9999	9996	9983	9944	9847	9644	9270		9961
	9						9998	9992	9972	9921	9807		9995
	10							9999	9997	9989	9968		
	11									9999	9998		

n	e	P										1/6	1/3
		0,05	0,10	0,15	0,20	0,25	0,30	0,35	0,40	0,45	0,50		
13	0	5133	2542	1209	0550	0238	0097	0037	0013	0004	0001	0935	0051
	1	8646	6213	3983	2336	1267	0637	0296	0126	0049	0017	3365	0385
	2	9755	8661	6920	5017	3326	2025	1132	0579	0269	0112	6281	1387
	3	9969	9658	8820	7473	5843	4206	2783	1686	0929	0461	8419	3224
	4	9997	9935	9658	9009	7940	6543	5005	3530	2279	1334	9488	5520
	5		9991	9925	9700	9198	8346	7159	5744	4268	2905	9873	7587
	6			9999	9987	9930	9757	9376	8705	7712	6437	9976	8965
	7				9998	9988	9944	9818	9538	9023	8212	9997	9653
	8					9998	9990	9960	9874	9679	9302		9912
	9						9999	9993	9975	9922	9797	9539	9984
	10							9999	9997	9987	9959	9888	9998
	11								9999	9995	9983		
	12										9999		
14	0	4877	2288	1028	0440	0178	0068	0024	0008	0002	0001	0779	0034
	1	8470	5846	3567	1979	1010	0475	0205	0081	0029	0009	2960	0274
	2	9699	8416	6479	4481	2811	1608	0839	0398	0170	0065	5795	1053
	3	9958	9559	8535	6982	5213	3552	2205	1243	0632	0287	8063	2612
	4	9996	9908	9533	8702	7415	5842	4227	2793	1672	0898	9310	4755
	5		9985	9885	9561	8883	7805	6405	4859	3373	2120	9809	6898
	6			9998	9978	9884	9617	9067	8164	6925	5461	9959	8505
	7				9997	9976	9897	9685	9247	8499	7414	9993	9424
	8					9996	9978	9917	9757	9417	8811	9999	9826
	9						9997	9983	9940	9825	9574	9102	9960
	10							9998	9989	9961	9886	9713	9993
	11								9999	9994	9978	9935	9999
	12									9999	9997	9991	
	13											9999	
15	0	4633	2059	0874	0352	0134	0047	0016	0005	0001	0000	0649	0023
	1	8290	5490	3186	1671	0802	0353	0142	0052	0017	0005	2596	0194
	2	9638	8159	6042	3980	2361	1268	0617	0271	0107	0037	5322	0794
	3	9945	9444	8227	6482	4613	2969	1727	0905	0424	0176	7685	2092
	4	9994	9873	9383	8358	6865	5155	3519	2173	1204	0592	9102	4041
	5	9999	9978	9832	9389	8516	7216	5643	4032	2608	1509	9726	6184
	6		9997	9964	9819	9434	8689	7548	6098	4522	3036	9934	7970
	7			9994	9958	9827	9500	8868	7869	6535	5000	9987	9118
	8				9999	9992	9958	9848	9578	9050	8182	9998	9692
	9					9999	9992	9963	9876	9662	9231	8491	9915
	10						9999	9993	9972	9907	9745	9408	9982
	11							9999	9995	9981	9937	9824	9997
	12								9999	9997	9989	9963	
	13										9999	9995	
n	e	P										1/6	1/3
		0,05	0,10	0,15	0,20	0,25	0,30	0,35	0,40	0,45	0,50		
20	0	3585	1216	0388	0115	0032	0008	0002	0000	0000	0000	0261	0003
	1	7358	3917	1756	0692	0243	0076	0021	0005	0001	0000	1304	0033
	2	9245	6769	4049	2061	0913	0355	0121	0036	0009	0002	3287	0176
	3	9841	8670	6477	4114	2252	1071	0444	0160	0049	0013	5665	0604
	4	9974	9568	8298	6296	4148	2375	1182	0510	0189	0059	7687	1515
	5	9997	9887	9327	8042	6172	4164	2454	1256	0553	0207	8982	2972
	6		9976	9781	9133	8558	6080	4166	2500	1299	0577	9629	4793
	7			9996	9941	9679	8982	7723	6010	4159	2520	1316	9887
	8				9999	9987	9900	9591	8867	7624	6596	4143	2517
	9					9998	9974	9861	9520	8782	7553	5914	4119
	10						9994	9961	9829	9468	8725	7507	5881
	11							9999	9991	9949	9804	9435	8692
	12								9998	9987	9940	9790	9420
	13									9997	9985	9935	9786
	14										9994	9936	9793
	15											9997	9985
	16												9997
	17												9998

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter prof. em. dr. H.G. van de Bunt
Hoogleraar Criminologie
Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden mr. drs. C. Bangma
Landelijk programma Vernieuwend Werken
Politie, Eenheid Midden-Nederland

mr. W.M. de Jongste
Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum
Ministerie van Justitie en Veiligheid

dr. P.P.H.M. Klerks
Raadadviseur
Parket-Generaal, Openbaar Ministerie

prof. em. dr. P. van Reenen
Van Reenen-Russel Consultancy b.v.
Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM)
Universiteit Utrecht

drs. M.H.M. van Tankeren
Operational auditor/onderzoeker, Politie, Eenheid Den Haag

Secretariaat Programmabureau Politie & Wetenschap
Politieonderwijsraad
Mauritskade 37
2514 HE Den Haag

Postbus 25842
2502 HV Den Haag
www.politeenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiewetenschap

1. **Kerntaken van de politie. Een inventarisatie van heersende opvattingen**
C.D. van der Vijver, A.J. Meershoek & D.F. Slobbe, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2001
2. **Bevoegdheden overd(r)acht. Een onderzoek naar delegatie en mandaat van beheersbevoegdheden in de politiepraktijk**
H.B. Winter & N. Struiksma, Pro Facto B.V., Universiteit Groningen, 2002
3. **Sturing van politie en politiewerk. Een verkennend onderzoek tegen de achtergrond van een veranderende sturingscontext en sturingsstijl**
J. Terpstra, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2002
4. **Woninginbrekers en zware jongens. Daders vanuit het voormalig Joegoslavië aan het woord**
M. van San, E. Snel & R. Boers, Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2002
5. **Zeg me wie je vrienden zijn. Allochtone jongeren en criminaliteit**
F.M.H.M. Driessen, B.G.M. Völker, H.M. Op den Kamp, A.M.C. Roest & R.J.M. Molenaar, Bureau Driessen, Utrecht, 2002
6. **Op deugdelijke grondslag. Een explorerende studie naar private forensische accountancy**
J. van Wijk, W. Huisman, T. Feuth & H.G. van de Bunt, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2002
7. **Voorbij de dogmatiek. Publiek-private samenwerking in de veiligheidszorg**
A.B. Hoogenboom & E.R. Muller, COT, Den Haag, 2003
8. **Hennepteelt in Nederland. Het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding**
F. Bovenkerk, W.I.M. Hogewind, D. Korf & N. Milani, Willem Pompe Instituut, Universiteit Utrecht, 2003
9. **Politiekennis in ontwikkeling. Een onderzoek naar het verzamelen en veredelen van informatie voor het Politie Kennis Net**
I. Bakker & C.D. van der Vijver, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2003
- 10a. **Politie en geweld. Een verkenning van politiereacties op geweldsincidenten in vier Nederlandse regiokorpsen**
C.J.E. In 't Velt, W.Ph. Stol, P.P.H.M. Klerks, H.K.B. Fobler, R.J. van Treeck & M. de Vries, NPA-Politie Onderwijs- en Kenniscentrum, LSOP, Apeldoorn, 2003
- 10b. **Geweldige informatie? Onderzoek naar de informatiehuishouding van geweldsmeldingen bij de politie**
R. van Overbeeke, O. Nauta, A. Beerepoot, S. Flight & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam, 2003

11. **Blauwe Bazen. Het leiderschap van korpschefs**
R.A. Boin, P. 't Hart & E.J. van der Torre, Departement Bestuurskunde, Universiteit Leiden/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2003
12. **Over de grens. Een verkenning van projecten voor probleemjeugd in Duitsland, Engeland en Zweden**
I. van Leiden, G. Verhagen & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2003
13. **Integriteit in het dagelijkse politiewerk. Meningen en ervaringen van politiemensen**
J. Naeyé, L.W.J.C. Huberts, C. van Zweden, V. Busato & B. Berger, Centrum voor Politiewetenschappen, VU Amsterdam, 2004
14. **Politiestraatwerk in Nederland. Noodhulp en gebiedswerk: inhoud, samenhang, verandering en sturing**
W. Ph. Stol, A.Ph. van Wijk, G. Vogel, B. Foederer & L. van Heel, Nederlandse Politieacademie, Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2004
15. **De kern van de taak. Kerncompetenties van de politie als criterium voor de afbakening van kerntaken in de praktijk**
A. Mein, A. Schutte & A. van Sluis, ES&E, Den Haag, 2004
16. **Professionele dienstverlening en georganiseerde criminaliteit. Hedendaagse integriteitsdilemma's van advocaten en notarissen**
F. Lankhorst & J.M. Nelen, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Sectie Criminologie, Amsterdam, 2004
17. **Paradoxaal Politiebestel. Burgemeesters, Openbaar Ministerie en Politiechefs over de sturing van de politie**
L.W.J.C. Huberts, S. Verberk, K. Lasthuizen & J.H.J. van den Heuvel, Vrije Universiteit Amsterdam/B&A Groep, 's-Gravenhage, 2004
18. **Illegale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel**
A.C. Spapens & M.Y. Bruinsma, IVA, Tilburg, 2004
19. **Samenwerking en netwerken in de lokale veiligheidszorg**
J. Terpstra & R. Kouwenhoven, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2004
20. **Uit balans: politie en bestel in de knel. State-of-the-art: bundeling van kennis en inzicht**
H.G. van de Bunt, A.B. Hoogenboom, L.W.J.C. Huberts, E.R. Muller, J. Terpstra, C.D. van der Vijver & C. Wiebrens, 2004
Redactie: G.C.K. Vlek, C. Bangma, C. Loef & E.R. Muller
21. **Politie en media. Feiten, fictie en imagopolitiek**
H. Beunders & E.R. Muller, Erasmus Universiteit Rotterdam/COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Leiden, 2005 (2e druk 2009)

22. **Integriteit van de politie. State-of-the-art: wat we weten op basis van Nederlands onderzoek**
L.W.J.C. Huberts & J. Naeyé, Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen/Vrije Universiteit, Amsterdam, 2005
23. **De sociale organisatie van mensensmokkel**
R. Staring, G. Engbersen, H. Moerland, N. de Lange, D. Verburg, E. Vermeulen & A. Weltevrede; m.m.v. E. Heyl, N. Hoek, L. Jacobs, M. Kanis & W. van Vliet, Erasmus Universiteit Rotterdam: Criminologie – Sociologie – Risbo, 2005
24. **In elkaars verlengde? Publieke en private speurders in Nederland en België**
U. Rosenthal, L. Schaap J.C. van Riessen, P. Ponsaers & A.H.S. Verhage, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Universiteit Gent, 2005
25. **De strafrechtelijke rechtshulpverlening van Nederland aan de lidstaten van de Europese Unie. De politieke discussie, het juridische kader, de landelijke organisatie en de feitelijke werking**
C.J.C.F. Fijnaut, A.C. Spapens & D. van Daele, Universiteit van Tilburg, Vakgroep Strafrechtwetenschappen, 2005
26. **Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie**
J. Naeyé, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam, 2005
27. **Preventief fouilleren. Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten**
E.J. van der Torre & H.B. Ferwerda, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
28. **Zedenmisdrijven in Nederland. Aangiften- en verdachtenanalyses op basis van HKS-gegevens**
A.Ph. van Wijk, S.R.F. Mali, R.A.R. Bullens, L. Prins & P.P.H.M. Klerks, Politieacademie Onderzoeksgroep, Apeldoorn, Vrije Universiteit Amsterdam. KLPD, 2005
29. **Groepszedenmisdrijven onder minderjarigen. Een analyse van een Rotterdamse casus**
I. van Leiden & J. Jakobs, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
30. **Omgaan met conflictsituaties: op zoek naar goede werkwijzen bij de politie**
O. Adang, N. Kop, H.B. Ferwerda, J. Heijnemans, W. Olde Nordkamp, P. de Paauw & K. van Woerkom, Onderzoeksgroep Politieacademie, Apeldoorn/Advies en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
31. **De strategische analyse van harddrugsscenes. Hoofddlijnen voor politie en beleid**
E.J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2006
- 32a. **Cijfers en stakeholders. Prestatiesturing en de gevolgen voor de maatschappelijke en politiek-bestuurlijke relaties van de politie**
A. van Sluis, L. Cachet, L. de Jong, C. Nieuwenhuyzen & A. Ringeling, Centre for Local Democracy, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2006
- 32b. **Operationele betrokkenheid. Prestatiesturing en bedrijfsvoering Nederlandse politie**
A.B. Hoogenboom, Nivra-Nyenrode, Breukelen, 2006

- 32c. **Op prestaties gericht. Over de gevolgen van prestatiesturing en prestatieconvenanten voor sturing en uitvoering van het politiewerk**
M.P.C.M. Jochoms, F. van der Laan, W. Landman, P.S. Nijmeijer & A. Sey, Politieacademie, Apeldoorn/Twynstra Gudde, Amersfoort/Universiteit van Amsterdam, 2006
33. **Het nieuwe bedrijfsmatig denken bij de politie. Analyse van een culturele formatie in ontwikkeling**
J. Terpstra & W. Trommel, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente 2006
34. **De legitimiteit van de politie onder druk? Beschouwingen over grondslagen en ontwikkelingen van legitimiteit en legitimiteitstoekenning**
Bundel onder redactie van C.D. van der Vijver & G.C.K. Vlek, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente/Politie & Wetenschap, 2006
35. **Naar beginselen van behoorlijke politiezorg**
M.J. Dubelaar, E.R. Muller & C.P.M. Cleiren, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden, 2006
- 36a. **Asielmigratie en criminaliteit**
J. de Boom, G. Engbersen & A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2006
- 36b. **Criminaliteitspatronen en criminele carrières van asielzoekers**
M. Althoff & W.J.M. de Haan, m.m.v. S. Miedema, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen, 2006
- 36c. **'Ik probeer alleen maar mijn leven te leven'. Uitgeprocedeerde asielzoekers en criminaliteit**
A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam; Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek/Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, 2006
37. **Positie en expertise van de allochtone politiemedewerker**
J. Broekhuizen, J. Raven & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, Utrecht, 2007
38. **Lokale politiechefs. Het middenkader van de basispolitiezorg**
E. J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2007
39. **Niet verschenen**
40. **Conflict op straat: strijden of mijden? Marokkaanse en Antilliaanse jongeren in interactie met de politie**
N. Kop, Martin Euwema, m.m.v. H.B. Ferwerda, E. Giebels, W. Olde Nordkamp & P. de Paauw, Politieacademie, Apeldoorn, Universiteit Utrecht, 2007
41. **Opsporing onder druk**
C. Liedenbaum & M. Kruijsen, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008

42. **Symbolen van orde en wanorde. Broken windows policing en de bestrijding van overlast en buurtverval**
B. van Stokkom, Centrum voor Ethiek, Radboud Universiteit Nijmegen, 2008
43. **Verkeershandhaving: prestaties leveren, problemen aanpakken**
G. Meershoek & M. Krommendijk, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
44. **De frontlinie van opsporing en handhaving. Stelselmatige bedreigingen door burgers als contrastrategie**
M.J.G. Jacobs, M.Y. Bruinsma & J.W.M.J. van Poppel, IVA Tilburg, 2008
- 45a. **'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel A: Politiegeweld in de basispolitiezorg**
R. Bleijendaal, J. Naeyé, P. Chattellon & G. Drenth, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45b. **'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel B: Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid**
G. Drenth, J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45c. **Agressie en geweld tegen politiemensen. Beledigen, bedreigen, tegenwerken en vechten**
J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45d. **Belediging en bedreiging van politiemensen**
J. Naeyé, m.m.v. M. Bakker & C. Grijzen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2009
- 45e. **Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties**
J. Naeyé, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
46. **Wijkagenten en hun dagelijks werk. Een onderzoek naar de uitvoering van gebiedsgebonden politiewerk**
J. Terpstra, 2008
47. **Bijzonder zijn ze allemaal! Vergelijkend onderzoek naar reguliere en bijzondere opsporing**
W. Faber, A.A.A. van Nunen & C. la Roi, Faber Organisatievernieuwing, Oss, 2009
48. **Gouden bergen. Een verkennend onderzoek naar Nigeriaanse 419-fraude: achtergronden, daderkenmerken en aanpak**
Y.M.M. Schoenmakers, E. de Vries Robbé & A.Ph. van Wijk, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2009
49. **Het betwiste politiebestel. Een vergelijkend onderzoek naar de ontwikkeling van het politiebestel in Nederland, België, Denemarken, Duitsland, Engeland & Wales**
A. Cachet, A. van Sluis, Th. Jochoms, A. Sey & A. Ringeling, Erasmus Universiteit Rotterdam/Politieacademie, Apeldoorn/Korps landelijke politiediensten, Driebergen, 2009
50. **Leven met bedreiging. Achtergronden bij aangiften van bedreiging van burgers**
B. Bieleman, W.J.M. de Haan, J.A. Nijboer & N. Tromp, Intraval & Rijksuniversiteit Groningen, 2010

- 51a. Het publieke belang bij private preventie. Een economische analyse van inbraakpreventiebeleid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2009
- 51b. Het effect van langdurige opsluiting van veelplegers op de maatschappelijke veiligheid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2010
- 52. Lokale politiek over politie**
T.B.W.M. van der Torre-Eilert, H. Bergsma & M.J. van Duin, met medewerking van R. Eilert, LokaleZaken, Rotterdam, 2010
- 53a. Trainen onder stress. Effecten op de schietvaardigheid van politieambtenaren**
R.R.D. Oudejans, A. Nieuwenhuys & G.P.T. Willemsen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
- 53b. Schieten of niet schieten? Effecten van stress op schietbeslissingen van politieambtenaren**
A. Nieuwenhuys, G.P.T. Willemsen & R.R.D. Oudejans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2012
- 53c. Politievaardigheden onder stress. Het optimaliseren van aanhouding en zelfverdediging in de praktijk**
P.G. Renden, A. Nieuwenhuys, G.P.T. Willemsen & R.R.D. Oudejans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2015
- 53d. Effectief omgaan met acute stress. Effecten van aanleg en trainingsservaring op de schietprestatie onder druk**
A. Landman, A. Nieuwenhuys & R.R.D. Oudejans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2015
- 54. Politie en publiek. Een onderzoek naar de communicatievormen tussen burgers en blauw**
H.J.G. Beunders, M.D. Abraham, A.G. van Dijk & A.J.E. van Hoek, DSP-groep, Amsterdam/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2011
- 55. Managing collective violence around public events: an international comparison**
O.M.J. Adang with cooperation from: S.E. Bierman, E.B. Brown, J. Dietermann, C. Putz, M. Schreiber, R. van der Wal, J. Zeitner, Police Science & Research Programme, Apeldoorn, 2011
- 56. Stads- en regioscan in de grootste Brabantse gemeenten. De achtergronden van onveilige GVI-scores**
B.M.W.A. Beke, E.J. van der Torre, M.J. van Duin, COT, Den Haag; LokaleZaken, Rotterdam & Beke Advies, Arnhem, 2011
- 57. De mythe ontrafeld? Wat we weten over een goed politieleiderschap**
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
- 58. Proactief handhaven en gelijk behandelen**
J. Svensson, H. Sollie & S. Saharso, Vakgroep Maatschappelijke Risico's en Veiligheid, Institute of Governance Studies, Universiteit Twente, Enschede, 2011

- 59a. **De sterkte van de arm: feiten en mythes**
J.H. Haagsma, T.M. Rumke, I. Smits, E. van der Veer & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
- 59b. **Blauw, hier en daar. Onderzoek naar de sterkte van de politie in Nederland, België, Denemarken, Engeland & Wales en Nordrhein-Westfalen**
J.H. Haagsma, I. Smits, H. Waarsing & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
60. **De nachtdienst 'verlicht'**
M.C.M. Gordijn, Rijksuniversiteit Groningen, 2012
61. **Opsporing Verzocht. Een quasi-experimentele studie naar de bijdrage van het programma Opsporing Verzocht aan de oplossing van delicten**
J.G. van Erp, F. van Gastel & H.D. Webbink, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2012
62. **Jeugdige zedendelinquenten en recidive. Een onderzoek bij jeugdige zedendelinquenten naar de voorspellende waarde van psychiatrische stoornissen en psychosociale problemen voor (zeden)recidive**
C. Boonmann, L.M.C. Nauta-Jansen, L.A. 't Hart-Kerkhoffs, Th.A.H. Doreleijers & R.R.J.M. Vermeiren, VUmc De Bascule, Duivendrecht, 2012
63. **Hoe een angstaas een jkkebrok herkent**
J. Jolij, Rijksuniversiteit Groningen, 2012
64. **Politie en sociale media. Van hype naar onderbouwde keuzen**
A. Meijer, S. Grimmelikhuijsen, D. Fictorie, M. Thaens, P. Siep, Universiteit Utrecht, Center for Public Innovation, Rotterdam, 2013
65. **Wapengebruik. Van inzicht in modus operandi naar een effectieve aanpak**
M.S. de Vries, Universiteit Twente, Enschede, 2013
66. **Politieverhalen. Een etnografie van een belangrijk aspect van politieculturen**
M.J. van Hulst, Tilburg University, Tilburg, 2013
67. **Recherchebazen. Een empirisch onderzoek naar justitieel politieleiderschap**
E.J. van der Torre, M.J. van Duin & E. Bervoets, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
68. **Driehoeken: overleg en verhoudingen. Van lokaal tot nationaal**
E.J. van der Torre & T.B.W.M. van der Torre-Eilert, m.m.v. E. Bervoets & D. Keijzer, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
69. **Overvallen vanuit daderperspectief. Situationele aspecten van gewelddadige, niet-gewelddadige en afgeblazen overvallen**
W. Bernasco, M.R. Lindegaard & S. Jacques, NSCR, Amsterdam, 2013
70. **Geweld tegen de politie. De rol van mentale processen van de politieambtenaar**
L. van Reemst, T. Fischer & B. Zwirs, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2013

71. **Vertrouwen in de politie: trends en verklaringen**
L. van der Veer, A. van Sluis, S. Van de Walle & A. Ringeling, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2013
72. **Mobiel banditisme. Oost- en Centraal-Europese rondtrekkende criminele groepen in Nederland**
D. Siegel, i.s.m. R. Koenraadt, D. Lyubenova, N. Sovre & A. Troscianczuk, Universiteit Utrecht, 2013
73. **De ontwikkeling van de criminaliteit van Rotterdamse autochtone en allochtone jongeren van 12 tot 18 jaar. De rol van achterstanden, ouders, normen en vrienden**
F.M.H.M. Driessen, F. Duursma & J. Broekhuizen, Bureau Driessen, Utrecht, 2014
74. **Speciaal blauw. Verschijningsvormen en overwegingen van specialisatie en despecialisatie binnen de Nederlandse politieorganisatie**
R.J. Morée, W. Landman & A.C. Bos, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2014
75. **Gevangene van het verleden. Crisissituaties na de terugkeer van zedendelinquenten in de samenleving**
M.H. Boone, H.G. van de Bunt & D. Spiegel, m.m.v. K. van de Ven, Erasmus Universiteit, Rotterdam, Universiteit Utrecht, 2014
76. **Brandstichters onder vuur. Een empirisch onderzoek naar zaken van brandstichting en hun daders**
L. Dalhuisen & F. Koenraadt, Universiteit Utrecht, 2014
77. **Van stadswacht naar nieuwe gemeentepolitie? Gemeentelijk toezicht en handhaving in de openbare ruimte**
T. Eikenaar & B. van Stokkom, Radboud Universiteit, Nijmegen, 2014
78. **Politiemensen over het strafrecht**
J. Kort, M.I. Fedorova & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit, Nijmegen, 2014
79. **Kijken, luisteren, lezen. De invloed van beeld, geluid en schrift op het oordeel over verdachten-verhoren**
M. Malsch, R. Kranendonk, J. de Keijser, H. Elffers, M. Konter & M. de Boer, NSCR, Amsterdam, 2015
80. **De mentale gesteldheid van de familierechercheur. Een onderzoek naar werkgerelateerde stress en secundaire posttraumatische groei binnen een bijzondere groep politieambtenaren**
L.J.A. Bollen, M.C. Saan, M.J.J. Kunst, B.W.C. Zwirs & K.F. Kuijpers, Universiteit Leiden, 2015
81. **Na de vrijlating. Een exploratieve studie naar recidive en re-integratie van jihadistische ex-gedetineerden**
D.J. Weggemans & B.A. de Graaf, Universiteit Leiden, Universiteit Utrecht, 2015
82. **Dat heeft iemand anders gedaan! Een studie naar slachtofferschap en modus operandi van identiteitsfraude in Nederland**
L. Paulissen & J. van Wilsem, Universiteit Leiden, 2015

83. **Demonstratieve kampementen**
B. Roorda, Rijksuniversiteit Groningen, 2015
84. **Private ordebewaarders bij betogingen**
B. Roorda, Rijksuniversiteit Groningen, 2015
85. **Spelen met weerbaarheid. Belemmerende patronen en doorbrekende handelingsperspectieven bij het ontwikkelen van basisteams**
W. Landman, R. Kouwenhoven & M. Brussen, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2015
86. **‘Onnodige’ bureaucratie binnen het basispolitiewerk. Onderzoek naar de achtergronden van een hardnekkig verschijnsel**
J. Kort & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2015
87. **Politie en GHB-problematiek op het platteland**
T. Nabben & D.J. Korf, Universiteit van Amsterdam, 2016
88. **Basisteams in de Nationale Politie. Organisatie, taakuitvoering en gebiedsgebonden werk**
J. Terpstra, I. van Duijneveldt, T. Eikenaar, T. Havinga & B. van Stokkom, Radboud Universiteit Nijmegen, 2016
89. **Samen of apart. De invloed van overleg tussen agenten bij het opstellen van het proces-verbaal**
A. Vredevelde, L. Kesteloo & P.J. van Koppen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2016
90. **Overvallen in beeld. Gedrag van daders, slachtoffers en omstanders**
M.R. Lindegaard, W. Bernasco & T. de Vries, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Amsterdam, 2016
91. **Boeven vangen. Een onderzoek naar proactief politieoptreden**
W. Landman & L. Kleijer-Kool, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2016
92. **VVC onder de aandacht. Een onderzoek naar ZSM en de gevolgen voor het politiewerk**
R. Salet & J. Terpstra, m.m.v. P. Frielink, Radboud Universiteit Nijmegen, 2017
93. **De mogelijke meerwaarde van bodycams voor politiewerk. Een internationaal literatuuronderzoek**
S. Flight, Sander Flight Onderzoek & Advies, Amsterdam, 2017
94. **Criminele families in Noord-Brabant. Een verkenning van generatie-effecten in de georganiseerde misdaad**
H. Moors & T. Spapens, EMMA, Den Haag; Tilburg University, Tilburg, 2017
95. **Effectiviteit van het verdachtenverhoor. Een veldstudie naar de relatie tussen verhoortechnieken, de verklaring van verdachten en de aanwezigheid van de advocaat in zware zaken**
W.J. Verhoeven & E. Duinhof, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2017
96. **Van meerdere markten thuis? Overlap in markten van zware en georganiseerde misdaad en de consequenties voor de opsporing**
T. Spapens, m.m.v. M. Bruinsma, Tilburg University, Tilburg, 2017

97. **Horen, zien en zwijgen. Opsporing in dorpen en stadsbuurten met een gesloten leefgemeenschap**
E. Bervoets & M. Bruinsma, Bureau Bervoets, Amersfoort, 2017
98. **Geweld tegen hulpverleners in de psychiatrie. Aard, omvang en aangifte bij de politie**
J.M. Harte, I. van Houwelingen & M.E. van Leeuwen, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2017
99. **Geëiste en opgelegde straffen bij de strafrechtelijke afhandeling van georganiseerde criminaliteit. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit**
C.G. van Wingerde & H.G. van de Bunt, Erasmus School of Law, Rotterdam, 2017
100. **Doorgroei in de misdaad. De criminele carrières en achtergrondkenmerken van jonge daders van een zwaar delict**
V. van Koppen, V. van der Geest & E.R. Kleemans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2017
101. **Profielen van Nederlandse outlawbikers en Nederlandse outlawbikerclubs**
A. Blokland, W. van der Leest & M. Soudijn (m.m.v. E. Kleinheerenbrink & I. van Die), Leiden Law School, Leiden, 2017
102. **Verdachten van terrorisme in beeld. Achtergrondkenmerken, 'triggers' en eerdere politiecontacten**
F. Thijs, E. Rodermond & F. Weerman, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Amsterdam, 2018
103. **Burgemeesters in cyberspace. Handhaving van de openbare orde door bestuurlijke maatregelen in een digitale wereld**
W. Bantema, S.M.A. Twickler, S.A.J. Munneke, M. Duchateau & W.Ph. Stol, NHL Stenden Hogeschool, Leeuwarden; Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, 2018
104. **Een bittere pil. Het fenomeen en de aanpak van illegale medicijnenhandel**
I. van Leiden, A. Lenders & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2018
105. **Vastzitten zonder straf. Over inverzekeringstellingen en schadevergoedingen op basis van artikel 89 Sv**
P. Kruize & P. Gruter, Bureau Ateno, Amsterdam, 2018
106. **'Ik hou het hier wel uit, hoor'. Mentale weerbaarheid binnen de districtsrecherche**
H. Sollie, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2018
107. **Bestuurlijke bevoegdheden, politie en de lokale aanpak van onveiligheid**
R. Salet & H. Sackers, Radboud Universiteit, Nijmegen, 2019

- 108. Politie en actief burgerschap: een veilig verbond? Een onderzoek naar samenwerking, controle en (neven)effecten**
V. Lub & T. de Leeuw, m.m.v. A.S. Leerkes & R.J. Kleinhans, Bureau voor Sociale Argumentatie, Rotterdam; Erasmus Universiteit, Rotterdam; Bureau voor Maatschappij, Veiligheid & Deviantie, Rotterdam, 2019
- 109. Wijkagenten en veranderingen in hun dagelijks werk. Verslag van een onderzoek**
J. Terpstra, m.m.v. A. Evers, Radboud Universiteit, Nijmegen, 2019
- 110. Naar een efficiëntere noodhulp? Een verkennend actieonderzoek**
A. Scholtens & I. Helsloot, m.m.v. S. Kraaijenbrink, J. Vlagsma, M. Jürgens, D. Mouris & M. Eising, Crisislab, Renswoude, 2019
- 111. Bestrijding van Outlaw Motorcycle Gangs. Een rechtsvergelijkende studie naar de aanpak van onrechtmatige organisaties in rechtsstatelijk perspectief.**
J. Koornstra, B. Roorda, M. Vols & J.G. Brouwer, Rijksuniversiteit Groningen, 2019

